

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLOMOUCI
CYRILOMETODĚJSKÁ TEOLOGICKÁ FAKULTA
Katedra biblických věd

sr. Prokopa Martina Pyšná

Ježíš a hříšníci v Lukášově evangeliu

Diplomová práce

Vedoucí práce: Doc. Dr. Petr Mareček, Th.D.

Obor: Křesťanská výchova

OLOMOUC 2012

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci vypracovala samostatně a použila jsem při tom jen uvedenou literaturu.

V Olomouci dne 27.3.2012

sr. Prokopa Martina Pyšná

Děkuji Doc. Dr. Petru Marečkovi, Th.D. za odborné a trpělivé vedení i poskytování cenných rad, podnětů a připomínek.

Děkuji také všem, kteří mi byli jakýmkoliv způsobem nápomocni.

Obsah

1. Úvod	6
1.1. Předmět a cíl práce	6
1.2. Přehled bádání	6
1.3. Metoda a struktura práce	7
2. Lukášovo evangelium	8
2.1. Autor a adresáti evangelia	8
2.2. Doba a místo vzniku	9
2.3. Prameny a struktura	9
2.4. Hlavní teologická témata u Lukáše	11
3. Hřích v biblické tradici	13
3.1. Starý zákon	13
3.1.1. Termíny týkající se hříchu a jejich význam	13
3.1.2. Původ, podstata a následky hříchu	14
3.2. Nový zákon	15
3.2.1. Termíny týkající se hříchu a jejich význam	15
3.2.2. Hřích a hříšníci v synoptických evangeliích	16
3.2.4. Hřích a hříšníci v janovských spisech	18
3.2.4. Teologie hříchu u apoštola Pavla	19
4. Hřích a hříšníci v Lukášově evangeliu	20
4.1. Povolání rybářů (L 5,1-11)	22
4.1.1. Kontext a struktura textu	22
4.1.2. Výklad textu	23
4.1.3. Shrnutí	24
4.2. Uzdravení ochrnutého (L 5,17-26)	24
4.2.1. Kontext a struktura textu	25
4.2.2. Synoptické srovnání	25
4.2.3. Výklad textu	27
4.2.4. Shrnutí	29
4.3. Povolání celníka (L 5,27-32)	29
4.3.1. Kontext a struktura textu	30
4.3.2. Synoptické srovnání	30
4.3.3. Výklad textu	31
4.3.4. Shrnutí	33
4.4. O lásce k nepřítelům (L 6,27-36)	34
4.4.1. Kontext a struktura textu	34
4.4.2. Synoptické srovnání	35
4.4.3. Výklad textu	36
4.4.4. Shrnutí	36
4.5. Podobenství o hrajících si dětech (L 7,31-35)	37
4.5.1. Kontext a struktura textu	37
4.5.2. Synoptické srovnání	37
4.5.3. Výklad textu	38
4.5.4. Shrnutí	38
4.6. Ježíš a hříšnice v domě farizeově (L 7,36-50)	39
4.6.1. Kontext a struktura textu	39
4.6.2. Synoptické srovnání	40
4.6.3. Výklad textu	41
4.6.4. Shrnutí	44

4.7. Modlitba Páně (L 11,2-4)	45
4.7.1. Kontext a struktura textu	45
4.7.2. Synoptické srovnání	45
4.7.3. Výklad textu	46
4.7.4. Shrnutí	47
4.8. O Božích trestech (L 13,1-5)	47
4.8.1. Kontext a struktura textu	47
4.8.2. Výklad textu	47
4.8.3. Shrnutí	48
4.9. Podobenství o ztracené ovci (L 15,3-7)	48
4.9.1. Kontext a struktura textu	49
4.9.2. Synoptické srovnání	49
4.9.3. Výklad textu	50
4.9.4. Shrnutí	51
4.10. Podobenství o ztraceném penízi (L 15,8-10)	52
4.10.1. Kontext a struktura textu	52
4.10.2. Výklad textu	52
4.10.3. Shrnutí	53
4.11. Podobenství o marnotratném synu (L 15,11-32)	53
4.11.1. Kontext a struktura textu	54
4.11.2. Výklad textu	54
4.11.3. Shrnutí	58
4.12. O odpuštění (L 17,3b-4)	59
4.12.1. Kontext a struktura textu	59
4.12.2. Synoptické srovnání	59
4.12.3. Výklad textu	60
4.12.4. Shrnutí	61
4.13. O farizeu a celníkovi (L 18,9-14)	61
4.13.1. Kontext a struktura textu	61
4.13.2. Výklad textu	62
4.13.3. Shrnutí	63
4.14. Zacheus (L 19,1-10)	64
4.14.1. Kontext a struktura textu	64
4.14.2. Výklad textu	65
4.14.3. Shrnutí	67
4.15. Prázdný hrob (L 24,1-12)	67
4.15.1. Kontext a struktura textu	68
4.15.2. Synoptické srovnání	68
4.15.3. Výklad textu	70
4.15.4. Shrnutí	71
4.16. Zjevení v Jeruzalémě (L 24,36-49)	71
4.16.1. Kontext a struktura textu	71
4.16.2. Synoptické srovnání	72
4.16.3. Výklad textu	73
4.16.4. Shrnutí	74
5. Závěr	75
Anotace	78
Použitá literatura	79
Seznam použitých zkratk	82

1. Úvod

1.1. Předmět a cíl práce

Písmo svaté bylo vždy důležitou součástí mé cesty za Pánem. Proto jsem se rozhodla psát diplomovou práci na katedře biblických věd. Přála jsem si, aby mi téma, které budu zpracovávat, pomáhalo nově a lépe odhalovat Kristovu tvář a prohlubovat můj vztah k Němu. Proto jsem si vybrala mně velmi blízké Lukášovo evangelium, které vyzdvihuje Boží milosrdenství vůči člověku, a téma hříchu a jeho odpuštění, které je pro každého člověka, a tedy i pro mě, stále aktuální.

Na počátku své veřejné činnosti, při kázání v nazaretské synagoze, přečetl Ježíš tento úryvek z knihy proroka Izaiáše: „Duch Hospodinův jest nade mnou; proto mne pomazal, abych přinesl chudým radostnou zvěst; poslal mne, abych vyhlásil zajatcům propuštění a slepým vrácení zraku, abych propustil zdeptané na svobodu, abych vyhlásil léto milosti Hospodinovy.“ (L 4,18-19; srov. Iz 61,1-2). Ježíš přišel, aby tato slova naplnil (L 4,21), jak Lukáš ukazuje na dalších stránkách svého evangelia. Ježíše vykresluje jako Spasitele – Zachránce chudých, nemocných, spoutaných zlými duchy, hříšníků a všech vyvržených na okraj společnosti. V této práci bych se chtěla zaměřit na naplnění Ježíšova prohlášení v Nazaretě ve vztahu k hříšnému člověku. Jejím cílem proto bude poskytnout výklad perikop, ve kterých se objevují výrazy „hřích“, „hříšník“ nebo „hřešit.“

1.2. Přehled bádání

Ježíšova náklonnost vůči hříšníkům, které přišel hledat a zachránit, pozvat k obrácení a návratu k milujícímu Otci patří k důležitým tématům Lukášova evangelia. Přesto nám není známo, že by v českém jazyce existovala studie, která by se vztahem Ježíše k hříšníkům, jak ho ve svém evangeliu podává Lukáš, výslovně zabývala.

V této práci budeme čerpat z české i cizojazyčné literatury. Za základní pramen nám poslouží Český ekumenický překlad Písma svatého.¹ Stěžejní pro nás bude Lukášovo evangelium, pro potřeby synoptického srovnání i ostatní kanonická evangelia. Pro obecné pojednání o chápání pojmů „hřích“ a „hříšníci“ v Bibli využijeme různé biblické slovníky.²

¹ *Bible. Písmo svaté Starého a Nového zákona (včetně deuterokanonických knih): Český ekumenický překlad.* Praha: Česká biblická společnost, 1995⁶.

² A. NOVOTNÝ, *Biblický slovník*, Praha: Kalich, 1992; J.-J. VON ALLMEN, ed., *Biblický slovník*, Praha: Kalich, 1991; J. D. DOUGLAS, ed., *Nový biblický slovník*, Praha: Návrat domů, 1996; X. LÉON-DUFOUR, ed., *Slovník biblické teologie*, Řím: Velehrad – Křesťanská akademie, 1981; D. N. FREEDMAN, ed., *Anchor Bible Dictionary*, I-VI, New York: Doubleday, 1992.

Při výkladu jednotlivých perikop budeme pracovat především s těmito komentáři v českém jazyce: D. Gooding, *Lukášovo evangelium*,³ L. T. Johnson, *Evangelium podle Lukáše*⁴ a P.-G. Müller, *Evangelium sv. Lukáše*.⁵ Dále budeme čerpat z komentářů v německém jazyce, jejichž autory jsou F. Bovon,⁶ W. Eckey,⁷ G. Schneider⁸ a W. Wiefel.⁹ Důležitým zdrojem pro nás budou také dva komentáře v italštině z pera S. Fausti¹⁰ a G. Rossé.¹¹ Konečně pro doplnění použijeme práce M.-J. Lagrange¹² a J. A. Fitzmyera.¹³

1.3. Metoda a struktura práce

Práce je rozdělena do pěti kapitol. První kapitola nás seznamuje s předmětem a cílem práce a s použitou literaturou. Dále stanovuje metodu a strukturu práce. Druhá kapitola obecně pojednává o Lukášově evangeliu. Postupně se v ní budeme zabývat jeho autorem, adresáty, dobou a místem vzniku. Poté probereme strukturu evangelia a prameny, ze kterých Lukáš čerpal. Na závěr si přiblížíme hlavní teologická témata v Lukášově evangeliu. Ve třetí kapitole zaměříme pozornost na pojmy „hřích“ a „hříšník.“ Postupně vyložíme, jakými výrazy byly označovány a jak byly chápány ve Starém zákoně, v synoptických evangeliích, janovských spisech a listech apoštola Pavla. Čtvrtá kapitola bude věnována výkladu perikop Lukášova evangelia, ve kterých se vyskytují termíny „hřích“, „hříšník“ nebo „hřešit.“ V úvodu o nich krátce pojednáme obecněji, jak jsou chápány v Lukášově evangeliu a kde se nachází. Po té se v šestnácti podkapitolách pokusíme o vlastní výklad jednotlivých perikop. Podkapitoly budou mít obdobnou strukturu: citace perikopy z ekumenického překladu Písma svatého, začlenění úryvku do kontextu a struktura perikopy, v případě paralelních textů synoptické srovnání, vlastní výklad textu a závěrečné shrnutí. Prvním dvěma perikopám, které obsahují pojem „hřích“, ale netýkají se přímo Ježíše, nýbrž činnosti Jana Křtitele, nebudeme věnovat pozornost. V páté kapitole stručně shrneme výsledky našeho bádání.

³ D. GOODING, *Lukášovo evangelium*, Praha: Návrat domů, 1994.

⁴ L. T. JOHNSON, *Evangelium podle Lukáše*, Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2005.

⁵ P.-G. MÜLLER, *Evangelium sv. Lukáše*, MSKNZ 3, Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 1998.

⁶ F. BOVON, *Das Evangelium nach Lukas, I. Teilband Lk 1,1-9,50*, EKK III/1, Zürich – Neukirchen: Benziger – Neukirchener, 1989.

⁷ W. ECKEY, *Das Lukasevangelium. Unter Berücksichtigung seiner Parallelen. Teilband I: 1,1-10,42*, Neukirchen – Vluyn: Neukirchener, 2004; W. ECKEY, *Das Lukasevangelium. Unter Berücksichtigung seiner Parallelen. Teilband II: 11,1-24,53*, Neukirchen – Vluyn: Neukirchener, 2004.

⁸ G. SCHNEIDER, *Das Evangelium nach Lukas. Kapitel: 11-24*, ÖTKNT 3/2, Gütersloh: Gerd Mohn – Würzburg: Echter, 1984.

⁹ W. WIEFEL, *Das Evangelium nach Lukas*, ThHK 3, Berlin: Evangelische Verlagsanstalt, 1988.

¹⁰ S. FAUSTI, *Una comunità legge il vangelo di Luca*, Bologna: EDB, 1994.

¹¹ G. ROSSÉ, *Il vangelo di Luca. Commento esegetico e teologico*. Roma: Città Nuova, 2001.

¹² M.-J. LAGRANGE, *Évangile selon Saint Luc*, EtB, Paris: Gabalda, 1948⁷.

¹³ J. A. FITZMYER, *The Gospel According to Luke (X-XXIV)*, AncB 28B, New York: Doubleday, 1985.

2. Lukášovo evangelium

2.1. Autor a adresáti evangelia

Tradice sahající až do poloviny 2. století připisuje autorství tohoto evangelia, které tvoří spolu se Skutky apoštolů tzv. „Lukášovské dvojdílo“, lékaři a Pavlovu průvodci Lukášovi. Jejimi nejstaršími známými svědky jsou sv. Irenej z Lyonu (Adv. Haer. III,1,3) a Muratoriho zlomek (ř. 3-8) a potvrzují ji i mnozí církevní otcové. Tato tradice se v první řadě opírá o užití první osoby v některých pasážích druhé části Skutků, jejichž hlavním hrdinou je apoštol Pavel. Druhou oporou je pak ztotožnění autora s Lukášem, o kterém se mluví v Ko 4,14 („milovaný lékař Lukáš“), Fm 24 (Lukáš jmenován mezi Pavlovými spolupracovníky) a 2 Tm 4,11 („Jediný Lukáš je se mnou“).¹⁴

Samotné evangelium nemůže toto svědectví vyvrátit, ale ani potvrdit. Je pravdou, že ve srovnání s ostatními synoptiky se Lukáš daleko podrobněji zabývá nemocnými a jejich nemocemi,¹⁵ zároveň je však třeba si uvědomit, že ve starověku odborná lékařská terminologie neexistovala a takovýmto způsobem se nevyjadřovali jen lékaři, ale i ostatní vzdělaní lidé. Také pro Lukášovu roli Pavlova průvodce a žáka nelze v evangeliu najít přímý důkaz. Objevují se sice některé společné myšlenky, ale specifická Pavlova teologie ospravedlnění na základě víry je rozvinuta jen nepatrně.¹⁶

Na základě samotného Lukášova dvojdíla můžeme tedy říct, že jeho autor byl vzdělaným člověkem, který dobře ovládal řečtinu a dobře znal Starý zákon v jeho řeckém překladu, Septuagintě. Palestinu pravděpodobně z osobní zkušenosti neznal, jak dosvědčují některé geografické nepřesnosti. Také se snaží vyhnout hebrejským a aramejským výrazům. Z toho většina biblistů vyvozuje, že byl křesťanem pohanského původu, i když nelze vyloučit, že před svým křtem patřil mezi tzv. „bohabojné“.¹⁷

Adresátem je podle L 1,3 i Sk 1,1 Theofil (v překladu Bohumil), kterému Lukáš oba díly věnoval. Pravděpodobně šlo o zámožného křesťana, který dal k sepsání podnět a také jeho vydání financoval.¹⁸ Theofil ovšem není jediným adresátem, ale spíše zástupcem všech

¹⁴ P. POKORNÝ, *Literární a teologický úvod do Nového zákona*, s. 121.

¹⁵ Např. L 4,38 o horečce Petrovy tchýně; L 5,12 o malomocném; L 8,43 zmírňuje ostrý výrok o lékařích z Mk 5,26; L 10,33 péče o zraněného. Srov. L. TICHÝ, *Úvod do Nového zákona*, s. 103.

¹⁶ L. TICHÝ, *Úvod do Nového zákona*, s. 103.

¹⁷ P.-G. MÜLLER, *Evangelium sv. Lukáše*, s. 20.

¹⁸ P. POKORNÝ, *Literární a teologický úvod do Nového zákona*, s. 108.

ostatních. To byli především křesťané z pohanství, kterým mělo evangelium pomoci k hlubšímu poznání křesťanské nauky a utvrzení ve víře.¹⁹

2.2. Doba a místo vzniku

Na delší časový odstup od popisovaných událostí poukazuje již předmluva samotného evangelia (L 1,1-4) i umenšené očekávání konce světa, typické pro křesťany první generace. Použití Markova evangelia jako pramene a znalost zkázy Jeruzaléma v roce 70 po Kr. (L 19,43-44; 21,20-24) svědčí o sepsání nejdříve v 70. letech, většina biblistů je však klade až do období 80.-90. let po Kr.²⁰

Místo napsání Lukášova evangelia se přesně určit nedá. Ve starém prologu pocházejícím ze 4. století se sice uvádí Achája, nelze to však s jistotou dokázat. Totéž platí i o ostatních místech²¹ navržených různými exegety. Muselo se však jednat o některou řecky mluvící církevní obec mimo Palestinu.²²

2.3. Prameny a struktura

Autor Lukášova evangelia čerpal ze tří základních pramenů. Jako rámeček vyprávění mu posloužilo Markovo evangelium, z něhož v pozměněné a zkrácené verzi přijal asi 60% textu (350 veršů).²³ Téměř polovinu evangelia (548 veršů) tvoří Lukášova vlastní látka, která čerpá z písemné i ústní tradice. Zbývajících 235 veršů pochází z pramene logií, označovaného „Q“. Kromě dějin Ježíšova dětství (1. a 2. kapitola), vyprávění o zjeveních Vzkříšeného (L 24,13-53) a několika dalších perikop,²⁴ Lukáš veškerou nemarkovskou látku uspořádává do dvou souvislých celků, tzv. „malé vsuvky“ (L 6,20-8,3) a „velké vsuvky“ (L 9,51-18,14), které vkládá do Markovy předlohy.²⁵

Evangelium začíná již zmiňovanou předmluvou (L 1,1-4), v níž autor brilantní řečtinou představuje svůj záměr vyprávět tradici o Ježíšovi, obohacenou o novou látku, kterou chce nově a lépe uspořádat, což se mu zdařilo. Od svých předchůdců se jeho dílo odlišuje strukturou, která je charakteristická časově logicky uspořádaným sledem událostí.²⁶ Rozdělit

¹⁹ L. TICHÝ, *Úvod do Nového zákona*, s. 104.

²⁰ L. TICHÝ, *Úvod do Nového zákona*, s. 105.

²¹ Např. Egea (H. Conzelmann), Antiochie (G. Schneider), Efez, Makedonie, Cesarea, Řím (F. Bovon). P. MAREČEK, *Úvod do Nového zákona*, s. 36.

²² P. MAREČEK, *Úvod do Nového zákona*, s. 36.

²³ O úpravách markovské verze více informuje např. L. T. JOHNSON, *Evangelium podle Lukáše*, s. 21.

²⁴ L 3,7-14.23-28; 4,1-13; 5,1-11; 19,1-27.39-44; 22,15-20.24-38; 23,6-16.17-32.34.39-43. P.-G. MÜLLER, *Evangelium sv. Lukáše*, s. 15.

²⁵ P.-G. MÜLLER, *Evangelium sv. Lukáše*, s. 13-16; L. TICHÝ, *Úvod do Nového zákona*, s. 94.

²⁶ P. POKORNÝ, *Vznešený Teofile*, s. 13.

ho můžeme na úvodní a tři hlavní části. V této kapitole se omezíme pouze na stručné nastínění jejich obsahu, podrobnější údaje lze nalézt např. v práci P. Pokorného²⁷ nebo L. Tichého.²⁸

Úvodní část (L 1,5-4,13) můžeme rozdělit do dvou oddílů. První (L 1,5-2,52) líčí paralelním způsobem zaslíbení, narození a dětství Jana Křtitele a Ježíše z Nazareta, a dále vypráví o obětování Ježíše v chrámu a dvanáctiletém Ježíši v chrámu. Druhá část (L 3,1-4,13) je již zaměřena na přípravu Ježíšovy činnosti. Dozvídáme se zde o působení Jana Křtitele, Ježíšově křtu v Jordánu a následujících pokušeních na poušti. Jeho součástí je také Ježíšův rodokmen.²⁹

Veršem L 4,14 evangelium vstupuje do své první hlavní části (L 4,14-9,50), která vypráví o Ježíšově působení v Galileji. Po prvních perikopách (L 4,14-5,16) o úspěšném začátku³⁰ Ježíšovy činnosti naplněné kázáním, uzdravováním i získáváním prvních učedníků, následují první spory s farizeji a učiteli Zákona (L 5,17-6,11). Vyvolením Dvanácti (L 6,12-16) začíná třetí pododdíl obsahující krátkou zprávu o zástupech kolem Ježíše (L 6,17-19) a tzv. „řeč na rovině“ (L 6,20-49), ve které Ježíš shrnuje obsah a formu pravého učednictví. Následující velká část (L 7,1-9,50) popisuje Mistrovu učitelskou a terapeutickou činnost v Galileji.³¹

Dvě předpovědi o Ježíšově utrpení (L 9,22.44), které zaznívají v závěru první části, jsou již přípravou na změnu obrazu, která je uvedena slovy: „Když se naplňovaly dny, kdy měl být vzat vzhůru, upjal svou mysl k cestě do Jeruzaléma...“ (L 9,51). Druhá část evangelia (L 9,51-19,27) se tedy odehrává na cestě do Jeruzaléma, což čtenáři připomínají i další redakční poznámky (L 13,22; 17,11). Obsahově se téměř kryje s již zmiňovanou „velkou vsuvkou“, která čtenáři zprostředkovává Ježíšovo učení a zázračné skutky i četné konfrontace s protivníky.³²

Slavným vjezdem do Jeruzaléma (L 19,28-44) začíná třetí, závěrečná část (L 19,28-24,53), která vypráví o Ježíšových posledních dnech v Jeruzalémě. Obsahuje krátkou zprávu o očištění chrámu (L 19,45-46) a každodenním vyučování v chrámu (L 19,47-48), spory s farizeji a saduceji (L 20,1-21,4) a eschatologickou řeč o zničení Jeruzaléma, konci světa a druhém příchodu Syna člověka (L 21,5-36). Kapitoly 22. a 23. líčí události Kristova utrpení a

²⁷ P. POKORNÝ, *Literární a teologický úvod do Nového zákona*, s. 111-114.

²⁸ L. TICHÝ, *Úvod do Nového zákona*, s. 94-97.

²⁹ P.-G. MÜLLER, *Evangelium sv. Lukáše*, s. 11-12.

³⁰ Výjimku tvoří kázání v Nazaretě v 4,16-30.

³¹ P. MAREČEK, *Úvod do Nového zákona*, s. 37.

³² P.-G. MÜLLER, *Evangelium sv. Lukáše*, s. 96.

smrti na kříži. Poslední 24. kapitola celé evangelium uzavírá vyprávěním o Ježíšově vzkříšení a nanebevstoupení.³³

2.4. Hlavní teologická témata u Lukáše

Ve své christologii Lukáš označuje Ježíše jako Syna člověka, Pána, Syna Božího, Mesiáše a dalšími tituly,³⁴ které tehdejšího čtenáře jasně odkazovaly na jeho božství. Aby zdůraznil Ježíšovu božskou důstojnost, vypouští také z Markovy předlohy zmínky o jeho lidských projevech jako je hněv (L 6,10 oproti Mk 3,5), soucit (L 9,11 oproti Mk 6,34) nebo neznalost (Mk 13,32). Ze stejného důvodu také při popisu Ježíšovy smrti na kříži nahrazuje výkřik opuštěnosti od Boha slovy odevzdanosti (L 23,46 oproti Mk 15,34).³⁵

Přesto Ježíš není ani bezcitným nad lidmi povýšeným bohem ani přísným soudcem, jak si ho představovali proroci a jak ho hlásal Jan Křtitel, ale skutečným Spasitelem – zachráncem všech trpících, který přišel vyhlásit „milostivý rok Páně“ (L 4,19).

Na prvním místě je to jeho zájem o chudé, který se jako tenká nit vine celým evangeliem. Ježíš chudé blahoslaví (L 6,20), ujímá se vdovy z Naimu (L 7,11-17), další chudou vdovu chválí (L 21,1-4), vybízí k starosti o chudé (L 14,13) a v podobenství o Lazarovi (L 16,19-31) varuje před důsledkem nezájmu o ně. Mezi chudé patřili často také lidé nemocní a posedlí. Také jim Ježíš zprostředkovává Boží dobrotu, když jim vrací zdraví a svobodu (např. L 4,31-37; 5,17-26; 6,6-11; 13,10-17) a v řadě případů i možnost začlenit se do společenství Božího lidu (např. L 5,12-16; 17,11-19: malomocní; L 8,43-48: žena stížená krvotokem).³⁶

Svémi skutky i svým učením konečně projevuje náklonnost také hříšníkům, které přišel hledat a zachránit, pozvat k obrácení a návratu k milujícímu Otci, jak o tom výmluvně svědčí podobenství o marnotratném synu (L 15,11-32) i Ježíšova setkání s hříšníky, často spojená se společenstvím u stolu (L 7,36-50: žena hříšnice; L 19,1-10: Zacheus; L 23,39-43: kající lotr na kříži).

Další znevýhodněnou skupinou byly v Ježíšově době ženy. Také jim Lukáš věnuje ve srovnání s ostatními evangelisty zvláštní pozornost. Ženy hrají významnou roli při Ježíšově příchodu na svět (L 1,39-45: Alžběta; L 2,36-38: prorokyně Anna), v době jeho veřejného působení ho ženy doprovází, podporují, přijímají ve svém domě (L 8,1-3: ženy v Ježíšově doprovodu; L 10,38-42: Marie a Marta), dalších se v jejich trápení ujímá naopak on sám

³³ P.-G. MÜLLER, *Evangelium sv. Lukáše*, s. 12.

³⁴ Podrobněji o Ježíšových titulech v Lukášově evangeliu pojednává P. POKORNÝ, *Vznešený Teofile*, s. 71-78.

³⁵ P. MAREČEK, *Úvod do Nového zákona*, s. 38.

³⁶ L. TICHÝ, *Úvod do Nového zákona*, s. 98-99.

(např. L 7,11-17: vdova z Naimu; L 13,10-13: shrbená žena). Zvláštní pozornost pak Lukáš věnuje Ježíšově matce Marii, kterou představuje jako věrnou „služebnici Páně“ (L 1,38), připravenou naslouchat a plnit Boží vůli.

Důležitým Ježíšovým rysem je také jeho spojení s Duchem svatým. Z Ducha svatého je počat (L 1,35) a také ostatní postavy vyprávění o jeho dětství jsou jím naplněny a vedeny (L 1,15: Jan Křtitel; L 1,35: Maria; L 1,41: Alžběta; L 1,67: Zachariáš; L 2,25-27: Simeon). Na začátku veřejného působení na něj Duch svatý sestupuje při křtu v Jordánu (L 3,21-22) a poté jej vodí po poušti (L 4,1). Po čtyřiceti dnech se v moci Ducha vrací do Galileje, kde začíná své kázání (L 4,14.18). Duch svatý jej provází i nadále, v něm jásá a chválí Boha Otce (L 10,21).

Tato modlitba není v Lukášově evangeliu jedinou. Ježíš je představen jako muž modlitby. O jeho modlitbě se Lukáš zmiňuje před přijetím Ducha svatého při křtu v Jordánu (L 3,21), před volbou Dvanácti (L 6,12), před Petrovým vyznáním (L 9,18) a proměněním na hoře (L 9,28) a také během velikonočních událostí (L 22,17.19; 22,41; 23,46). Tímto svým příkladem, ale také slovy, Ježíš pobízí k vytrvalé modlitbě i své posluchače a učedníky (např. L 11,5-8; 18,1-8). Vrcholem jeho vyučování je pak modlitba Páně jako odpověď na touhu učedníků umět se modlit (L 11,1-4).³⁷

³⁷ P. MAREČEK, *Úvod do Nového zákona*, s. 38-40.

3. Hřích v biblické tradici

3.1. Starý zákon

3.1.1. Termíny týkající se hříchu a jejich význam

Lidský hřích a spása člověka jsou hlavním tématem Písma svatého, a proto v něm najdeme celou řadu výrazů, které je označují. Co se týče hříchu, můžeme v hebrejském Starém zákoně objevit více než 50 výrazů, které se ho týkají.³⁸ Četností použití mezi nimi vynikají celkem tři slovní kořeny.³⁹

Nejvíce používaným výrazem je hebrejské slovo *chata'*, které se ve Starém zákoně vyskytuje asi 595krát⁴⁰ a znamená „minout se cíle“ (Př 8,36), „šlápnout vedle“ (Př 19,2), „být nevěrný“ (2 Kr 18,14), „nesplnit slib“ (Gn 43,9).⁴¹ Přestože bývá používáno i v profánním významu (Sd 20,16), ve většině případů označuje odchýlení se od norem v oblasti morálky a víry. Tento kořen ovšem nijak nenaznačuje vnitřní úmysl špatného jednání a bývá tedy používán i pro zlo spáchané z omylu nebo nedopatřením (Joz 20,3).⁴²

Pro úmyslný zlý skutek používá hebrejšтина výrazu *'avon*, který označuje něco zkřiveného. V hebrejském textu Starého zákona je druhým nejčtetnějším, nalezneme ho zde celkem 231krát. Jedná se o skutečný hřích konaný s vědomím provinění, který pramení z celkově nesprávného smýšlení a životního zaměření člověka, který vypadl ze smlouvy s Bohem.⁴³ Ve většině případů vyjadřuje nespravedlnost před Bohem (Gn 4,13; 15,16; 19,15; 44,16), zřídka pak provinění vůči člověku (1 S 20,1.8; 25,24).⁴⁴

Třetím nejpoužívanějším⁴⁵ a současně nejhlubším výrazem pro vyjádření hříchu je slovo *paša'* znamenající vzpouru, odmítnutí, zradu, odpadnutí, nevěru vůči Bohu jako důsledek pýchy a nedostatku bázně a lásky k Bohu. Tentýž výraz bývá používán také v politickém významu pro vzpouru proti panovníkovi (1 Kr 12,19; 2 Kr 1,1).⁴⁶

Výrazy „hříšník“, „bezbožník“ jsou ve většině případů překladem hebrejského *raša'*, kterým je míněn člověk nedbající na Boha ani na jeho Zákon, který spoléhá především na sebe, své bohatství a různé modly. Původně byli tímto výrazem označováni jak Izraelci, tak

³⁸ R. C. COVER, „Sin, Sinners: Old Testament“, in *ABD*, VI, s. 31.

³⁹ B. A. MILNE - J. MURRAY, „Hřích“, in *Nový biblický slovník*, s. 302.

⁴⁰ R. C. COVER, „Sin, Sinners: Old Testament“, in *ABD*, VI, s. 32.

⁴¹ A. NOVOTNÝ, *Biblický slovník*, s. 223-224.

⁴² B. A. MILNE - J. MURRAY, „Hřích“, in *Nový biblický slovník*, s. 302.

⁴³ A. NOVOTNÝ, *Biblický slovník*, s. 493.

⁴⁴ R. C. COVER, „Sin, Sinners: Old Testament“, in *ABD*, VI, s. 32.

⁴⁵ Ve SZ nalezneme výraz *paša'* asi 135krát, např. Ex 34,7; Iz 1,2; 59,13; Jr 2,8.29; 3,13; Oz 7,13; 8,1 apod.). R. C. COVER, „Sin, Sinners: Old Testament“, in *ABD*, VI, s. 32.

⁴⁶ A. NOVOTNÝ, *Biblický slovník*, s. 224.

pohané, v pozdějším židovství pak jen pohané, kteří se neřídili Zákonem a byli proto považováni za nečisté a tím i neschopné společenství s Božím lidem. Označení „hříšník“ se tak stalo výrazem nejhlubšího opovržení.⁴⁷

3.1.2. Původ, podstata a následky hříchu

O původu a kořeni každého hříchu podává zprávu Gn 3. Hříchem prvních lidí je vědomé neuposlechnutí Božího zákazu v touze rozeznávat dobro a zlo a tedy být jako Bůh, který rozhoduje o tom, co je dobré a co zlé (Gn 3,5). V konečném důsledku to neznamená jen odmítnutí Boží autority, ale také závislosti na Stvořiteli a porušení původního vztahu přátelství mezi Bohem a člověkem i mezi lidmi navzájem. Od této chvíle se zlo začíná rychle šířit, takže být člověkem současně znamená být hříšníkem.⁴⁸ Toto vyprávění je ve SZ zcela ojedinělé. Všeobecná hříšnost lidí se zde sice běžně předpokládá, ale poprvé je spojována s hříchem prvních lidí až v knize Sírachovcově z počátku 2. století př. Kr. (Sír 25,24).⁴⁹

Hříchem se ve SZ rozumí každé jednání, kterým se člověk ať úmyslně nebo neúmyslně odchyluje od normy a božského řádu. Důležitým aspektem je vztahovost člověka. Člověk nežije sám pro sebe, ale žije ve vztazích k druhým lidem, ke společenství a k Bohu. Tato myšlenka je ve SZ vyjádřena pojmem „smlouva“.⁵⁰ Každé jednání, které nějakým způsobem porušuje smlouvu, je pak chápáno jako hřích proti smluvní straně a ve všech případech i proti Bohu, neboť Bůh je ochráncem každé smlouvy (Gn 39,9; 42,22; Dt 24,15; Sd 11,27). Z tohoto důvodu pak hřích proti bližnímu nenarušuje jen vztahy mezi konkrétními lidmi, ale také vztah mezi Božím lidem a Hospodinem. Hřích jednoho člověka se tak stává hříchem všech, doslova uvaluje kletbu na celé společenství. Proto také Bůh nařizuje, aby lid sám vyloučil hříšníky ze svého středu a ve vážných případech i potrestal smrtí (Ex 21,15.17; Dt 21,18-21).⁵¹

Co se Boha týče, hřích ho v jeho transcendenci nemůže přímo zasáhnout nebo poškodit. Hřích ubližuje především poškozenému bližnímu a hříšníku samotnému. Protože však Bůh člověka miluje a hřích je odmítnutím této jeho lásky, nevěrou nevěsty (Jr 3,12), naprostým nevděkem k dárci všeho dobra (Iz 64,7) a oddělením se od Něho (Jr 2,11-13),

⁴⁷ A. NOVOTNÝ, *Biblický slovník*, s. 227.

⁴⁸ S. LYONNET, „Hřích“, in *Slovník biblické teologie*, s. 128.

⁴⁹ G. PIDOUX, „Hřích“, in *Biblický slovník*, s. 70-71.

⁵⁰ G. PIDOUX, „Hřích“, in *Biblický slovník*, s. 70.

⁵¹ A. NOVOTNÝ, *Biblický slovník*, s. 224.

hřích neuráží jen Boží svatost a vznešenost, ale především zarmucuje jeho lásku. To, co je v kázání starozákonních proroků pouze naznačeno, je plně odhaleno teprve v NZ.⁵²

Boží odpovědí na hřích je trest, kterým není jen smrt, ale i různé přírodní pohromy, války, nemoci apod. V Božím lidu se postupně rozvinula myšlenka, že naprosto každé neštěstí je Božím trestem, což vzhledem k pohnutým dějinám Izraele vysvětluje i jeho narůstající pocit hříšnosti a potřebu odčinění.⁵³ To podporovali i starozákonní proroci, kteří kárali lid za jeho nevěru a hříchy hlavně proto, aby ho mohli volat k obrácení a návratu k Hospodinu.⁵⁴ Pod jejich vlivem pak trest začíná být chápán jako výchovný prostředek, kterým Bůh neruší s lidem svou smlouvu, ani od něho neodnímá své milosrdenství a lásku (Ž 89,33-35), ale očišťuje si ho a přivádí na správnou cestu (Jr 31,18).⁵⁵

3.2. Nový zákon

3.2.1. Termíny týkající se hříchu a jejich význam

Hlavním poselstvím radostné zvěsti Nového zákona je Boží vítězství nad hříchem skrze Ježíše Krista. Není tedy divu, že i na jeho stránkách nalezneme řadu výrazů vyjadřujících různé odstíny hříchu, od pobloudění až po vědomé odpadnutí od Boha.

Základním NZ výrazem pro skutečnost hříchu je *hamartia* (hřích, provinění) a jeho příbuzná slova *hamartanein* (hřešit, provinit se) a *hamartólos* (hříšný, hříšník). V řeckém textu SZ *hamartia* nejčastěji překládá slova *chata* a *avon*.⁵⁶ V klasické řečtině se *hamartia* používá pro případy, kdy někdo minul cíl nebo zvolil špatnou cestu a je tedy spojen s neznalostí. V NZ se jím označuje „konkrétní špatné jednání“, „porušení Božího zákona“ (J 8,46; Jk 1,15; 1 J 1,8).⁵⁷

Dalším častým termínem je *paraptóma*, který sice v klasických textech označuje „hrubý omyl“, v NZ však získává silnější morální zabarvení a znamená „přestoupení“ (Mt 6,14-15), „provinění“ (Ř 5,15-20), „hřích“ (Ef 1,7; 2,1.5). Významově podobné je *parabasis*, které znamená „přestupek“ (Žd 2,2), „překročení zákona“ (Ř 4,15).⁵⁸ Vědomé zanedbávání a odpor k plnění Boží vůle je označováno jako „neposlušnost“, řecky *parakoé* (Ř 5,19).⁵⁹

⁵² S. LYONNET, „Hřích“, in *Slovník biblické teologie*, s. 130.

⁵³ G. PIDOUX, „Hřích“, in *Biblický slovník*, s. 70.

⁵⁴ S. LYONNET, „Hřích“, in *Slovník biblické teologie*, s. 130.

⁵⁵ A. NOVOTNÝ, *Biblický slovník*, s. 1109.

⁵⁶ E. P. SANDERS, „Sin, Sinners: New Testament“, in *ABD*, VI, s. 40-41.

⁵⁷ B. A. MILNE - J. MURRAY, „Hřích“, in *Nový biblický slovník*, s. 303.

⁵⁸ B. A. MILNE - J. MURRAY, „Hřích“, in *Nový biblický slovník*, s. 303.

⁵⁹ A. NOVOTNÝ, *Biblický slovník*, s. 493.

Nejsilnějším výrazem je *asebeia*, které označuje aktivní „bezbožnost“ (Ř 1,18; Tt 2,12). Významově se nejvíce blíží, a proto i v Septuagintě překládá, hebrejské *peša'*. „Bezbožník“ je potom označován jako *asebés* (Ř 5,6; 1 P 4,18). Blízkým výrazem je také *anomia* vyjadřující „nezákonnost, protizákonný čin, nepravost“ (2 K 6,14).

Křivdu vůči bližnímu vyjadřuje slovo *adikia*, které lze přeložit jako „nepravost, bezpráví, nespravedlnost, nepoctivost“ (L 13,27; 16,8-9; 18,6; Sk 1,18; 8,23). Další dva časté výrazy *kakia* „špatnost, zlo, trápení“ (Mt 6,34; 1 K 5,8) a *ponéros* „zlý, špatný, ničemný“ (Mt 5,11.37.39.45) se používají jako obecná vyjádření morální nebo duchovní zkaženosti. Jako poslední častější výraz pro skutečnost hříchu se používá *ofeiléma*, který znamená „dluh, hřích, provinění, vina“ (Mt 6,12). *Ofeiletés* je pak „dlužník, viník, provinilec, hříšník“ (Mt 6,12; 18,24; Lk 13,4).⁶⁰

3.2.2. Hřích a hříšníci v synoptických evangeliích

Odpuštění hříchů tvoří spolu s hlásáním o příchodu Mesiáše a Božího království hlavní poselství synoptických evangelií. Slovo o vysvobození z hříchů Ježíšem zaznívá již v andělově poselství určeném Josefovi (Mt 1,21). Ve stejné linii také pokračuje Jan Křtitel hlásající pokání a křest na odpuštění hříchů (Mk 1,4; L 1,77). K naplnění pak dochází v osobě Ježíše Krista, který je, odolávajíc pokušitelovým svodům na poušti, ještě před začátkem svého veřejného působení představen jako vítěz nad hříchem a satanem.⁶¹

Hřích tedy patří ke stěžejním tématům Ježíšovy radostné zvěsti. Jaké bylo pojetí hříchu v jeho době a co nového přinesl Ježíš? Náboženskou skupinou, která měla největší vliv na myšlení lidí, byli farizeové, a proto byly jejich představy o tom, kdo se dopouští hříchu, přijímány většinou tehdejší společnosti. Za hříšníka byl podle nich považován člověk vědomě žijící v rozporu se Zákonem a to, buď svou nemravností, nebo svým povoláním. Tak je v evangeliích jako hříšník označen např. celník Zacheus (L 19,7) nebo žena v domě farizeje Šimona (L 7,37.39). Další skupinu tvořili ti, kteří se nepodrobili farizejskému výkladu Zákona a jejich předpisům, což se týkalo i Ježíše a jeho učedníků (Mt 15,2). A nakonec byli za hříšníky považováni všichni pohané (Mt 18,15-17).⁶²

Spravedlnost naopak farizejská strana spatřovala v přísném dodržování předpisů Zákona i ústní tradice, což výstižně vykresluje podobenství o farizeu a celníkovi (L 18,9-14). Ježíš jim tuto „spravedlnost“ neupírá, ale ukazuje na její nedostatečnost před Bohem (Mt 5,20) a také na úskalí, která přináší a kterým řada farizeů podlehla. Je jimi pokrytectví a

⁶⁰ B. A. MILNE - J. MURRAY, „Hřích“, in *Nový biblický slovník*, s. 303.

⁶¹ A. NOVOTNÝ, *Biblický slovník*, s. 225.

⁶² A. NOVOTNÝ, *Biblický slovník*, s. 227.

chlubivost (Mt 6,1-16; 23,1-28), sobectví, přílišná sebejistota a pýcha (L 14,7-11; 18,11-12) a nedostatek milosrdenství spojený s opomíjením dobra (Mt 25,41-46).⁶³ To, co farizeům schází, je především láska vycházející ze srdce očištěného od zla a hříchu, která musí být motivem nejen plnění přikázání, ale i pomoci bližním v nouzi.⁶⁴

Ukazuje se tedy, že i „spravedliví“ farizeové potřebují jako každý jiný člověk Boží slitování. Co je tedy pro Ježíše hřích? Je jím, zcela v linii učení starozákonních proroků, odmítnutí Boží lásky, „vzdálení z otcova domu, přerušení obecnství s Bohem,⁶⁵ což nejlépe ilustruje podobenství o marnotratném synu a jeho milosrdném otci (L 15,11-32). Syn (člověk) zarmoutil a urazil svého otce (Boha), když ho opustil. Napravit to může jedině tím, že se k němu vrátí zpět a přijme jeho lásku i otcem již dávno dané odpuštění.⁶⁶

Tento Boží postoj k hříšníkům Ježíš nezjevuje jen slovy, ale také svými činy. Tak jako otec z podobenství i on hříšníky s láskou přijímá, vytváří s nimi společenství u stolu (L 15,1-2; 19,7), odpouští jim hříchy a to i přes nebezpečí pohoršení „spravedlivých“ (L 5,30). Tím, že hříšníky uvádí do pospolitosti se sebou, je zároveň jako Boží Syn uvádí do společenství s Otcem a právě tato bezpodmínečná láska a přijetí je přivádí k pokání (L 7,36-50; 19,1-10).⁶⁷

Druhý způsob, kterým Ježíš během svého veřejného působení vysvobozuje člověka z moci zla, je vyhánění zlých duchů a uzdravování nemocných, které bývá někdy spojeno s odpuštěním hříchů (L 5,17-26).⁶⁸ Tím však Ježíš nechce potvrdit rozšířenou židovskou představu, podle které byla každá nemoc a neštěstí Božím trestem za hříchy člověka samotného nebo jeho předků. Přesto však určitou obecnou souvislost uznává: protože se lidstvo svým hříchem vydalo ďáblu, má teď ďábel moc je různými způsoby sužovat (L 13,16).⁶⁹

Synoptická evangelia Ježíše představují jako Božího Syna, který přišel, aby svým působením na tomto světě, svou smrtí a zmrtvýchvstáním přemohl hřích a přivedl ztracené Boží děti zpět k milosrdnému Otci. Není hříchu, který by nemohl být odpuštěn, kromě hříchu proti Duchu svatému (Mt 12,31-32; Mk 3,28-29; L 12,10), kterým se označuje zatvrzelé odmítání této poznané pravdy.⁷⁰

⁶³ A. NOVOTNÝ, *Biblický slovník*, s. 225-227.

⁶⁴ J. HÉRING, „Hřích“, in *Biblický slovník*, s. 71.

⁶⁵ A. NOVOTNÝ, *Biblický slovník*, s. 225.

⁶⁶ S. LYONNET, „Hřích“, in *Slovník biblické teologie*, s. 131-132.

⁶⁷ A. NOVOTNÝ, *Biblický slovník*, s. 225.

⁶⁸ S. LYONNET, „Hřích“, in *Slovník biblické teologie*, s. 132.

⁶⁹ J. HÉRING, „Hřích“, in *Biblický slovník*, s. 73.

⁷⁰ A. NOVOTNÝ, *Biblický slovník*, s. 226.

3.2.4. Hřích a hříšníci v janovských spisech

V Janově evangeliu a jeho epištolách je hříchem přestoupení Božího Zákona (1 J 3,4). Protože obsahem Zákona je láska, za hřích je považováno každé porušení nebo opominutí lásky, která má být odleskem Boží lásky k lidem (1 J 4,7-21). Důsledkem je pak přerušení obecnství s Bohem a upadnutí do otroctví hříchu (J 8,34), ze kterého přišel Ježíš lidstvo vysvobodit svou obětí na kříži.⁷¹

Kromě takto pojímaných hříchů je věnována velká pozornost boji a Kristovu vítězství nad tzv. hříchem světa. Hned na počátku evangelista ústy Jana Křtitele ohlašuje, že Ježíš je „beránek Boží, který snímá hřích světa“ (J 1,29). Tímto výrazem myslí nepřátelskou moc, protivící se Bohu i všemu božskému, která stojí u zrodu každého lidského hříchu. Jejimi prvními projevy jsou odmítání světla (J 3,19-20) a dobrovolná slepota (J 9,41). Hříšník má raději tmu, aby jeho zlé skutky nebyly odhaleny, světlo doslova nenávidí (J 3,20). Stejně tak ti, kdo se pro svůj hřích stali otroky hříchu, nenávidí Krista, který je světlem světa, i jeho Otce (J 15,23-24).⁷²

Tato nenávisť nakonec vyústí v ukřižování, které však není prohrou, ale protože Ježíš je skutečný Boží Syn, Světlo světa (J 8,12), Pravda (J 14,6) a Láska (1 J 4,8), stává se jedinečným vítězstvím nad mocnostmi zla. Důkazem toho není jen Kristovo vzkříšení, ale také podíl na jeho vítězství, který dává všem svým učedníkům. Těm, „kteří ho přijali a věří v jeho jméno, dal moc stát se Božími dětmi“ (J 1,12), které nejen že už nejsou otroky hříchu, ale protože se narodily z Boha, už ani hřešit nemohou (1 J 3,9; 5,18).⁷³

V 1. Janově listu však současně nalezneme i opačná tvrzení, která naznačují, že i křesťané se zlých činů dopouští (1 J 1,9-10; 2,1; 5,16-17). Výklady tohoto rozporu jsou různé. Jedni tvrdí, že jsou myšleny hříchy, kterých se křesťan dopustil před svým obrácením,⁷⁴ jiní rozlišují hříchy podle toho, zda vedou k smrti či nikoli, přičemž křesťané se podle nich dopouští jen těch druhých.⁷⁵ Další, mezi nimi např. Beda Venerabilis, chápou slova o bezhříšnosti jako „náčrt křesťanského ideálu“, kterého však ve skutečnosti nejsme schopni dosáhnout. To nakonec potvrzuje i sám Ježíš, když po svém zmrtvýchvstání dává apoštolům moc odpouštět hříchy (J 20,22-23).⁷⁶

⁷¹ A. NOVOTNÝ, *Biblický slovník*, s. 226.

⁷² S. LYONNET, „Hřích“, in *Slovník biblické teologie*, s. 132.

⁷³ S. LYONNET, „Hřích“, in *Slovník biblické teologie*, s. 132.

⁷⁴ J. HÉRING, „Hřích“, in *Biblický slovník*, s. 73.

⁷⁵ A. NOVOTNÝ, *Biblický slovník*, s. 226.

⁷⁶ J. HÉRING, „Hřích“, in *Biblický slovník*, s. 73.

3.2.4. Teologie hříchu u apoštola Pavla

Výjimečnost epistol apoštola Pavla spočívá v tom, že v nich na rozdíl od ostatních promýšlí a rozvíjí základy křesťanské zvěsti. To platí i o skutečnosti hříchu, jeho podstatě, původu a dopadu.⁷⁷ Nejvýznamnějším listem pro tuto tematiku je list Římanům.

Tak jako jsme to viděli v janovské literatuře, i Pavel rozlišuje mezi jednotlivými hříšnými skutky, které většinou označuje výrazy *paraptoma* a *parabasis*, a hříchem (*hamartia*), z něhož jednotlivé zlé skutky vyplývají.⁷⁸ Tento hřích, nebo také „hříšnost“, je pro něj „aktivním nepřátelstvím proti Bohu a jeho vůli; touha po uplatnění sebe vůči Bohu, hledání vlastní cesty spásy a tak kladení nároků na Boha.“⁷⁹ Tato hříšnost vstoupila do světa s Adamovým hříchem (Ř 5,12.19). Pro jeho neposlušnost se každý člověk stal otrokem hříchu, který i přes dobrou vůli není schopen konat dobro (Ř 7,15-23) a jehož mzdou se stává smrt (Ř 6,23).⁸⁰ Spojence hříchu pak Pavel vidí v těle, které je hříchem zkaženo a zaprodáno (Ř 7,14) a v Zákoně, který z hříchu činí vinu (Ř 7,7-10).⁸¹

Ježíš Kristus přichází do této beznadějně situace, aby nám jako nový Adam svou poslušností až k smrti na kříži přinesl ospravedlnění a život (Ř 5,18-19). Každý tedy, kdo v Krista věří a křtem je ponořen do jeho smrti, stává se mrtvým hříchu a tedy novým svobodným stvořením (Ř 6,1-11; 2 K 5,17), vybaveným Duchem svatým (Ř 8,1-17).⁸²

I přes skvělost těchto darů však Pavel, na rozdíl od janovské školy, nikde radikálně netvrdí, že věřící v Krista již po svém křtu nemůže hřešit. Naopak, podle něho nás naše „tělo smrti“ neustále stahuje ke službě zákonu hříchu (Ř 7,24-25). Záleží na tom, zda a do jaké míry se necháme vést vlastní vůlí nebo Duchem svatým (Ř 8,4-6).⁸³

I přes tuto skutečnost lidské slabosti Pavel vyzdvihuje Boží svrchované vítězství nad hříchem a smrtí a Boží moudrost, která dokáže pro naši spásu využít úplně vše, dokonce i hřích sám (Ř 8,28; 1 K 1,21-24). Nejlépe se to ukazuje při Kristově utrpení. Všechny vnější podmínky, které dovedly Ježíše až na kříž, byly důsledkem lidského hříchu a slabosti: zrada, zbabělost, nenávisť, krutost. To vše Bůh ve své moudrosti použil k naší záchraně. Stejným způsobem jedná i v dějinách, takže jen můžeme spolu s apoštolem Pavlem opakovat, že „všecko napomáhá k dobrému těm, kdo milují Boha“ (Ř 8,28).⁸⁴

⁷⁷ A. NOVOTNÝ, *Biblický slovník*, s. 226.

⁷⁸ S. LYONNET, „Hřích“, in *Slovník biblické teologie*, s. 133.

⁷⁹ A. NOVOTNÝ, *Biblický slovník*, s. 226.

⁸⁰ S. LYONNET, „Hřích“, in *Slovník biblické teologie*, s. 133.

⁸¹ A. NOVOTNÝ, *Biblický slovník*, s. 226.

⁸² A. NOVOTNÝ, *Biblický slovník*, s. 227.

⁸³ J. HÉRING, „Hřích“, in *Biblický slovník*, s. 73.

⁸⁴ S. LYONNET, „Hřích“, in *Slovník biblické teologie*, s. 133-134.

4. Hřích a hříšníci v Lukášově evangeliu

Vztah Ježíše k hříšníkům je jedním ze stěžejních témat Lukášova evangelia, které bývá označováno jako evangelium Božího milosrdenství. Jeho výjimečnost v tomto ohledu potvrzuje i četnost výskytu příslušných pojmů. Nejčastějším z nich je výraz *hamartólos* (hříšný, hříšník), který v něm najdeme 18krát z celkového počtu 47 výskytů v NZ (L 5,8.30.32; 6,32.33.34/2krát; 7,34.37.39; 13,2; 15,1.2.7.10; 18,13; 19,7; 24,7), zatímco u Marka je pouze 6krát, u Matouše 5krát a v Janově evangeliu jen 4krát.⁸⁵ V Novém zákoně podstatně čtenější *hamartia* (hřích, provinění) je typické spíš pro pavlovské a janovské spisy. V Lukášově evangeliu se vyskytuje 11krát z celkového počtu 173 výskytů v NZ (L 1,77; 3,3; 5,20.21.23.24; 7,47.48.49; 11,4; 24,47), což je opět ze synoptických evangelií nejvíce.⁸⁶ Podobně je tomu i s výrazem *hamartanein* (hřešit, provinit se), který se v NZ vyskytuje celkem 43krát. U Lukáše ho najdeme celkem 4krát (L 15,18.21; 17,3.4).⁸⁷ Kromě toho Lukáš pro označení hříšníků několikrát používá výrazů „celník“ nebo „chudí“,⁸⁸ mezi hříšníky můžeme také započítat kajícího lotra na kříži, kterému Ježíš slibuje ráj (L 23,39-43) nebo Petra, když zapřel Ježíše (L 22,54-62).

Význam pojmu *hamartólos* má u Lukáše několik odstínů. Při líčení teofanie, jak je tomu při povolání rybářů (L 5,1-11), jej nelze primárně chápat v mravním smyslu, ale spíš zde znamená, v kontrastu se svatostí Boží, pozemského a pomíjivého člověka.⁸⁹ V dalších případech jej Lukáš používá místo výrazů „celník“⁹⁰ a „pohan“ (např. L 6,32-34 oproti Mt 5,46-47). Konečně nejčastěji je za hříšníka označen člověk žijící v rozporu s Božím Zákonem, který potřebuje Boží odpuštění jako např. žena hříšnice v domě farizeje Šimona (L 7,36-50).⁹¹

Samotný hřích Lukáš představuje jako nevědomost a neznalost Boha a z něj plynoucí odcizení, které vede k smrti, a které je tak veliké, že je nelze napravit pouze získáním poznání, ale jedině pokáním a obrácením.⁹² Ježíš, který přišel, aby „hledal a spasil, co

⁸⁵ Statistiku výskytu tohoto i ostatních řeckých výrazů v Novém zákoně jsou převzaty z biblického programu BibleWorks for Windows 8, 2009.

⁸⁶ Výraz *hamartia* se nejčastěji vyskytuje v: Ř 48krát; Žd 25krát; J 17krát; 1 J 17krát. U ostatních synoptiků: Mt 7krát; Mk 6krát.

⁸⁷ Nejčastěji se *hamartanein* vyskytuje v: 1 J 10krát; Ř 7krát; 1 K 7krát; J 4krát; Mt 3krát.

⁸⁸ L. T. JOHNSON, *Evangelium podle Lukáše*, s. 146.

⁸⁹ L. T. JOHNSON, *Evangelium podle Lukáše*, s. 111.

⁹⁰ V tehdejší židovské společnosti byli příslušníci některých profesí automaticky pokládáni za hříšníky. Kromě celníků mezi ně patřili např. výběřčí daní, koželuzi nebo potulní obchodníci. J. MÁNEK, *Ježíšova podobenství*, s. 169.

⁹¹ P. POKORNÝ, *Vznešený Teofile, teologie Lukášova evangelia a Skutků*, s. 80.

⁹² P. POKORNÝ, *Vznešený Teofile, teologie Lukášova evangelia a Skutků*, s. 81-82.

zahynulo“ (L 19,10) a jako lékař uzdravoval nemocné (L 5,31), však neklade, oproti Janu Křtiteli, toto obrácení jako „vstupní“ podmínku odpuštění a záchrany. Pořadí otáčí a jeho hlásání pokání, doprovázené osobním přijímáním hříšníků a společenstvím s nimi, se tak stává zvěstováním odpuštění hříchů a možnosti nového počátku, které pak opravdové obrácení a pokání umožňují.⁹³

Celkově můžeme v Lukášově evangeliu nalézt 18 perikop obsahujících termín *hamartólos*, *hamartia* nebo *hamartanein*. Přehledně jsou, spolu s paralelními a příbuznými texty v ostatních kanonických evangeliích, zachyceny v následující tabulce.

Název perikopy / evangelium	Lukáš	Matouš	Marek	Jan
Chvalozpěv Zachariášův	1,67-79	-	-	-
Jan Křtitel	3,1-20	3,1-12	1,1-8	1,19-28
Povolání rybářů	5,1-11	srov. 4,18-	srov. 1,16-	srov. 21,1-
Uzdravení ochrnutého	5,17-26	9,1-8	2,1-12	-
Povolání celníka Leviho	5,27-32	9,9-13	2,13-17	-
O lásce k nepřátelům	6,27-36	5,38-48;	-	-
Podobenství o hrajících si dětech	7,31-35	11,16-19	-	-
Ježíš a hříšnice v domě farizeově	7,36-50	26,6-13	14,3-9	12,1-8
Modlitba Páně	11,2-4	6,9-13	-	-
O Božích trestech	13,1-5	-	-	-
Podobenství o ztracené ovci	15,3-7	18,12-14	-	-
Podobenství o ztraceném penízi	15,8-10	-	-	-
Podobenství o marnotratném synu	15,11-32	-	-	-
O odpuštění	17,3b-4	18,15.21-22	-	-
O farizeu a celníkovi	18,9-14	-	-	-
Zacheus	19,1-10	-	-	-
Prázdny hrob	24,1-12	28,1-8	16,1-8	20,1-13
Zjevení v Jeruzalémě	24,36-49	srov. 28,16-20	srov. 16,14-18	20,19-23

V následujícím výkladu budeme věnovat pozornost celkem 16 perikopám. Dvě perikopy, které se netýkají přímo Ježíšovy činnosti, vynecháme. První z nich je chvalozpěv Zachariášův (L 1,67-80), který je součástí zprávy o Ježíšově dětství, a který ve verši L 1,77 zachycuje proroctví o poslání Jana Křtitele. Toto proroctví se naplňuje v druhém

⁹³ J. GNILKA, *Ježíš Nazaretský – poselství a historie*, s. 98.

nekomentovaném úryvku, který obsahuje vyprávění o činnosti Jana Křtitele (L 3,1-20), který, připravujíc lid na Ježíšův příchod, kázal pokání na odpuštění hříchů (L 3,3).

4.1. Povolání rybářů (L 5,1-11)

¹Jednou se na něj lidé tlačili, aby slyšeli Boží slovo, a on stál u břehu jezera Genezaretského; ²tu uviděl, že u břehu jsou dvě lodi. Rybáři z nich vystoupili a vypírali sítě. ³Vstoupil do jedné z lodí, která patřila Šimonovi, a požádal ho, aby odrazil kousek od břehu. Posadil se a z lodi učil zástupy. ⁴Když přestal mluvit, řekl Šimonovi: „Zajed' na hlubinu a spusťte sítě k lovu!“ ⁵Šimon mu odpověděl: „Mistře, namáhali jsme se celou noc a nic jsme nechytli. Ale na tvé slovo spustím sítě.“ ⁶Když to učinili, zahrnuli velké množství ryb, až se jim sítě trhaly. ⁷Dali znamení svým společníkům na druhé lodi, aby jim přišli na pomoc. Oni přijeli a naplnili rybami obě lodi, že se až potápěly. ⁸Když to Šimon Petr uviděl, padl Ježíšovi k nohám a řekl: „Odejdi ode mne, Pane, vždyť já jsem člověk hříšný.“ ⁹Neboť jeho i všechny, kteří s ním byli, pojal úžas nad tím lovem ryb; ¹⁰stejně i Jakuba a Jana, syny Zebedeovy, kteří byli Šimonovými druhy. Ježíš řekl Šimonovi: „Neboj se, od této chvíle budeš lovit lidi.“ ¹¹Přirazili s lodmi k zemi, všechno tam nechali a šli za ním.

4.1.1. Kontext a struktura textu

Příběh povolání rybářů (L 5,1-11) Lukáš klade na počátek Ježíšovy kazatelské a terapeutické činnosti v Galileji těsně za líčení jeho působení v Kafarnaum (L 4,38-41), kde uzdravil Petrovu tchýni a mnoho jiných nemocných, a za krátkou zprávu o jeho odchodu a kázání v dalších městech (L 4,42-44). Po něm následuje vyprávění o uzdravení malomocného (L 5,12-16).

Perikopu můžeme rozdělit na tři části. První (L 5,1-3) zachycuje Ježíše, jak stojí na břehu Genezaretského jezera obklopen velkým zástupem lidí. Proto vstoupí do Šimonovy rybářské lodě a vyučuje je odtud. Druhá část (L 5,4-7) popisuje zázračný rybolov, kdy po celonoční marné námaze rybáři na Ježíšův pokyn znovu vyplouvají na moře a uloví velké množství ryb. Třetí část (L 5,8-11) obsahuje užaslou reakci Šimona a ostatních rybářů na tuto událost. Zatímco Šimon, uvědomujíc si svou hříšnost, prosí Ježíše, aby od něj odešel, Ježíš ho povolává k následování. Nato Šimon i jeho druhové vše opouští a jdou za Ježíšem.

Vyprávění o povolání rybářů zařazují do svých evangelií také ostatní synoptikové (Mk 1,16-20; Mt 4,18-22). Na rozdíl od Matouše, ale Lukáš nezůstává jen u redakčního zpracování Markovy předlohy, ale doplňuje ji o vlastní látku. Tou je událost zázračného rybolovu, která se podobá Janovu líčení setkání apoštolů se vzkříšeným Ježíšem (J 21,1-11).

4.1.2. Výklad textu

Úvodní verše (L 5,1-3) zachycují Ježíše na břehu Genezaretského jezera,⁹⁴ obklopeného velkým množstvím lidí, kteří chtějí slyšet Boží slovo. Protože se na něj dav tlačí, vstupuje na jednu ze dvou rybářských lodí, jejichž majitelé zrovna perou sítě, a žádá Šimona, aby poodjel kousek od břehu. Šimon, kterého známe již z události uzdravení jeho tchýně (L 4,38-39), to bez váhání učiní, a tak se Ježíš může posadit a v tomto postoji učitele zástup na břehu učit. Hlásání Božího slova je nezastupitelnou součástí Ježíšovy veřejné činnosti, postoj naslouchání Božímu slovu je u Lukáše výchozím bodem pro přijetí víry (L 6,47-49; 8,8.11-21 atd.).⁹⁵

Když Ježíš dokončil své kázání, obrací se na Šimona s pokynem, aby zajel dál na jezero a se svými druhy znovu spustil sítě k lovu (L 5,4). Nyní Šimon odhaluje neúspěch na předchozím nočním lovu (L 5,5), kdy rybáři nic nechytily. Zkušenost radí, že v tom případě nebude úspěšný ani tento pokus za dne, protože ryby prostě nejsou. Šimon však dokazuje, že Ježíš, s jehož mocným slovem už udělal jednu zkušenost (L 4,38-39), je pro něj skutečným „Mistrem“,⁹⁶ o jehož slovo je možné se s důvěrou opřít. V této důvěře a poslušnosti činí tento „nerozumný“ pokus a je odměněn zázračným úlovkem (L 5,6-7). Ryb je takové množství, že musí zavolat na pomoc své společníky z druhé lodě. Pod tíhou ryb se obě lodě skoro potápějí, což je symbolem hojného požehnání, kterým je zahrnut člověk poslušný Božímu slovu.⁹⁷

Díky tomuto mimořádnému úlovku proti vši zkušenosti Šimon poznává, že Ježíš je svatý Boží Syn, svrchovaný Pán nad rybami i rybáři, nad celým světem, a proto jej také oslovuje *Kyrios* (Pán).⁹⁸ Současně, tváří v tvář očividné Boží blízkosti, vidí, jak moc je od Boha vzdálen on sám, zakouší svou malost a ubohost a musí přiznat, že je člověk hříšný (L 5,8). Proto před Ježíšem padá na kolena a prosí ho, aby od něj odešel.⁹⁹ Svým postojem se tak řadí do linie velkých postav Starého zákona (Sd 6,22; 13,22; Iz 6,5; Ez 1,28).¹⁰⁰ Co se odehrálo v ostatních přítomných, tím se Lukáš příliš nezabývá a jen stručně poznamenává, že všechny spolu s Šimonem zachvátil úžas (L 5,9-10a).

⁹⁴ V severní Palestině ležící jezero je v hebrejském SZ označováno jako Kineretské (Nu 34,11; Joz 13,27), v ostatních evangeliích jako Galilejské moře (Mt 4,18; 15,29) nebo Tiberiádské jezero (J 21,1). V Ježíšově době bylo velmi bohaté na ryby, a proto jeho pobřeží patřilo k nejhustěji obydleným částem země. S jezerem a jeho okolím je spjata největší část Ježíšova veřejného působení. A. NOVOTNÝ, *Biblický slovník*, s. 188.

⁹⁵ P. MAREČEK, *Bible v liturgii. Lk 5,1-11*.

⁹⁶ Řecký výraz *epistatés*, překládaný jako mistr nebo velitel, označuje toho, kdo „stojí nad druhými“ jako autorita. Lukáš je jediným evangelistou, který jej používá a to buď ve vyprávění o zázracích (L 17,13) nebo tak Ježíše titulují učedníci (L 8,24.45; 9,33.49). L. T. JOHNSON, *Evangelium podle Lukáše*, s. 109.

⁹⁷ S. FAUSTI, *Una comunità legge il vangelo di Luca*, s. 123.

⁹⁸ D. GOODING, *Lukášovo evangelium*, s. 84.

⁹⁹ W. ECKEY, *Das Lukasevangelium. Teilband I*, s. 245.

¹⁰⁰ P. MAREČEK, *Bible v liturgii. Lk 5,1-11*.

V následující odpovědi se Ježíš obrací opět na Šimona (L 5,10b). Jeho prosbu nemůže splnit, protože přišel právě kvůli hříšníkům, jako je Šimon sám, aby je vyhledal, ukázal jim Boží slitovnou lásku a volal je k pokání,¹⁰¹ aby ze zachráněných hříšníků shromáždil nový Boží lid.¹⁰² Opět se děje něco proti všem očekáváním – Ježíš tohoto hříšného člověka volá k následování. Od tohoto okamžiku nebude Šimon lovit ryby, ale lidi vzdálené pro svůj hřích od Boha, bude se podílet na záchraně těch, kteří se ztratili (L 19,10).¹⁰³ Překvapivé naplnění první předpovědi o lovu ryb dává jistotu, že se naplní i toto zaslíbení dané Šimonovi. Nejen on, ale i jeho společníci jsou celou událostí tak fascinováni, že po návratu na pevninu všechno opouští, což u Lukáše znamená, že se dají plně k dispozici, a jdou za Ježíšem (L 5,11).¹⁰⁴

4.1.3. Shrnutí

Příběh o povolání rybářů u Genezaretského jezera je v Lukášově evangeliu první perikopou, která zachycuje Ježíšovu výslovnou konfrontaci s hříšným člověkem. Po naslouchání Ježíšovu kázání z lodě a setkání s mocí jeho slova při zázračném rybolovu se jako takový poznává rybář Šimon, zatímco v Ježíšovi zakouší svatého, svrchovaného Pána všeho. Propastná odlišnost mezi nimi jej pudí k prosbě o Pánův odchod. Ten však vyjevuje své poslání hledat a uzdravovat hříchem ztracené a zraněné a shromažďovat z nich nový Boží lid, když naopak hříšníka Šimona pozve ke sdílení svého života i poslání. Fascinování Ježíšovým slovem i mocí, Šimon i jeho společníci v rybolovu ihned vše opouštějí a vstupují na cestu Ježíšova následování.

Významným prvkem tohoto úryvku je Boží slovo, které touží vyslechnout četné zástupy lidí. Lukáš ukazuje, že jen naslouchat nestačí – po vyslechnutém kázání Šimon ani Ježíšovu ani vlastní totožnost ještě nepoznává. Je třeba Ježíšovu slovu navzdory všem „rozumným důvodům“ uvěřit a v důvěře v jeho moc ho poslechnout stejně jako Šimon. Teprve potom může člověk poznat Boží svatost i svou vlastní hříšnost, přijmout jeho odpuštění i povolání ke sdílení společenství s ním a tak se stát plodným pro Boží království.

4.2. Uzdravení ochrnutého (L 5,17-26)

¹⁷Jednoho dne učil a kolem seděli farizeové a učitelé Zákona, kteří se sešli ze všech galilejských a judských vesnic i z Jeruzaléma. Moc Páně byla s ním, aby uzdravoval. ¹⁸A hle, muži nesli na nosítkách člověka, který byl ochrnutý, a snažili se ho vnést dovnitř a položit

¹⁰¹ P. MAREČEK, *Bible v liturgii. Lk 5,1-11.*

¹⁰² W. ECKEY, *Das Lukasevangelium. Teilband I, s. 245.*

¹⁰³ S. FAUSTI, *Una comunità legge il vangelo di Luca, s. 124.*

¹⁰⁴ L. T. JOHNSON, *Evangelium podle Lukáše, s. 111-112.*

před něj. ¹⁹Když viděli, že ho nepronosou zástupem, vystoupili na střechu, udělali otvor v dlaždicích a spustili ochrnutého i s lůžkem přímo před Ježíše. ²⁰Když viděl jejich víru, řekl tomu člověku: „Tvé hříchy jsou ti odpuštěny.“ ²¹Zákoníci a farizeové začali uvažovat: „Kdo je ten člověk, že mluví tak rouhavě? Kdo může odpustit hříchy, než sám Bůh?“ ²²Ježíš však poznal jejich myšlenky a odpověděl jim: „Jak to, že tak uvažujete? ²³Je snadnější říci ‚Jsou ti odpuštěny tvé hříchy‘, nebo říci ‚Vstaň a chod‘?‘ ²⁴Abyste však věděli, že Syn člověka má moc na zemi odpouštět hříchy,“ řekl ochrnutému: „Pravím ti, vstaň, vezmi své lůžko a jdi domů.“ ²⁵A ihned před nimi vstal, vzal to, na čem ležel, šel domů a chválil Boha. ²⁶Všechny zachvátil úžas a chválili Boha. Byli naplněni bázní a říkali: „Co jsme dnes viděli, je nad naše chápání.“

4.2.1. Kontext a struktura textu

Perikopa o zázračném uzdravení ochrnutého (L 5,17-26) zahrnující spor o Ježíšovu pravomoc odpouštět hříchy se nachází v první části evangelia zachycující období Ježíšovy počáteční učitelské a terapeutické činnosti v Galileji (L 4,14-9,50). Předchází jí zpráva o zázračném uzdravení malomocného (L 5,12-16), po ní následuje povolání celníka Leviho (L 5,27-32).

Vyprávění můžeme rozdělit na dvě hlavní části. V první z nich (L 5,17-19) jsou popsány okolnosti celé události. Ježíš vyučuje velké množství lidí, přítomni jsou i farizeové a zákoníci. V tom nějací muži přináší na nosítkách ochrnutého člověka, a protože ho přes zástup nemohou k Ježíšovi pronést, udělají otvor ve střeše a spustí ho dolů přímo před něj. Druhá část (L 5,20-26) začíná Ježíšovým udělením odpuštění hříchů nemocnému, což přítomní farizeové a zákoníci hodnotí jako rouhání. Ježíš jejich vnitřní úvahy přerušuje otázkou, zda je snazší vyslovit slova odpuštění nebo ochrnutému říct, aby vstal a chodil. Na to svou moc odpouštět dosvědčuje uzdravením nemocného, který okamžitě vstává. K jeho chvále Boha se přidávají i všichni ostatní.

4.2.2. Synoptické srovnání

Zázrak uzdravení ochrnutého převzal Lukáš od Marka (Mk 2,1-12) a ve zkrácené verzi ho nalezneme i u Matouše (Mt 9,1-8). Všichni tři jej kladou do prvního období Ježíšovy činnosti v Galileji. Lukáš i Marek jej začleňují do stejného kontextu mezi perikopu o uzdravení malomocného (Lk 5,12-16; Mk 1,40-45) a povolání celníka Leviho (Lk 5,27-32; Mk 2,13-17). Matouš mu předřazuje vyprávění o uzdravení posedlých v Gadaře (Mt 8,28-34), za něj shodně klade povolání celníka Matouše (Mt 9,9-13).

L 5,17-26	Mk 2,1-12	Mt 9,1-8
<p>¹⁷Jednoho dne učil a kolem seděli farizeové a učitelé Zákona, kteří se sešli ze všech galilejských a judských vesnic i z Jeruzaléma. Moc Páně byla s ním, aby uzdravoval. ¹⁸A hle, muži nesli na nosítkách člověka, který byl ochrnutý, a snažili se ho vnést dovnitř a položit před něj. ¹⁹Když viděli, že ho nepronesou zástupem, vystoupili na střechu, udělali otvor v dlaždicích a spustili ochrnutého i s lůžkem přímo před Ježíše.</p> <p>²⁰Když viděl jejich víru, řekl tomu člověku: „Tvé hříchy jsou ti odpuštěny.“ ²¹Zákoníci a farizeové začali uvažovat: „Kdo je ten člověk, že mluví tak rouhavě? Kdo může odpustit hříchy, než sám Bůh?“ ²²Ježíš však poznal jejich myšlenky a odpověděl jim: „Jak to, že tak uvažujete? ²³Je snadnější říci ‚Jsou ti odpuštěny tvé hříchy‘, nebo říci ‚Vstaň a chod‘? ²⁴Abyste však věděli, že Syn člověka má moc na zemi odpouštět hříchy,“ řekl ochrnutému: „Pravím ti, vstaň, vezmi své lůžko a jdi domů.“ ²⁵A ihned před nimi vstal, vzal to, na čem ležel, šel domů a chválil Boha. ²⁶Všechny zachvátil úžas a chválili Boha. Byli naplnění bázní a říkali: „Co jsme dnes viděli, je nad naše chápání.“</p>	<p>¹Když se po několika dnech vrátil do Kafarnaum, proslechlo se, že je doma. ²Sešlo se tolik lidí, že už ani přede dveřmi nebylo k hnutí. A mluvil k nim. ³Tu k němu přišli s ochrnutým; čtyři ho nesli. ⁴Protože se pro zástup nemohli k němu dostat, odkryli střechu tam, kde byl Ježíš, prorazili otvor a spustili dolů nosítka, na kterých ochrnutý ležel.</p> <p>⁵Když Ježíš viděl jejich víru, řekl ochrnutému: „Synu, odpouštějí se ti hříchy.“ ⁶Seděli tam někteří ze zákoníků a v duchu uvažovali: ⁷„Co to ten člověk říká? Rouhá se! Kdo jiný může odpouštět hříchy než Bůh?“ ⁸Ježíš hned svým duchem poznal, o čem přemýšlejí, a řekl jim: „Jak to, že tak uvažujete? ⁹Je snadnější říci ochrnutému: ‚Odpouštějí se ti hříchy,‘ anebo říci: ‚Vstaň, vezmi své lože a chod‘? ¹⁰Abyste však věděli, že Syn člověka má moc na zemi odpouštět hříchy“ - řekl ochrnutému: ¹¹„Pravím ti, vstaň, vezmi své lože a jdi domů!“ ¹²On vstal, vzal hned své lože a vyšel před očima všech, takže všichni žasli a chválili Boha: „Něco takového jsme ještě nikdy neviděli.“</p>	<p>¹Ježíš vstoupil na loď a přeplavil se na druhou stranu a přišel do svého města. ²A hle, přinesli k němu ochrnutého, ležícího na lůžku.</p> <p>Když Ježíš viděl jejich víru, řekl ochrnutému: „Buď dobré mysli, synu, odpouštějí se ti hříchy.“ ³Ale někteří ze zákoníků si řekli: „Ten člověk se rouhá!“ ⁴Ježíš však poznal jejich myšlenky a řekl: „Proč o tom smýšlíte tak zle? ⁵Je snadnější říci ‚odpouštějí se ti hříchy‘, nebo říci ‚vstaň a chod‘? ⁶Abyste však věděli, že Syn člověka má moc na zemi odpouštět hříchy“ - tu řekl ochrnutému: „Vstaň, vezmi své lože a jdi domů!“ ⁷On vstal a odešel domů. ⁸Když to uviděly zástupy, zmocnila se jich bázeň a chválili Boha, že dal takovou moc lidem.</p>

V první části vyprávění můžeme nalézt řadu odlišností. Nejstručnější je Matouš, který v souladu s předchozím umístěním děje do Gadary mluví o Ježíšově plavbě přes moře zpět do Kafarnaum (Mt 9,1). Po té krátce informuje o přinesení ochrnutého. Také Marek začíná sdělením o Ježíšově návratu do Kafarnaum, zatímco Lukáš místo děje blíže nespecifikuje. Následující podrobné líčení Ježíšova vyučování velikého zástupu, které je náhle přerušeno přinesením ochrnutého, je u obou velmi podobné. K významnějším rozdílům patří Lukášova konkretizace okruhu posluchačů – není jím jen anonymní dav lidí (Mk 2,2), ale farizeové a učitelé Zákona z celé Galileje, Judska a Jeruzaléma (L 5,17). Jediný Lukáš také zdůrazňuje působení božské moci, která Ježíše uschopňuje k tomu, aby odpouštěl a uzdravoval (L 5,17). Dalšími rozdíly jsou: odlišný způsob vytvoření otvoru ve střeše a Markovo upřesnění, že nosítka s nemocným nesli čtyři muži, což Lukáš vynechává.

Druhá část je u všech synoptiků velmi podobná a liší se jen v několika detailech. Zatímco u Marka a Matouše Ježíš nemocného oslovuje „synu“ (Mk 2,5; Mt 9,2), Lukáš toto

oslovení vynechává a označuje nemocného jako „člověka“ (L 5,20). Reakce Ježíšových odpůrců, kteří jsou ve všech textech zastoupeni zákoníky a u Lukáše také farizeji, i Ježíšova odpověď jsou téměř totožné. Uzdravený také u všech vstává a odchází. Marek (Mk 2,12) vynechává jeho cíl, kterým je podle Lukáše (L 5,25) i Matouše (Mt 9,6) domov. Jediný Lukáš zdůrazňuje slovem „ihned“ okamžitost zázraku a přidává zmínku o chvále Boha uzdraveným (L 5,25). Celá událost vyvolává chválu i u všech zúčastněných. U Marka (Mk 2,12) a Lukáše (L 5,26) ji provází úžas, u Lukáše (L 5,26) a Matouše (Mt 9,8) naplnila přítomné bázeň.

4.2.3. Výklad textu

Lukáš Ježíše zachycuje obklopeného velikým množstvím posluchačů¹⁰⁵ včetně farizeů a učitelů Zákona z Galileje, Judska a Jeruzaléma (L 5,17). Místo blíže neurčuje, ale pravděpodobně je jím Kafarnaum,¹⁰⁶ kam děj zasazují Marek i Matouš (Mk 2,1; Mt 9,1). V tomto shromáždění Ježíš vyučuje a, vybavený božskou mocí, uzdravuje. Pojmenování *dynamis* (moc), která ho k zázraku uzdravení uschopňuje, již připravuje následující *exúsia* (pravomoc) odpouštět hříchy. Obojí má původ v Bohu.¹⁰⁷

Vyučování náhle („a hle“) narušují muži přinášející na lehátku ochrnutého člověka (L 5,18). Nic bližšího se o jeho nemoci nedovídáme, ale to, že musí být přinesen, vypovídá o jeho špatném zdravotním stavu. V souladu s tehdy rozšířeným chápáním nemoci jako následku hříchu je toto ochrnutí symbolem hříchu. Člověk totiž není hotový, ale je „bytostí na cestě.“ Aby se stal tím, čím má být, musí neustále dozrávat, putovat ke svému cíli, do svého „domova“ u svého Stvořitele. V tom mu však brání hřích, který ho tak jako tělesné ochrnutí znehybňuje. Proto ho k Ježíši musí přinést jiní lidé. Velké množství posluchačů, kteří naplňovali dům, ani nepomyslelo na to, že by nosičům uvolnili cestu. Vystoupili tedy na střechu a udělali otvor, kterým nemocného spustili přímo před Ježíše (L 5,19). Toto jednání Ježíš hodnotí jako projev víry (L 5,20). U Lukáše se tu slovo *pistis* (víra) objevuje poprvé a je vyjádřením naděje, důvěry a vytrvalosti.¹⁰⁸ Není to víra ochrnutého, ale těch, kdo ho k Ježíšovi přinášejí. Tito nosiči jsou znamením církve, která nejen zvěstuje všem lidem obrácení a odpuštění hříchů, ale také je prostřednictvím své víry ke Kristu přináší.¹⁰⁹

¹⁰⁵ O tomto početném publiku, které tvoří kulisu vyprávění, se dovídáme teprve v L 5,19.

¹⁰⁶ Kafarnaum bylo v Ježíšově době kvetoucím přístavním a současně pohraničním městem na severozápadním pobřeží Genezaretského jezera s celnicí a vojenskou posádkou se setníkem v čele. Zde Ježíš, o kterém Mk prohlašuje, že tu byl doma (Mk 2,1), učinil nejvíce znamení a pronesl nejvíc kázání (např. L 4,31-37; 4,38-41; 6,6-11; 7,1-10; 8,40-56; J 6). Město pravděpodobně zaniklo po odchodu křížáků ze Svaté země, dnes na jeho místě leží jen zříceniny. G. KRÖLL, *Po stopách Ježíšových*, s. 216-217.

¹⁰⁷ W. WIEFEL, *Das Evangelium nach Lukas*, s. 118.

¹⁰⁸ L. T. JOHNSON, *Evangelium podle Lukáše*, s. 114.

¹⁰⁹ S. FAUSTI, *Una comunità legge il vangelo di Luca*, s. 134.

V tomto okamžiku všichni očekávají zázračné uzdravení nemocného, místo toho však slyší slova odpuštění. Pro tehdejšího člověka, který chápal nemoc a utrpení jako Boží trest za porušení Zákona, to však není nepochopitelné a zcela to odpovídá i rabínskému pojetí, podle kterého uzdravení předchází odpuštění hříchů. Přesto jsou tím farizeové a učitelé Zákona pohoršeni (L 5,21).¹¹⁰ Pramení to z toho, že odpuštění hříchů bylo ve SZ výhradním právem Boha Stvořitele (srov. Ž 130,8). Každý člověk, který by si toto právo přisvojil, by se dopustil hříchu prvních lidí: „budete jako Bůh“ (Gn 3,5). Ani proroci nebo kněží, a neočekávalo se to ani od Mesiáše, nemohli víc, než v Božím jménu prohlásit, že Bůh někomu odpouští hříchy a to jediné na základě smírných obřadů nebo úkonů zbožnosti. Ježíšovo jednání bylo označeno jako rouhání právě proto, že pronesl slova odpuštění způsobem, kterým se postavil na roveň Bohu.¹¹¹ Navíc to učinil zcela zdarma, nikoli na oplátku za skutky vykonané na usmíření.¹¹²

Zatímco farizeové a zákoníci Ježíše posuzují a odsuzují jen v duchu, on jim přede všemi ukazuje, že zná každou jejich skrytou myšlenku, což dovede jen vševědoucí Bůh (L 5,22). Jeho otázka je spíše řečnická, jeho oponenti na ni odpověď nalézt nemohou. Pokud by řekli, že snadnější je vyslovit odpuštění, protože jeho uskutečnění nelze ověřit, dopustili by se téhož rouhání, ze kterého před chvílí obvinili Ježíše. Zvolením druhé možnosti, tj. zázračného uzdravení, jež je znakem Božího působení, by Ježíšovi přiznali Boží souhlas, a to nechtěli.¹¹³

Obě věci jsou pro člověka nemožné, ne však pro Ježíše. Nyní viditelným zázrakem dokáže, že má skutečně moc na zemi odpouštět hříchy, což lidskými smysly nijak ověřit nelze (L 5,24). Obrací se na ochrnutého a s autoritou a mocí („pravím ti“) mu přikazuje vstát, vzít své lože a jít domů. Sloveso „vstát“ (*egeiro*) je jedním ze dvou slov (druhým je *anistémi*) vyjadřujících rovněž vzkříšení. Jestliže hřích znehybňuje a vede ke smrti, pak odpuštění, které hříchy snímá, je začátkem nového života, který mu umožňuje vydat se zase domů k Bohu Otci.¹¹⁴ Až dosud pasivní ochrnutý neváhá a plní vše, co mu Ježíš přikázal (L 5,25). Ihned vstává a nemusí při tom pracně a pomalu získávat do svých dlouho nehybných údů sílu a ohebnost. Je to skutečné vzkříšení, zázrak, kterým Ježíš před všemi přítomnými dosvědčuje svou moc odpouštět hříchy. Pohotová poslušnost a oslava Boha jako odpověď na přijaté dary je ze strany uzdraveného prvním viditelným projevem jeho víry v Ježíše.¹¹⁵ Stejně reagují i všichni přítomní (L 5,26): s úžasem a bází chválí Boha. V Lukášově evangeliu patří

¹¹⁰ W. ECKEY, *Das Lukasevangelium. Teilband I*, s. 255-256.

¹¹¹ Použité *passivum perfectum* „jsou odpuštěny“ označuje současně dokonavost děje i skutečnost, že to způsobil Bůh (tzv. božské pasivum). Srov. L. T. JOHNSON, *Evangelium podle Lukáše*, s. 115.

¹¹² F. BOVON, *Das Evangelium nach Lukas, I. Teilband*, s. 248; S. FAUSTI, *Nad evangeliem podle Marka*, s. 66-67.

¹¹³ J. R. DONAHUE - D. J. HARRINGTON, *Evangelium podle Marka*, s. 110.

¹¹⁴ S. FAUSTI, *Nad evangeliem podle Marka*, s. 67-68.

¹¹⁵ W. WIEFEL, *Das Evangelium nach Lukas*, s. 118.

oslavování Boha k typickým reakcím uzdravených.¹¹⁶ Zde mimo to stojí ve službě vyvrácení předchozího obvinění z rouhání. Touto chválou lidé uznávají v Ježíšových slovech i činech moc a přítomnost Boží.¹¹⁷

4.2.4. Shrnutí

Středem příběhu o uzdravení ochrnutého je první a nejdelší z pěti kontroverzí Ježíše s farizeji a učiteli Zákona na počátku jeho činnosti (L 5,27-32; 5,33-39; 6,1-5; 6,6-11). Jedná se o spor o Ježíšovu pravomoc odpouštět hříchy, což může jedině všemohoucí Bůh. Viditelným zázračným uzdravením ochrnutého Ježíš dokazuje, že tuto pravomoc má a je tedy pravý Boží Syn, kterého Otec poslal na svět právě proto, aby člověku přinesl odpuštění. Tato perikopa je v Lukášově evangeliu jediným místem, kde je spojeno odpuštění hříchů se zázrakem uzdravení.

Ačkoli nemocný byl přinesen především proto, aby získal zdraví těla, Ježíš v první řadě osvobozuje jeho duši z pout hříchu, zatímco uzdravení těla staví pouze do služby důkazu své moci. Tím jednak potvrzuje jejich určitou provázanost, ale hlavně vyjevuje své poslání a ukazuje, že v Božích očích je hřích větším zlem než nemoc. Tělesné neduhy totiž ovlivňují kvalitu a délku pouze pozemského života, kdežto hřích okrádá člověka o celou jeho věčnost v Boží přítomnosti. Zde na zemi hřích člověka znehybňuje a tak mu zabraňuje jít k Otci, u kterého má svůj domov. Odpuštěním ho Ježíš jakoby křísí k novému životu, usmíruje ho s Otcem, s bližními, se sebou samým i s celým stvořením a staví ho na cestu domů. Jeho odpuštění je bezpodmínečné, dané zdarma, ne proto, že se obrátil, ale aby poznal, že Bůh miluje každého člověka jako Otec své dítě a z tohoto důvodu změnil svůj život.¹¹⁸

4.3. Povolání celníka (L 5,27-32)

²⁷Pak vyšel a spatřil celníka jménem Levi, jak sedí v celnici, a řekl mu: „Pojď za mnou.“ ²⁸Levi nechal všechno, vstal a šel za ním. ²⁹A ve svém domě mu připravil velikou hostinu. Bylo tam množství celníků a jiných, kteří s ním stolovali. ³⁰Ale farizeové a jejich zákoníci reptali a řekli jeho učedníkům: „Jak to, že jíte s celníky a hříšníky?“ ³¹Ježíš jim odpověděl: „Lékaře nepotřebují zdraví, ale nemocní. ³²Nepřišel jsem volat k pokání spravedlivé, ale hříšníky.“

¹¹⁶ Dále L 7,16: vzkříšení syna naimské vdovy; 13,13: uzdravení sehnuté ženy v sobotu; 17,15: uzdravení deseti malomocných; 18,43: uzdravení slepého u Jericha.

¹¹⁷ J. R. DONAHUE - D. J. HARRINGTON, *Evangelium podle Marka*, s. 111.

¹¹⁸ S. FAUSTI, *Una comunità legge il vangelo di Luca*, s. 132-134; S. FAUSTI, *Nad evangeliem podle Matouše*, s. 169-171.

4.3.1. Kontext a struktura textu

Vyprávění o povolání celníka Leviho (L 5,27-32) Lukáš klade do té části období Ježíšovy počáteční učitelské a terapeutické činnosti v Galileji, kdy začíná docházet k prvním sporům Ježíše s farizeji a učiteli Zákona. Je to v pořadí druhý spor, který následuje hned po události uzdravení ochrnutého, při které došlo ke sporu ohledně Ježíšovy moci odpouštět hříchy (L 5,17-26). Následující perikopa je pokračováním rozhovoru Ježíše s odpůrci, kteří přesouvají pozornost k otázce postu (L 5,33-39).

Tento úryvek můžeme rozčlenit na dvě části. První z nich (L 5,27-29) zachycuje Ježíšovo povolání celníka Leviho a jeho kladnou odpověď charakterizovanou okamžitým následováním Ježíše a uspořádáním hostiny. Druhou část (L 5,30-32) tvoří nespokojená reakce farizeů a zákoníků na Ježíšovu účast na hostině a Ježíšova odpověď na jejich reptání tvořená příslovím o lékaři a jeho aplikací.

4.3.2. Synoptické srovnání

Vyprávění o povolání celníka patří ke společné látce všech synoptických evangelií – Lukáš i Matouš zde shodně přebírají látku od Marka. Co se týče jeho umístění, všichni tři ho kladou do prvního období Ježíšovy činnosti v Galileji, mezi zprávu o uzdravení ochrnutého (Mk 2,1-12; Mt 9,1-8) a spor o půst (Mk 2,18-22; Mt 9,14-17).

L 5,27-32	Mk 2,13-17	Mt 9,9-13
<p>²⁷Pak vyšel a spatřil celníka jménem Levi, jak sedí v celnici, a řekl mu: „Pojď za mnou.“</p> <p>²⁸Levi nechal všechno, vstal a šel za ním. ²⁹A ve svém domě mu připravil velikou hostinu. Bylo tam množství celníků a jiných, kteří s ním stolovali.</p> <p>³⁰Ale farizeové a jejich zákoníci reptali a řekli jeho učedníkům: „Jak to, že jíte s celníky a hříšníky?“</p> <p>³¹Ježíš jim odpověděl: „Lékaře nepotřebují zdraví, ale nemocní.</p> <p>³²Nepřišel jsem volat k pokání spravedlivé, ale hříšníky.“</p>	<p>¹³Vyšel opět k moři. Všechen lid k němu přicházel a on je učil.</p> <p>¹⁴A když šel dál, viděl Leviho, syna Alfeova, jak sedí v celnici, a řekl mu: „Pojď za mnou.“</p> <p>On vstal a šel za ním. ¹⁵Když byl u stolu v jeho domě, stolovalo s Ježíšem a jeho učedníky mnoho celníků a jiných hříšníků; bylo jich totiž mnoho mezi těmi, kteří ho následovali.</p> <p>¹⁶Když zákoníci z farizejské strany viděli, že jí s hříšníky a celníky, říkali jeho učedníkům: „Jak to, že jí s celníky a hříšníky?“ ¹⁷Ježíš to uslyšel a řekl jim: „Lékaře nepotřebují zdraví, ale nemocní. Nepřišel jsem pozvat spravedlivé, ale hříšníky.“</p>	<p>⁹Když šel Ježíš odtud dál, viděl v celnici sedět člověka jménem Matouš a řekl mu: „Pojď za mnou!“</p> <p>On vstal a šel za ním. ¹⁰Když potom seděl u stolu v domě, hle, mnoho celníků a jiných hříšníků stolovalo s Ježíšem a jeho učedníky.</p> <p>¹¹Farizeové to uviděli a řekli jeho učedníkům: „Jak to, že váš Mistr jí s celníky a hříšníky?“</p> <p>¹²On to uslyšel a řekl: „Lékaře nepotřebují zdraví, ale nemocní.</p> <p>¹³Jděte a učte se, co to je: „Milosrdenství chci, a ne obět.“</p> <p>Nepřišel jsem pozvat spravedlivé, ale hříšníky.“</p>

Na začátku všichni evangelisté zaznamenávají Ježíšův odchod z domu, kde uzdravil ochrnutého. Jediný Marek však vkládá poznámku o jeho vyučování na břehu moře (Mk 2,13).

Následující povolání Leviho popisují téměř stejnými slovy – Ježíš uviděl celníka sedícího v celnici a slovy: „Pojď za mnou,“ ho povolal k následování. Neshodují se však v celníkově jménu. Zatímco Marek ho označuje jako Leviho, syna Alfeova (Mk 2,14) a Lukáš prostě jen jako Leviho (L 5,27), Matouš mu dává jméno Matouš (Mt 9,9). Podle tradice se však jedná o tutéž osobu mající dvě jména,¹¹⁹ a sice o Matouše, který je později jmenován mezi Dvanácti (L 6,15; Mk 3,18; Mt 10,3).

Všichni evangelisté se také shodují na reakci Leviho, který okamžitě vstává a jde za Ježíšem. Pouze Lukáš přidává zmínku o opuštění všeho (L 5,28), které je pro něj typickou součástí odpovědi na Boží povolání (srov. L 5,11).¹²⁰ Ve svém domě pak Levi připraví hostinu. Mezi pozvanými je podle Matouše a Marka Ježíš i jeho učedníci, Lukáš přítomnost učedníků zmiňuje až v souvislosti s reptáním farizeů (L 5,30). Dále je zde mnoho celníků a hříšníků (Mk 2,15; Mt 9,10). Marek zde jako jediný doplňuje vysvětlení, že i oni byli mezi Ježíšovými následovníky. Lukáš se opět liší, když slovo hříšníci nahrazuje výrazem „jini“ a posouzení jejich morální kvality ponechává farizeům (L 5,30).

Zatímco u Lukáše se tato společnost nelíbí farizeům a jejich zákoníkům (L 5,30), Marek zmiňuje jen zákoníky z farizejské strany (Mk 2,16) a Matouš naopak farizeje (Mt 9,11). Jediný Lukáš situaci vyostřuje poznámkou o jejich reptání. Svou otázku všichni adresují učedníkům. Zatímco u Matouše a Marka se ptají na chování samotného Ježíše, Lukáš zahrnuje i učedníky. Odpověď si ve všech zprávách rezervuje Ježíš. Začíná totožným příslovím a uzavírá téměř shodnou aplikací. Odlišný je Matoušův odkaz na Oz 6,6 a Lukášovo doplnění aplikace o výzvu „k pokání“ (L 5,32).

4.3.3. Výklad textu

Vyprávění těsně navazuje na předchozí příběh. Ježíš vyšel z domu, ve kterém uzdravil ochrnutého a spatřil Leviho,¹²¹ jak sedí v celnici (L 5,27). Jeho povolání celníka ho v očích ostatních židů řadilo mezi hříšníky hned z několika důvodů. Celníci vybírali různé daně a poplatky pro nenáviděnou římskou říši, kvůli čemuž byli považováni za zrádce národa. Při tom se mnozí pokoušeli pro vlastní obohacení získat od lidí víc, a proto jako celek platili za zloděje, vyděrače a podvodníky. Jejich zaměstnání je navíc přivádělo do stálého kontaktu s pohany, což je činilo kulticky trvale nečistými.¹²²

¹¹⁹ S. FAUSTI, *Nad evangeliem podle Marka*, s. 71.

¹²⁰ L. T. JOHNSON, *Evangelium podle Lukáše*, s. 118.

¹²¹ Jméno Levi etymologicky znamená: „Přivínuvší se“ (tj. k Hospodinu). J. HELLER, *Výkladový slovník*, s. 269.

¹²² D. GOODING, *Lukášovo evangelium*, s. 89; D. J. HARRINGTON, *Evangelium podle Matouše*, s. 153.

Přesto všechno se mu Ježíš nevyhnul, ale naopak mu věnoval svou pozornost, svůj pohled. V Lukášově evangeliu je celník Levi první osobou, o které je řečeno, že ji Ježíš spatřil. Pohled člověka je velice důležitý, protože je životním prostorem druhého, může mu život dát i vzít. Proto také v Genesis na konci každého stvořitelského díla můžeme číst: „A Bůh viděl, že je to dobré.“ (Gn 1). Svým prvním pohledem Bůh stvořil objekt své lásky a nyní ho láskyplným pohledem Ježíše po dlouhém hledání opět nalézá, aby ho zachránil svou zdarma danou milostí, ukázal mu pravý smysl života a pozval ho k novému životu ve společenství s Ním. To vše je obsaženo i ve výzvě: „Pojď za mnou,“¹²³ na kterou Levi okamžitě reaguje opuštěním celnice (L 5,28), čímž vstupuje na cestu totálního zřeknutí,¹²⁴ které nezahrnuje jen majetek, ale i způsob života. Nový životní začátek výstižně vyjadřuje sloveso „vstát“ (*anistémi*), které je jedním ze dvou sloves (druhým je *egeiro*) označujících skutečnost rovněž vzkříšení. Následující „šel za ním“ potvrzuje, že tento nový život je životem Ježíšova učedníka, toho, kdo jde s Ježíšem.¹²⁵

Svou radost chce Levi sdílet s druhými. Vzhledem ke svému povolání celníka (srov. L 19,1-10) je pravděpodobně bohatý a tak si může dovolit uspořádat hostinu, na kterou zve nejen Ježíše s učedníky,¹²⁶ ale také mnoho celníků a jiných lidí, kteří se neostýchají sdílet s těmito veřejnými hříšníky společenství u stolu (L 5,29). V pozvání hříšníků lze také vidět Leviho novou lásku k nim a jeho touhu po jejich obrácení.¹²⁷

Hostinu, která byla také obrazem Božího království, chápali židé jako svaté konání. Zahajovala se i končila požehnáním, které vytvářelo spojení hostů s Bohem a před Ním i mezi sebou navzájem. Vytvořit společenství u jednoho stolu znamenalo vejít do důvěrného, přátelského styku.¹²⁸ Proto byla účast spravedlivého Ježíše na hostině s celníky a hříšníky velkým pohoršením pro farizeje a zákoníky (L 5,30). V jejich očích neznamenal nic jiného než schvalování jejich hříchů a hříšného způsobu života.¹²⁹ Jejich reptání někteří exegeté přirovnávají k izraelskému národu, který na poušti reptal, protože jeho putování neodpovídalo jeho představám.¹³⁰

Přestože farizeové svou otázku adresují učedníkům, odpovídá sám Ježíš (L 5,31-32). Svou odpověď začíná příslovím, které pak aplikuje na své poslání. Lékařem byl v helénistické

¹²³ S. FAUSTI, *Una comunità legge il vangelo di Luca*, s. 141.

¹²⁴ M.-J. LAGRANGE, *Évangile selon Saint Luc*, s. 168.

¹²⁵ S. FAUSTI, *Nad evangeliem podle Matouše*, s. 177.

¹²⁶ Ježíš je zde sice výslovně nejmenuje, ale zmínku o nich najdeme v obou paralelách (Mk 2,15; Mt 9,10). Jejich přítomnost potvrzuje také L 5,30.

¹²⁷ D. GOODING, *Lukášovo evangelium*, s. 90.

¹²⁸ W. ECKEY, *Das Lukasevangelium. Teilband I*, s. 261.

¹²⁹ D. GOODING, *Lukášovo evangelium*, s. 90.

¹³⁰ F. BOVON, *Das Evangelium nach Lukas, 1. Teilband*, s. 258; W. WIEFEL, *Das Evangelium nach Lukas*, s. 119.

literatuře často označován filosof, který léčil neřesti jako nemoci, zatímco ctnosti byly chápány jako zdraví.¹³¹ V tomto případě jsou zdravými myšleni ti, kdo jsou přesvědčeni o vlastní spravedlnosti na základě zachování Zákona a nemocnými hříšníci, kteří naopak Zákon přestupují. Obraz lékaře byl ve SZ používán pro samotného Boha,¹³² zde se tak prezentuje Ježíš, Boží Syn.¹³³ Jeho poslání tedy nesměřuje ke spravedlivým, ale k hříšníkům, které přišel uzdravit, tj. odpustit jim hříchy, a volat je k pokání a návratu k Otci. Tak jako lékař musí vyhledávat nemocné, mluvit s nimi a dotýkat se jich, tak i Ježíš musí vstupovat do společenství s nemocnými hříchem a nedbat na to, že pro svůj hřích jsou vyvrženi ze společnosti spravedlivých. Stolování s nimi neodmyslitelně patří k jeho poslání, protože tím jim dává najevo Boží přízeň a zájem o ně a tak je uschopňuje k odpovědi na jeho výzvu k pokání a následování. K tomu nemůže dojít na dálku, ale jedině v Ježíšově přítomnosti.¹³⁴

4.3.4. Shrnutí

Povolání celníka Leviho je v Lukášově evangeliu druhým vyprávěním o povolání Ježíšových učedníků na počátku jeho činnosti v Galileji. V obou případech Ježíš povolává hříšného člověka a tento vždy dává kladnou odpověď projevující se tím, že pohotově všechno zanechá a jde za ním (L 5,11.28). Zatímco příběh povolání rybářů touto odpovědí končí, v případě Leviho je teprve počátkem.

Následující společenství Ježíše u stolu s hříšníky se stává nejen podnětem pro reptání jeho odpůrců, ale také pro Ježíšovu obhajobu. V ní se představuje jako lékař, jehož posláním je hledat nemocné (tj. hříšné), vstupovat s nimi do vztahu a uzdravovat je (tj. odpouštět jim hříchy) a tak je navracet do života (tj. do společenství s Bohem a s lidmi). Ježíš hřích nemiluje ani neschvaluje, ale miluje hříšného člověka. Proto pro něj hřích není překážkou pro jeho oslovení a povolání, jak to dokazuje i událost povolání Leviho a jak to shrnuje ve své odpovědi farizeům: „Nepřišel jsem volat k pokání spravedlivé, ale hříšníky" (L 5,32).

Ze strany povolaného odpuštění plodí radost, kterou chce obdarovaný Levi sdílet s druhými, a také lásku k hříšníkům a touhu po jejich obrácení. To jsou důvody hostiny, na které nesmí od nynějška chybět ani Ježíš. V tomto společenství u stolu je již nastíněna hostina eucharistická, na kterou jsou zváni všichni, kdo přijímají Boží lásku a milost a uznávají svůj hřích a potřebu spásy. Eucharistie je lékem pro slabé, pokrmem na cestu a ne jen odměnou pro dokonalé. Farizeové, očekávající ospravedlnění pro vlastní zásluhy a dobré skutky,

¹³¹ L. T. JOHNSON, *Evangelium podle Lukáše*, s. 119.

¹³² O chápání Hospodina jako toho, kdo uzdravuje všechny rány a nemoci svědčí např. Ex 15,26; 2Kr 20,5; Ž 30,3; 103,3; Jer 33,6 a další.

¹³³ S. FAUSTI, *Nad evangeliem podle Marka*, s. 74.

¹³⁴ P.-G. MÜLLER, *Evangelium sv. Lukáše*, s. 63.

nedovedou pochopit velikost Boží lásky, která v tomto společenství nabízí každému člověku spásu jako dar. Tím se sami vylučují z Božího království, které je touto hostinou předobrazeno.¹³⁵

4.4. O lásce k nepřítelům (L 6,27-36)

²⁷Ale vám, kteří mě slyšíte, pravím: Milujte své nepřátele. Dobře činite těm, kteří vás nenávidí. ²⁸Žehnejte těm, kteří vás proklínají, modlete se za ty, kteří vám ubližují. ²⁹Tomu, kdo tě udeří do tváře, nastav i druhou, a bude-li ti brát plášť, nech mu i košili! ³⁰Každému, kdo tě prosí, dávej, a co ti někdo vezme, nepožaduj zpět. ³¹Jak chcete, aby lidé jednali s vámi, jednejte i vy s nimi.

³²Jestliže milujete jen ty, kdo vás milují, můžete za to očekávat Boží uznání? Vždyť i hříšníci milují ty, kdo je milují. ³³Činite-li dobře těm, kdo vám dobře činí, můžete za to očekávat Boží uznání? Vždyť totéž činí i hříšníci. ³⁴Půjčujete-li těm, u nichž je naděje, že vám to vrátí, můžete za to očekávat Boží uznání? Vždyť i hříšníci půjčují hříšníkům, aby to zase dostali nazpátek. ³⁵Ale milujte své nepřátele; činite dobře, půjčujte a nic nečekejte zpět. A vaše odměna bude hojná: budete syny Nejvyššího, neboť on je dobrý k nevděčným i zlým. ³⁶Bud'te milosrdní, jako je milosrdný váš Otec.

4.4.1. Kontext a struktura textu

Výzva k lásce k nepřítelům (L 6,27-36) je součástí tzv. „řeči na rovině“ (L 6,20-49), kterou Ježíš pronesl během své počáteční činnosti v Galileji (L 4,14-9,50). Této perikopě předchází čtvero blahoslavenství a běda (L 6,20-26), po ní Ježíšova řeč pokračuje varováním před posuzováním druhých (L 6, 37-42).

Úryvek můžeme rozdělit na dvě části. První část (L 6,27-31) Ježíš začíná výzvou k lásce k nepřítelům. Následují konkrétní pokyny, jak ji uskutečňovat a zakončena je „zlatým pravidlem,“ podle kterého máme jednat s druhými tak, jak bychom chtěli, aby jednali oni s námi. Druhá část (L 6,32-36) začíná trojicí otázek po zásluze dobrého jednání s těmi, kdo jednají dobře s námi, s trojím poukazem na to, že takto jednají i hříšníci. Následuje nová výzva k lásce k nepřítelům doplněná o vyhlášení odměny, kterou je povýšení do stavu synů Božích.

¹³⁵ S. FAUSTI, *Nad evangeliem podle Marka*, s. 70-74; S. FAUSTI, *Una comunità legge il vangelo di Luca*, s. 139-142.

4.4.2. Synoptické srovnání

Ježíšovu výzvu k lásce k nepřátelům zachycuje kromě Lukáše také evangelista Matouš, patří tedy k látce pocházející z pramene Q. Paralely k Lukášovu textu (L 6,27-36) nalezneme u Matouše ve třech perikopách: o odplatě (Mt 5,38-42), o lásce k nepřátelům (Mt 5,43-48) a o vyslyšení proseb (Mt 7,7-12), která obsahuje „zlaté pravidlo“ (Mt 7,12). Oba evangelisté tyto texty zařazují do celku Ježíšova kázání: Lukáš do řeči na rovině (L 6,20-49), Matouš do rozsáhlejšího horského kázání (Mt 5,1-7,29).

L 6,27-36	Mt 5,38-48; 7,12
<p>²⁷Ale vám, kteří mě slyšíte, pravím: Milujte své nepřátele. Dobře číňte těm, kteří vás nenávidí. ²⁸Žehnejte těm, kteří vás proklínají, modlete se za ty, kteří vám ubližují. ²⁹Tomu, kdo tě udeří do tváře, nastav i druhou, a bude-li ti brát plášť, nech mu i košili! ³⁰Každému, kdo tě prosí, dávej, a co ti někdo vezme, nepožaduj zpět.</p> <p>³¹Jak chcete, aby lidé jednali s vámi, jedněte i vy s nimi.</p> <p>³²Jestliže milujete jen ty, kdo vás milují, můžete za to očekávat Boží uznání? Vždyť i hříšníci milují ty, kdo je milují. ³³Činite-li dobře těm, kdo vám dobře činí, můžete za to očekávat Boží uznání? Vždyť totéž činí i hříšníci. ³⁴Půjčujete-li těm, u nichž je naděje, že vám to vrátí, můžete za to očekávat Boží uznání? Vždyť i hříšníci půjčují hříšníkům, aby to zase dostali nazpátek. ³⁵Ale milujte své nepřátele; číňte dobře, půjčujte a nic nečekejte zpět. A vaše odměna bude hojná: budete syny Nejvyššího, neboť on je dobrý k nevděčným i zlým. ³⁶Bud'te milosrdní, jako je milosrdný váš Otec.</p>	<p>³⁸Slyšeli jste, že bylo řečeno: „Oko za oko, zub za zub.“ ³⁹Já však vám pravím, abyste se zlým nejednali jako on s vámi; ale kdo tě udeří do pravé tváře, nastav mu i druhou; ⁴⁰a tomu, kdo by se chtěl s tebou soudit o košili, nech i svůj plášť. ⁴¹Kdo tě donutí k službě na jednu míli, jdi s ním dvě. ⁴²Kdo tě prosí, tomu dej, a kdo si chce od tebe vypůjčit, od toho se neodvracej.</p> <p>^{7,12}Jak byste chtěli, aby lidé jednali s vámi, tak vy jedněte s nimi; v tom je celý Zákon, i Proroci.</p> <p>^{5,43}Slyšeli jste, že bylo řečeno: „Milovati budeš bližního svého a nenávidět nepřítele svého.“ ⁴⁴Já však pravím: Milujte své nepřátele a modlete se za ty, kdo vás pronásledují, ⁴⁵abyste byli syny nebeského Otce; protože on dává svému slunci svítit na zlé i dobré a déšť posílá na spravedlivé i nespravedlivé. ⁴⁶Budete-li milovat ty, kdo milují vás, jaká vás čeká odměna? Což i celníci nečiní totéž? ⁴⁷A, jestliže zdravíte jenom své bratry, co činite zvláštního? Což i pohané nečiní totéž? ⁴⁸Bud'te tedy dokonalí, jako je dokonalý váš nebeský Otec.</p>

Zatímco Lukáš začíná přímo výzvou k lásce k nepřátelům (L 6,27), Matouš nejprve připomíná pravidlo „oko za oko, zub za zub“ a teprve potom vyzývá k jeho překonání (Mt 5,38-39a). Přímou výzvu k lásce k nepřátelům zařazuje Matouš později (Mt 5,44). Výčet pravidel jednání s druhými obsahuje tři shodné prvky (L 6,29-30a; Mt 5,39b-40.42a): nastavit druhou tvář, nechat víc než je nám bráno, dávat prosícím. Lukáš přidává žehnání proklínajícím a modlitbu za nepřátele (L 6,28), kterou Matouš zmiňuje až v Mt 5,44, a doporučení nepožadovat zpět to, co nám bylo vzato (L 6,30b). Matouš má navíc pobídku k větší službě než bylo žádáno (Mt 5,41) a k ochotě půjčovat (Mt 5,42b). Výčet u Lukáše uzavírá „zlaté pravidlo“ (L 6,31), které Matouš zařazuje až do perikopy o vyslyšení proseb (Mt 7,12).

U Lukáše vyslovuje Ježíš tři otázky po Božím uznání za dobré jednání s dobrými, doprovázené srovnáním s hříšníky, kteří jednají stejně (L 6,32-34). U Matouše jsou otázky jen

dvě a posluchači jsou místo hříšníků srovnáváni s celníky a pohany (Mt 5,46-47). U obou evangelistů nalezneme za lásku k nepřítelům stejnou odměnu: synovství nebeského Otce, který prokazuje dobrodiní bez rozdílu dobrým i zlým (L 6,35; Mt 5,45). Oba také uzavírají výzvou k napodobování Otce: u Lukáše Otcova milosrdenství (L 6,36), u Matouše jeho dokonalosti (Mt 5,48).

4.4.3. Výklad textu

Po vyhlášení blahoslavenství těch, kdo budou nenáviděni a pronásledováni kvůli Synu člověka (L 6,22), Ježíš poučuje své učedníky, jaký si mají osvojit postoj a chování k nepřítelům (L 6,27-31).¹³⁶ Mají upustit od pomsty a své nepřátele milovat. Jejich láska se má projevit jak slovy: žehnáním a přímluvnou modlitbou, tak konkrétními skutky, přičemž Ježíš učedníky vyzývá, aby překročili od reciproční normy *do ut des* („dávám, abys dal“) ke „kroku dál“ a „víc“ než se žádá. Ilustruje to příklady: nastavit druhou tvář, přenechat i košili, obdarovat každého prosícího a zříci se navrácení odňatých věcí.¹³⁷

Z následujících veršů (L 6,32-34) vyplývá, že normou reciprocity v lásce, prokazování dobrodiní a půjčování se řídí i hříšníci. I je Ježíš zve do Božího království. Zachovávání „zlatého pravidla“ je sice pro život společnosti dobré a pro následování Ježíše je to dobrý začátek, pro Kristovy učedníky to však nestačí. Jejich normou dokonalosti musí být Otec (L 6,35-36), který miluje a prokazuje dobrodiní a milosrdenství dobrým i zlým, vděčným i nevděčným. Teprve potom budou jeho pravými dětmi, syny Nejvyššího.¹³⁸

4.4.4. Shrnutí

Ježíšovu výzvu k lásce k nepřítelům zachycuje ve svém evangeliu ještě Matouš. U Lukáše je součástí tzv. „řeči na rovině“ (L 6,20-49), kde navazuje především na čtvrté blahoslavenství, týkající se pronásledování Kristových učedníků, kterým je řeč adresována. Učedníci mají překonat nejen zákon odplaty (latinsky: *lex talionis*) „oko za oko, zub za zub“ (Mt 5,38; srov. Ex 21,23-25; Lv 24,17-22; Dt 19,16-21), ale také reciproční normu *do ut des*, kterou se řídí i hříšníci, a která vede k prokazování lásky a dobra jen těm, kdo jim odplatí stejnou měrou. Nejvyšší normou má učedníkům být Otec, který ze své lásky, milosrdenství a starostlivé péče nevyklučuje žádného člověka, ani dobrého ani zlého. Odměnou jim za to bude pravé synovství Nejvyššího.

¹³⁶ D. GOODING, *Lukášovo evangelium*, s. 98.

¹³⁷ L. T. JOHNSON, *Evangelium podle Lukáše*, s. 129-130.

¹³⁸ P.-G. MÜLLER, *Evangelium sv. Lukáše*, s. 72; L. T. JOHNSON, *Evangelium podle Lukáše*, s. 133.

4.5. Podobenství o hrajících si dětech (L 7,31-35)

³¹Čemu tedy připodobním lidi tohoto pokolení? Komu se podobají? ³²Jsou jako děti, které sedí na tržišti a pokřikují na sebe: ‚Hráli jsme vám, a vy jste netancovali; nařikali jsme, a vy jste neplakali.‘ ³³Přišel Jan Křtitel, nejedl chléb a nepil víno - a říkáte: ‚Je posedlý.‘ ³⁴Přišel Syn člověka, jí a pije - a říkáte: ‚Hle, milovník hodů a pitek, přítel celníků a hříšníků!‘ ³⁵Ale moudrost je ospravedlněna u všech svých dětí.

4.5.1. Kontext a struktura textu

Podobenství o hrajících si dětech (L 7,31-35) Lukáš umísťuje do období Ježíšova kázání v Galileji hned za vyprávění o příchodu učedníků Jana Křtitele za Ježíšem (L 7,18-23) a Ježíšovu řeč o Janově významu (L 7,24-30), na kterou podobenství plynule navazuje. Po něm následuje příběh o setkání Ježíše s hříšnicí v domě farizeje Šimona (L 7,36-50).

Krátký úryvek tvoří dvěma otázkami uvedené připodobnění lidu k hrajícím si dětem (L 7,31-32) a následná aplikace týkající se přijetí Jana Křtitele a Ježíše i jejich poselství Božím lidem (L 7,33-35).

4.5.2. Synoptické srovnání

Toto podobenství zaznamenává kromě Lukáše také Matouš – pochází tedy z pramene Q. Oba evangelisté ho shodně kladou na závěr perikopy o Janu Křtiteli (L 7,18-35; Mt 11,1-19). Zatímco u Lukáše po něm následuje setkání Ježíše s hříšnicí ve farizeově domě (L 7,36-50), Matouš pokračuje Ježíšovým pokáráním, které je určeno městům, ve kterých učinil mnoho zázraků, za to že nečiní pokání (Mt 11,20-24).

L 7,31-35	Mt 11,16-19
³¹ Čemu tedy připodobním lidi tohoto pokolení? Komu se podobají? ³² Jsou jako děti, které sedí na tržišti a pokřikují na sebe: ‚Hráli jsme vám, a vy jste netancovali; nařikali jsme, a vy jste neplakali.‘ ³³ Přišel Jan Křtitel, nejedl chléb a nepil víno - a říkáte: ‚Je posedlý.‘ ³⁴ Přišel Syn člověka, jí a pije - a říkáte: ‚Hle, milovník hodů a pitek, přítel celníků a hříšníků!‘ ³⁵ Ale moudrost je ospravedlněna u všech svých dětí.	¹⁶ Čemu připodobním toto pokolení? Je jako děti, které sedí na tržišti a pokřikují na své druhy: ¹⁷ ‚Hráli jsme vám, a vy jste netancovali; nařikali jsme, a vy jste nelomili rukama.‘ ¹⁸ Přišel Jan, nejedl a nepil - a říkáte: ‚Je posedlý.‘ ¹⁹ Přišel Syn člověka, jí a pije - a říkáte: ‚Hle, milovník hodů a pitek, přítel celníků a hříšníků!‘ Ale moudrost je ospravedlněna svými skutky.

Obsahově si jsou obě verze velmi podobné. Oba evangelisté začínají otázkou, k čemu lze připodobnit toto pokolení (L 7,31; Mt 11,16a), Lukáš má otázky dvě. Lid je shodně přirovnán k dětem hrajícím si na tržišti, které na sebe pokřikují téměř totožnými slovy. Odlíšná je pouze reakce na nárek dětí: pláč (L 7,32) nebo lomení rukama (Mt 11,17). Také v aplikaci podobenství je jen několik rozdílů. Co se týče Jana, Matouš je výrazně stručnější:

vynechává přívlastek Křtitel a nekonkretizuje, co nejedl a nepil, jak to činí Lukáš (Mt 11,18; L 7,33). Sdělení týkající se Ježíšova hodnocení je zcela shodné (L 7,34; Mt 11,19a). Moudrost je u Lukáše ospravedlněna u všech svých dětí (L 7,35), u Matouše svými skutky (Mt 11,19b).

4.5.3. Výklad textu

Své podobenství¹³⁹ Lukáš uvádí dvěma otázkami na to, komu se podobají „lidé tohoto pokolení“ (L 7,31). Tento výraz byl již ve Starém zákoně používán pro negativní označení Izraele jako lidu, který vzdoruje Boží vůli a ve stejném smyslu ho používá i Lukáš.¹⁴⁰ Konkrétně jsou zde myšleni farizeové a zákoníci (L 7,30), ale můžeme sem zahrnout všechny, kdo odmítají evangelium.¹⁴¹ Následuje připodobnění k dětem sedícím na tržišti, které nejsou schopny domluvit se na své hře (L 7,32).¹⁴² Tak jako se dětem nezamlouvá ani pláč ani tanec, tak lidé tohoto pokolení nepřijímají ani Janovu askezi a kázání o Božím hněvu a nutnosti konat pokání ani Ježíšovo poselství o Boží lásce a odpuštění hříchů, které stvrzuje svým společenstvím u stolu se spravedlivými i hříšníky. Jan Křtitel je považován za posedlého (L 7,33), Ježíš je osočován jako „milovník hodů a pitek, přítel celníků a hříšníků“ (L 7,34). Ježíšovi odpůrci – farizeové a zákoníci – nejsou schopni pochopit smysl jeho chování k hříšníkům, které je znamením blízkosti Božího království. Nedovedou v Ježíši vidět toho, kdo je poslán od Boha, aby hledal hříchem ztracené a přiváděl je zpět do společenství s Otcem, ale považují ho za nábožensky neukázněného člověka, který svým stykem s hříšníky schvaluje jejich nedodržování Zákona a sám se stává nečistým. Proto ho odmítají. Kdo naopak Janovo i Ježíšovo poselství chápe a přijímá a kdo podle něj mění svůj život, je nazván „dítětem moudrosti“ (L 7,35). Podle Lukáše jsou to právě chudí, neučení lidé i hříšníci a celníci, kteří Ježíše následují.¹⁴³

4.5.4. Shrnutí

Podobenství o dětech hrajících si na tržišti je součástí Ježíšovy řeči o Janu Křtiteli, kterou pronesl po odchodu Janových učedníků, kteří za ním přišli s otázkou, zda je oním očekávaným Prorokem (L 7,19). Svě odpůrce v něm přirovnává k rozmrzelým dětem, kterým nelze nijak vyhovět: nezamlouvá se jim ani Janova askeze a kázání o Božím hněvu, ani Ježíšovo radostné společenství u stolu s hříšníky a hlásání Boží lásky a odpuštění.

¹³⁹ Pokud jde o literární druh podobenství, viz např. L. TICHÝ, „Co je to podobenství.“ *Studia theologica*, ročník VI, číslo 1 [15], 2004, s. 1-9.

¹⁴⁰ Dále např. L 9,41; 11,29-32.50-51; 17,25.

¹⁴¹ G. ROSSÉ, *Il vangelo di Luca*, s. 268.

¹⁴² Tuto scénu vykládají exegeté různými způsoby. Např. G. ROSSÉ, *Il vangelo di Luca*, s. 268–269; P.-G. MÜLLER, *Evangelium sv. Lukáše*, s. 78; J. MÁNEK, *Ježíšova podobenství*, s. 62.

¹⁴³ D. GOODING, *Lukášovo evangelium*, s. 112; G. ROSSÉ, *Il vangelo di Luca*, s. 269-270.

Nepochopili, že skrze oba k nim rozličným způsobem promlouvá Bůh, toužící po návratu hříchem ztraceného člověka, a proto je oba nespravedlivě posuzují a odmítají. Ti, kteří naopak Jana i Ježíše chápou a přijímají, jsou označeni jako děti moudrosti.

4.6. Ježíš a hříšnice v domě farizeově (L 7,36-50)

³⁶Jeden z farizeů pozval Ježíše k jídlu. Vešel tedy do domu toho farizea a posadil se ke stolu. ³⁷V tom městě byla žena hříšnice. Jakmile se dověděla, že Ježíš je u stolu v domě farizeově, přišla s alabastrovou nádobkou vzácného oleje, ³⁸s pláčem přistoupila zezadu k jeho nohám, začala mu je smáčet slzami a otírat svými vlasy, líbala je a mazala vzácným olejem. ³⁹Když to spatřil farizeus, který ho pozval, řekl si v duchu: „Kdyby to byl prorok, musel by poznat, co to je za ženu, která se ho dotýká, že je to hříšnice.“ ⁴⁰Ježíš mu na to řekl: „Šimone, chci ti něco povědět.“ On řekl: „Pověz, Mistře!“ – ⁴¹„Jeden věřitel měl dva dlužníky. První byl dlužen pět set denárů, druhý padesát. ⁴²Když neměli čím splatit dluh, odpustil oběma. Který z nich ho bude mít raději?“ ⁴³Šimon mu odpověděl: „Mám za to, že ten, kterému odpustil víc.“ Řekl mu: „Správně jsi usoudil!“ ⁴⁴Pak se obrátil k ženě a řekl Šimonovi: „Pohleď na tu ženu! Vešel jsem do tvého domu, ale vodu na nohy jsi mi nepodal, ona však skropila mé nohy slzami a otřela je svými vlasy. ⁴⁵Nepolíbil jsi mne, ale ona od té chvíle, co jsem vešel, nepřestala líbat mé nohy. ⁴⁶Nepomazal jsi mou hlavu olejem, ona však vzácným olejem pomazala mé nohy.

⁴⁷Proto ti pravím: Její mnohé hříchy jsou jí odpuštěny, protože projevila velikou lásku. Komu se málo odpouští, málo miluje.“ ⁴⁸Řekl jí: „Jsou ti odpuštěny hříchy.“ ⁴⁹Ti, kteří s ním byli u stolu, si začali říkat: „Kdo to jen je, že dokonce odpouští hříchy?“ ⁵⁰A řekl ženě: „Tvá víra tě zachránila, jdi v pokoji!“

4.6.1. Kontext a struktura textu

Vyprávění o setkání Ježíše s hříšnicí (L 7,36-50) je součástí první hlavní části Lukášova evangelia. Lukáš ho umísťuje mezi podobenství o hrajících si dětech (L 7,31-35) a krátkou zprávu o ženách v Ježíšově doprovodu (L 8,1-3).

Perikopu můžeme rozdělit na tři části. V první (L 7,36-38) je popisována situace: Ježíš je pozván na hostinu do domu farizeje, kam za ním přichází hříšná žena, aby mu pomazáním nohou projevila svou lásku. Druhá část (L 7,39-46) začíná hostitelovým posuzováním Ježíše, na které on odpovídá podobenstvím o dvou dlužnících (L 7,41-42) a jeho aplikací na přítomnou situaci. Ve třetí části (L 7,47-50) Ježíš pronáší k ženě slova odpuštění, která vyvolávají údiv přítomných hostů.

4.6.2. Synoptické srovnání

Příběh Ježíšova pomazání ženou zachycují i ostatní evangelisté (Mk 14,3-9; Mt 26,6-13; J 12,1-8), kteří jej však kladou do jiného kontextu a dávají mu tak jiný smysl. Lukáš ho umísťuje na začátku Ježíšovy činnosti jako skutek lásky a vděčnosti za dar odpuštění hříchů mezi perikopy o Janu Křtiteli (L 7,18-35) a o ženách v Ježíšově doprovodu (L 8,1-3). Ostatní evangelisté ji zařazují těsně před pašijovými událostmi, hned za rozhodnutí velekněží Ježíše usmrtit (Mt 26,1-5; Mk 14,1-2; J 11,45-57). U Matouše a Marka následuje Jidášova úmluva s velekněžími (Mt 26,14-16; Mk 14,10-11), u Jana krátká zpráva o rozhodnutí velekněží usmrtit i Lazara (J 12,9-11) a vjezd do Jeruzaléma (J 12,12-19). Skutku pomazání přisuzují mesiášský charakter – jde o pomazání Spasitele před smrtí na kříži.

L 7,36-50	Mt 26,6-13	Mk 14,3-9	J 12,1-8
<p>³⁶Jeden z farizeů pozval Ježíše k jídlu. Vešel tedy do domu toho farizea a posadil se ke stolu. ³⁷V tom městě byla žena hříšnice. Jakmile se dověděla, že Ježíš je u stolu v domě farizeově, přišla s alabastrovou nádobkou vzácného oleje, ³⁸s pláčem přistoupila zezadu k jeho nohám, začala mu je smáčet slzami a otírat svými vlasy, líbala je a mazala vzácným olejem.</p> <p>³⁹Když to spatřil farizeus, který ho pozval, řekl si v duchu: „Kdyby to byl prorok, musel by poznat, co to je za ženu, která se ho dotýká, že je to hříšnice.“ ⁴⁰Ježíš mu na to řekl: „Šimone, chci ti něco povědět.“ On řekl: „Pověz, Mistře!“ - ⁴¹„Jeden věřitel měl dva dlužníky. První byl dlužen pět set denárů, druhý padesát. ⁴²Když neměli čím splatit dluh, odpustil oběma. Který z nich ho bude mít raději?“ ⁴³Šimon mu odpověděl: „Mám za to, že ten, kterému odpustil víc.“ Řekl mu: „Správně jsi usoudil!“ ⁴⁴Pak se obrátil k ženě a řekl Šimonovi: „Pohleď na tu ženu! Vešel jsem do tvého domu, ale vodu na nohy jsi mi nepodal, ona však skropila mé nohy slzami a otřela je svými vlasy. ⁴⁵Nepolíbil jsi mne, ale ona od té chvíle, co jsem vešel, nepřestala líbat mé nohy. ⁴⁶Nepomazal jsi mou hlavu olejem, ona však vzácným olejem pomazala mé nohy. ⁴⁷Proto ti pravím: Její mnohé hříchy jsou jí odpuštěny, protože projevila velikou lásku. Komu se málo odpouští, málo miluje.“ ⁴⁸Řekl jí: „Jsi ti odpuštěny</p>	<p>⁶Když byl Ježíš v Betanii v domě Šimona Malomocného, ⁷přišla za ním žena, která měla alabastrovou nádobku drahocenného oleje, a vylila ji na jeho hlavu, jak seděl u stolu.</p> <p>⁸Když to viděli učedníci, hněvali se: „Nač taková ztráta? ⁹Mohlo se to prodat za mnoho peněz a ty dát chudým!“ ¹⁰Ježíš to zpozoroval a řekl jim: „Proč trápíte tu ženu? Vykonala dobrý skutek. ¹¹Vždyť chudé máte stále kolem sebe, mne však nemáte stále. ¹²Když vylila ten olej na mé tělo, učinila to k mému pohřbu. ¹³Amen, pravím vám, všude, po celém světě, kde bude kázáno toto evangelium, bude se mluvit na její památku o tom, co ona učinila.“</p>	<p>³Když byl v Betanii v domě Šimona Malomocného a seděl u stolu, přišla žena, která měla alabastrovou nádobku pravého vzácného oleje z nardu. Rozbila ji a olej vylila na jeho hlavu.</p> <p>⁴Někteří se hněvali: „Nač ta ztráta oleje? ⁵Mohl se prodat za víc než tři sta denárů a ty se mohly dát chudým.“ A osopili se na ni. ⁶Ježíš však řekl: „Nechte ji! Proč ji trápíte? Vykonala na mě dobrý skutek. ⁷Vždyť chudé máte stále kolem sebe, a kdykoli chcete, můžete jim činit dobře; mne však nemáte stále. ⁸Ona učinila, co měla; už napřed pomazala mé tělo k pohřbu. ⁹Amen, pravím vám, všude po celém světě, kde bude kázáno evangelium, bude se mluvit na její</p>	<p>¹Šest dní před velikonoce přišel Ježíš do Betanie, kde bydlel Lazar, kterého vzkřísil z mrtvých. ²Připravili mu tam večeři; Marta při ní obsluhovala a Lazar byl jeden z těch, kteří byli s Ježíšem u stolu. ³Tu vzala Marie libru drahého oleje z pravého nardu, pomazala Ježíšovi nohy a otřela je svými vlasy. Dům se naplnil vůní té masti.</p> <p>⁴Jidáš Iškariotský, jeden z jeho učedníků, který jej měl zradit, řekl: ⁵„Proč nebyl ten olej prodán za tři sta denárů a peníze dány chudým?“ ⁶To řekl ne proto, že by mu záleželo na chudých, ale že byl zloděj: měl na starosti pokladnici a bral z toho, co se do ní dávalo. ⁷Ježíš řekl: „Nech ji, uchovala to ke dni mého pohřbu! ⁸Chudé máte vždycky s sebou, ale mne nemáte vždycky.“</p>

hříchů.“ ⁴⁹ Ti, kteří s ním byli u stolu, si začali říkat: „Kdo to jen je, že dokonce odpouští hříchů?“ ⁵⁰ A řekl ženě: „Tvá víra tě zachránila, jdi v pokoji!“		památku také o tom, co ona učinila.“	
---	--	--------------------------------------	--

Obsahově si jsou nejbližší Markova a Matoušova verze, Lukáš se naopak od ostatních liší nejvíce. Místo děje Lukáš blíže nespécifikuje, ostatní je kladou do Betánie. Jan jako jediný přesně udává i čas – šest dní před velikonoce (J 12,1). Hostitelem je u Lukáše farizej Šimon (L 7,36.40), u Matouše a Marka Šimon Malomocný (Mt 26,6; Mk 14,3), u Jana Lazar a jeho sestry Marta a Marie, která pomaže Ježíšovy nohy (J 12,2-3). Lukáš jméno ženy neuvádí, ale charakterizuje ji jako hříšnici (L 7,37), Marek a Matouš o ní nic bližšího neříkají. Všichni evangelisté se v této úvodní části shodují jen v tom, že žena drahocenným olejem pomazala Ježíše. U Matouše a Marka hlavu (Mt 26,7; Mk 14,3), u Lukáše a Jana nohy, které pak otřela svými vlasy (L 7,38; J 12,3). Lukáš jako jediný zaznamenává ženiny slzy a líbání Ježíšových nohou (L 7,38).

V následující části je proti tomuto jednání vyslovena námitka. U Lukáše ji v duchu vyslovuje Šimon a týká se ženiny hříšnosti (L 7,39). V ostatních evangeliích je vyslovena nahlas a týká se vysoké ceny oleje, který mohl být místo tohoto plýtvání prodán a peníze využity pro chudé. U Matouše se proto hněvají učedníci (Mt 26,8-9), u Marka někteří (Mk 14,4-5) a u Jana vyslovuje námitku Jidáš, protože byl zloděj (J 12,4-6). U Lukáše je Ježíšovou odpovědí podobenství o dvou dlužnících a jeho aplikace (L 7,40-47). Po ní následují slova odpuštění hříšnici, údiv ostatních hostů a propuštění ženy (L 7,48-50). Ostatní evangelisté se v odpovědi shodují: chudé máme kolem sebe stále, ale Ježíše nikoli, žena Ježíše pomazala k pohřbu (Mt 26,10-12; Mk 14,6-8; J 12,7-8). Matouš a Marek na závěr přidávají proctví, že se o tomto skutku bude hovořit všude, kde bude hlásáno evangelium (Mt 26,13; Mk 14,9).

4.6.3. Výklad textu

V úvodu vyprávění (L 7,36-37) Lukáš seznamuje čtenáře s jeho hlavními postavami. Kromě Ježíše jsou jimi farizej, který pozval Ježíše na hostinu, a žena - hříšnice. Její stav hříchu nepopírá ani Ježíš (L 7,47) a také výraz *en te polei* (v tom městě) napovídá, že se jednalo o nevěstku.¹⁴⁴ Tato žena vstupuje do domu s alabastrovou nádobkou vzácného oleje. K Ježíšovi přistupuje zezadu (L 7,38), ale dříve než nádobku otevře, propukne v pláč a její slzy stékají na Ježíšovy nohy. Jsou to slzy lásky a vděčnosti i lítosti nad předešlým životem,

¹⁴⁴ F. BOVON, *Das Evangelium nach Lukas, 1. Teilband*, s. 390.

keré osušuje svými vlasy.¹⁴⁵ Poté na znamení pokory a úcty dlouho líbá Ježíšovy nohy, což bylo u židů výjimečné gesto, prokazované jen nejvýznačnějším učitelům.¹⁴⁶ Teprve potom otvírá nádobku s olejem a maže jím Ježíšovy nohy. Úkon pomazání nebyl v Izraeli neznámý. V minulosti byli rituálně pomazáváni králové, kněží a proroci. V Ježíšově době patřilo pomazání hlavy k rituálu přivítání hosta a pro některé dokonce k denní péči o hlavu. Vždy se však jednalo o pomazání hlavy.¹⁴⁷ Gesto pomazání nohou považuje Mánek za známku toho, že žena považovala samu sebe za hříšnici a tedy za projev pokání.¹⁴⁸ Naproti tomu Wettstein tvrdí, že toto gesto nebylo až tak neobvyklé, ale patřilo výlučně do intimní oblasti života a žena, která se dříve živila prostitucí, nemohla jako výraz své lásky najít nic lepšího než právě toto erotické gesto. Její slzy však jasně ukazují na její úmysly.¹⁴⁹ Během celé scény žena mlčí, nevysvětluje ani se neobhajuje. Také Ježíš nic neříká. Přesto však mu neuniká jediný detail.

Farizeus, který ženu zná, je Ježíšovým postojem překvapen (L 7,39). Jestliže si dosud nebyl jist, kým Ježíš je, nyní ví, že Ježíš prorokem¹⁵⁰ není, jinak by viděl do srdce této ženy a poznal její morální kvalitu. Jako farizej si Šimon velice zakládal na rituální čistotě, a proto nemohl předpokládat, že by Ježíš mohl poznat „jakého druhu“ je tato žena a přesto jí dovolit, aby se ho dotýkala a tak způsobila jeho vlastní rituální nečistotu.¹⁵¹

Až dosud pasivní Ježíš se nyní chápe iniciativy (L 7,40). Teprve na tomto místě se dovídáme hostitelovo jméno – Šimon. Je to první osoba v Lukášově evangeliu, kterou Ježíš oslovuje jménem.¹⁵² Je tedy velice blízká Ježíšovu srdci. Kromě toho přímé oslovení vyjadřuje skutečnost, že Ježíš následující slova adresuje především jemu. Jejich hlavním důvodem není Ježíšovo vlastní ospravedlnění, přestože jimi vzhled do lidských srdcí dokáže, ale možnost pronést k ženě slova odpuštění a Šimonovi ukázat „jakého druhu“ je Šimon sám, tedy že také on je hříšníkem, který potřebuje Boží odpuštění.¹⁵³

Nyní Ježíš vypráví Šimonovi podobenství o věřiteli a dvou dlužnících (L 7,41-43). Je velice prosté, bez jakýchkoli konkrétních okolností, aby mohlo zatáhnout každého posluchače

¹⁴⁵ J. MÁNEK, *Ježíšova podobenství*, s. 139.

¹⁴⁶ F. SUŠIL, *Evangelium svatého Lukáše*, s. 83.

¹⁴⁷ O pomazání nohou se v Bibli hovoří ještě v Janově evangeliu v perikopě o Ježíšově pomazání v Betanii Lazarovou sestrou Marií. (J 12,1-8).

¹⁴⁸ J. MÁNEK, *Ježíšova podobenství*, s. 139.

¹⁴⁹ Srov. F. BOVON, *Das Evangelium nach Lukas, I. Teilband*, s. 391-392.

¹⁵⁰ „Některé řecké rukopisy mají na tomto místě u podstatného jména „prorok“ člen, a to znamená, že nejde o někoho z běžné řady proroků, ale že jde o proroka konečného času, který měl v očekávání některých židovských kruhů úlohu blízkou Mesiáši.“ J. MÁNEK, *Ježíšova podobenství*, s. 138.

¹⁵¹ W. ECKEY, *Das Lukasevangelium. Teilband I*, s. 359-360.

¹⁵² Jménem Ježíš oslovuje již jen Martu (L 10,41), Zachea (L 19,5) a Šimona Petra (L 22,31.34).

¹⁵³ S. FAUSTI, *Una comunità legge il vangelo di Luca*, s. 229.

do jeho vlastní situace.¹⁵⁴ Dva dlužníci dluží témuž věřiteli. Jejich dluh se má k sobě jako 1 : 10. Přesto jsou oba obnosy značné,¹⁵⁵ a když nemohou zaplatit, věřitel odpustí oběma. Pojem „odpuštění“ vytváří most mezi podobenstvím a životem, protože se váže jak k peněžnímu dluhu, tak k hříchu.¹⁵⁶ Velkorysým věřitelem je Bůh, který chce odpustit hříchy každému člověku. Dlužníci s rozdílným dluhem slouží jako srovnávací postavy k farizeovi a hříšnici. V nich jsou vedle sebe postaveny velká a malá vina, velká a malá láska.¹⁵⁷ Podobenství Ježíš zakončuje otázkou po větší lásce. Neptá se na větší radost nebo vděčnost, ale na lásku, aby za chvíli mohl argumentovat láskou, kterou mu prokázala žena.¹⁵⁸ Šimon nemůže než konstatovat, že větší lásku bude mít ten, komu bylo odpuštěno víc, čímž nevědomky vynáší svůj vlastní rozsudek.¹⁵⁹

Ježíš nyní pokračuje ve srovnávání, ale předmětem již nejsou anonymní dlužníci, ale Šimon a žena (L 7,44-46). Teprve v tomto okamžiku se dovídáme o Šimonově odtažitém chování při uvítání Ježíše ve svém domě. Umytí nohou, políbení na tvář ani pomazání hlavy olivovým olejem sice nebyla povinná, ale poměrně obvyklá, přátelská gesta.¹⁶⁰ Jejich absence svědčí o Šimonově nedostatku sympatií a pochybování o Ježíšově velikosti. V míře daleko štedřejší prokázala Ježíšovi tyto služby žena a to ne Ježíšově hlavě, ale nohám.¹⁶¹ V logice předchozího podobenství žena těmito až přehnanými gesty lásky dokazuje, že jí bylo odpuštěno mnoho hříchů, což Ježíš vzápětí potvrzuje svým výrokem (L 7,47). Používá zde *perfektum pasivum*, čímž poukazuje na to, že to byl Bůh, kdo jí hříchy odpustil, a na stav odpuštění. Přesný časový okamžik odpuštění Lukáš neřeší. Výklad tohoto výroku přináší nemalou obtíž. Na první pohled se obě věty zdají být protikladné a první jakoby předchozímu podobenství přímo protiřečila. Toto napětí ale odstraníme, pokud nebudeme spojku *hoti* (protože) chápat jako příčinu odpuštění, ale jako jeho projev.¹⁶² Dalo by se říci: když teď projevila tak velikou lásku, muselo jí před tím být odpuštěno mnoho hříchů. Bovon, který se k tomuto řešení také přiklání, kromě toho upozorňuje na vzájemnou reciprocitu odpuštění a lásky.¹⁶³

Až dosud Ježíš mluvil o ženě se Šimonem, nyní se obrací přímo k ní se slovy

¹⁵⁴ F. BOVON, *Das Evangelium nach Lukas, 1. Teilband*, s. 392-393.

¹⁵⁵ Z evangelií víme, že jeden denár byl denní mzdou dělníka (Mt 20,2).

¹⁵⁶ L. T. JOHNSON, *Evangelium podle Lukáše*, s. 148.

¹⁵⁷ J. MÁNEK, *Ježíšova podobenství*, s. 139.

¹⁵⁸ L. T. JOHNSON, *Evangelium podle Lukáše*, s. 148.

¹⁵⁹ W. WIEFEL, *Das Evangelium nach Lukas*, s. 155.

¹⁶⁰ Více podrobností o průběhu hostiny v Ježíšově době nabízí např. ČLP, s. 211.

¹⁶¹ W. ECKEY, *Das Lukasevangelium. Teilband I*, s. 362.

¹⁶² L. T. JOHNSON, *Evangelium podle Lukáše*, s. 148.

¹⁶³ F. BOVON, *Das Evangelium nach Lukas, 1. Teilband*, s. 394-395.

potvrzujícími odpuštění hříchů (L 7,48), přičemž opět používá *perfektum pasivum*.¹⁶⁴ Celá scéna vyvolává u přítomných hostů údiv (L 7,49) pramenící z faktu, že Ježíš vlastní autoritou odpouští hříchy a z toho, že skutky hříšnice pro něho samého adresuje Bohu, čímž naznačuje, že on je tím božským věřitelem, který odpouští svým dlužníkům.¹⁶⁵ Údivu hostů si však Ježíš nevšímá a dál promlouvá k ženě (L 7,50). Dvojici láska a odpuštění nyní nahrazuje dvojicí víra a spása. Chování hříšnice je příkladem víry, která zachraňuje. Vidíme zde velkou podobnost s příběhy o uzdravení, kde je uzdraveným řečeno podobné slovo (L 8,48; 17,9; 18,42). Jejich víra se podobá její víře. Ukazuje se tu Lukášovo komplexní chápání záchranu, která spočívá v uzdravení těla i duše.¹⁶⁶ Poté Ježíš ženu propouští při rozloučení obvyklou formulí „Jdi v pokoji!“¹⁶⁷ aniž by jí kladl jakékoli podmínky.

4.6.4. Shrnutí

Příběh o setkání Ježíše s hříšnicí ve farizeově domě (L 7,36-50) tvoří s předchozími verši (L 7,29-35) typický prorocký vzorec obsahující proroctví, které v tomto případě odhaluje odlišné dispozice lidu a čelních představitelů národa k přijetí proroků a jimi hlásaného Božího poselství, a naplnění tohoto proroctví v konkrétním příběhu. Ježíše zde opravdu vidíme jako hosta na hostině, který se zachová přátelsky k hříšnici, která v něm, na rozdíl od farizeje Šimona, proroka vidí a jako takového i přijímá.¹⁶⁸

Ježíš se ale ukazuje být někým, kdo je ještě víc než prorok, je to Boží Syn, milosrdný a láskyplný Bůh sám, připravený odpustit jakkoli velké provinění kterémukoli člověku. Jeho starost o spásu všech lidí dosvědčuje i přijetí Šimonova pozvání na hostinu. Ježíš usiluje o to, aby se Božím milosrdenství otevřeli nejen zjevní hříšníci, ale i na první pohled spravedliví, kteří jsou stále ohrožováni hříchem pýchy a falešné soběstačnosti, která si chce spásu zasloužit dobrými skutky. Proto také vypravuje podobenství o dvou dlužnících, na kterém ukazuje, že dlužníkem Boha, který nás stvořil a od kterého máme všechno, je každý člověk, i ten spravedlivý. Bůh, náš „věřitel“, však miluje každého člověka a chce mu dát dar odpuštění. Jediné, co je třeba udělat, je oprostít se od své soběstačnosti a pýchy, uznat svůj hřích, uvěřit v milosrdnou Boží lásku a přijmout ji i jeho odpuštění jako zdarma daný dar.

Plodem odpuštění je pak velikosti viny úměrná láska, která se projevuje skutky. Dokonalým příkladem toho je hříšná žena z tohoto příběhu. Její projevy lásky jako odpověď

¹⁶⁴ W. ECKEY, *Das Lukasevangelium. Teilband I*, s. 363.

¹⁶⁵ M.-J. LAGRANGE, *Évangile selon Saint Luc*, s. 232.

¹⁶⁶ W. WIEFEL, *Das Evangelium nach Lukas*, s. 156.

¹⁶⁷ Dále se vyskytuje např. v 1 S 1,17; 20,42; L 8,48; Sk 16,36.

¹⁶⁸ L. T. JOHNSON, *Evangelium podle Lukáš44e*, s. 146, 150.

na Boží lásku a odpuštění jsou zcela výjimečné, čímž Šimonovi, a v něm farizeům všech dob, nastavuje zrcadlo, ve kterém může zahlédnout vlastní hřích nelásky k Bohu.

4.7. Modlitba Páně (L 11,2-4)

²Odpověděl jim: „Když se modlíte, říkejte: Otče, buď posvěceno tvé jméno. Přijď tvé království. ³Náš denní chléb nám dávej každého dne. ⁴A odpusť nám naše hříchy, neboť i my odpouštíme každému, kdo se provinuje proti nám. A nevydej nás do pokušení.“

4.7.1. Kontext a struktura textu

Perikopa, ve které Lukáš zaznamenává, jak Ježíš učí své učedníky modlitbu Otčenáš (L 11,2-4), se nachází ve druhé části jeho evangelia, která líčí Ježíšovu cestu do Jeruzaléma. Předchází jí návštěva u sester Marie a Marty (L 10,38-42), při které Ježíš vyzdvihuje Mariin postoj naslouchání Božímu slovu, a krátká zpráva o Ježíšově modlitbě a žádosti jednoho z jeho učedníků, aby i je naučil modlit se (L 11,1). Po ní následuje podobenství o příteli o půlnoci (L 11,5-8), výroky o účinnosti modlitby (L 11,9-10) a podobenství o dobrých darech otce (L 11,11-13).

4.7.2. Synoptické srovnání

Modlitbu Páně najdeme kromě Lukášova evangelia také u Matouše, pochází tedy z pramene Q. Lukáš ji zasazuje do Ježíšova putování do Jeruzaléma, mezi redakční poznámku o Ježíšově modlitbě a prosbě jednoho z učedníků, aby i je naučil modlit se (L 11,1) a podobenství o příteli o půlnoci (L 11,5-8), doprovázené výroky o účinnosti modlitby (L 11,9-10) a podobenstvím o dobrých darech otce (L 11,11-13). Matouš ji začleňuje do horského kázání, kde jí předchází poučení jak se modlit (Mt 6,5-8) a následuje poučení týkající se postu (Mt 6,16-18).

L 11,2-4	Mt 6,9-13
² Odpověděl jim: „Když se modlíte, říkejte: Otče, buď posvěceno tvé jméno. Přijď tvé království. ³ Náš denní chléb nám dávej každého dne. ⁴ A odpusť nám naše hříchy, neboť i my odpouštíme každému, kdo se provinuje proti nám. A nevydej nás do pokušení.“	⁹ Vy se modlete takto: Otče náš, jenž jsi na nebesích, buď posvěceno tvé jméno. ¹⁰ Přijď tvé království. Staň se tvá vůle jako v nebi, tak i na zemi. ¹¹ Náš denní chléb dej nám dnes. ¹² A odpusť nám naše viny, jako i my jsme odpustili těm, kdo se provinili proti nám. ¹³ A nevydej nás v pokušení, ale vysvobď nás od zlého.

Po stručném úvodu oba evangelisté zaznamenávají slova modlitby Otčenáš. Lukášova verze s pěti prosbami je kratší a věrnější předloze pramene Q. Matouš, který chce ukázat, co je podstatou modlitby se Ježíšova učedníka, ji rozšiřuje o dvě další prosby.¹⁶⁹ Oba se shodují

¹⁶⁹ M. LIMBECK, *Evangelium sv. Matouše*, s. 87-88.

v těchto pěti žádostech: o posvěcení Božího jména (L 11,2; Mt 6,9), o příchod Božího království (L 11,2; Mt 6,10), o denní chléb (L 11,3; Mt 6,11), o odpuštění hříchů spojené s odpuštěním našim viníkům (L 11,4; Mt 6,12) a o ochranu před pokušením (L 11,4; Mt 6,13). K těmto prosbám Matouš přidává: „Staň se tvá vůle jako v nebi, tak i na zemi“ (Mt 6,10) a „vysvobod' nás od zlého“ (Mt 6,13). Další odlišností je rozdílné oslovení Boha na začátku modlitby. Zatímco Lukáš užívá jen prosté oslovení „Otče,“ Matouš je rozvíjí na „Otče náš, jenž jsi na nebesích“ (Mt 6,9).

4.7.3. Výklad textu

V tomto úryvku Ježíš učí své učedníky, jak se mají modlit. Tím Lukáš představuje Ježíše jako vzor modlitby a dále poukazuje na existenci náboženských skupin, které svůj vztah k Bohu a svůj ideál vyjadřovaly mimo jiné i prostřednictvím určitého způsobu modlitby. Když Ježíš učí své učedníky Otčenáš,¹⁷⁰ vtahuje je do svého vztahu s Bohem a do svého poslání a vytváří z nich zvláštní společenství.¹⁷¹ Samotná modlitba je tvořena pěti prosbami. První dvě - o posvěcení Božího jména a příchod jeho království (L 11,2) - se týkají Boha a mají základ ve vyznání Boží všemohoucnosti. Na důvěře v tuto všemohoucnost jsou pak postaveny zbývající prosby týkající se potřeb člověka: prosba o potřebné zajištění, odpuštění hříchů a osvobození od zkoušek (L 11,3-4).¹⁷²

Prosba o odpuštění hříchů, vyřčená ve vztahu k budoucímu poslednímu soudu, je zcela v souladu s Ježíšovým posláním. Toto Boží odpuštění, které již bylo v Ježíši dáno, proměňuje vztahy k Bohu i bližním. Ve vztahu k Bohu člověka uvádí do nového společenství s Ním. Vzhledem k bližním je osvobozující silou, která ho uschopňuje zapojit se do Otcova plánu tím, že po Otcově vzoru bude milovat bližního bez podmínek a když se proti němu proviní, daruje mu své odpuštění. Toto odpuštění druhému člověku je současně podmínkou udělení odpuštění ze strany Boží. Tím vzniká určité napětí, které lze vysvětlit následovně: Ježíš člověku sdělil konečné Boží odpuštění v určitém dějinném okamžiku, člověk pak musí v dalším životě naplno využít jeho plody, ke kterým patří i posila k odpouštění vin druhým, aby o toto Boží odpuštění svým špatným jednáním nakonec nepřišel. Ze stejného důvodu, protože všichni jsme hříšníci, musí také o Boží odpuštění stále znovu prosit.¹⁷³

¹⁷⁰ O modlitbě Otčenáš Tertulián říká: „Modlitba Páně je opravdu shrnutím celého evangelia.“ Srov. KKC, s. 670.

¹⁷¹ G. ROSSÉ, *Il vangelo di Luca*, s. 418.

¹⁷² P.-G. MÜLLER, *Évangélium sv. Lukáše*, s. 106.

¹⁷³ G. ROSSÉ, *Il vangelo di Luca*, s. 425-426.

4.7.4. Shrnutí

Látku pro tuto perikopu Lukáš čerpal z pramene Q, jehož text zachoval věrněji než Matouš. Zachycuje v ní Ježíše, jak učí své učedníky modlitbu Otčenáš. Z celkem pěti proseb se čtvrtá týká Božího odpuštění hříchů, kterých se člověk ve své porušené přirozenosti stále dopouští, i velkého odpuštění na konci časů. Toto odpuštění je podmíněno faktickým odpouštěním prosícího těm, kdo mu ublížili. V Ježíši již sice byla moc hříchu zlomena a eschatologické odpuštění dáno, jestliže však člověk nezmění svůj život podle Božího vzoru a nebude jako On milovat druhé a odpouštět jim, může být od něho odňato.

4.8. O Božích trestech (L 13,1-5)

¹Právě tehdy k němu přišli někteří se zprávou o Galilejcích, jejichž krev smísil Pilát s krví jejich obětí. ²On jim na to řekl: „Myslíte, že tito Galilejci byli větší hříšníci než ti ostatní, že to museli vytrpět? ³Ne, pravím vám, ale nebudete-li činit pokání, všichni podobně zahynete. ⁴Nebo si myslíte, že těch osmnáct, na které spadla věž v Siloe a zabila je, byli větší viníci než ostatní obyvatelé Jeruzaléma? ⁵Ne, pravím vám, ale nebudete-li činit pokání, všichni právě tak zahynete.“

4.8.1. Kontext a struktura textu

Perikopa o Božích trestech (Lk 13,1-5) patří k Lukášově vlastní látce. Předchází jí Ježíšova řeč o neschopnosti jeho současníků posoudit znamení doby (L 12,54-57) a nutnosti usmíření (L 12,58-59). Na ni navazuje podobenství o neplodném fíkovníku, kterému zahradník vymohl další čas, aby začal nést plody (L 13,6-9).

V úvodním verši úryvku se dovídáme o tragédii galilejských poutníků (L 13,1), na kterou Ježíš reaguje otázkou po jejich větší hříšnosti (L 13,2). Sám odpovídá a připojuje výzvu k pokání (L 13,3). Následuje druhý příklad nečekaného neštěstí, spojený se stejnou otázkou po větší vině (L 13,4), na kterou Ježíš odpovídá téměř stejnými slovy (L 13,5).

4.8.2. Výklad textu

Zatímco Ježíš hovoří k zástupům, přichází k němu lidé se zprávou o násilí, kterého se na poutnících z Galileje dopustil v Jeruzalémě místodržící Pilát (L 13,1). Přestože o tomto krvavém Pilátovu činu, a totéž platí i o zřícení věže v Siloe, není zmínka jinde v evangeliích ani jiné dobové literatuře,¹⁷⁴ není vážný důvod pochybovat o historicitě těchto událostí.¹⁷⁵

¹⁷⁴ J. A. FITZMYER, *The Gospel According to Luke (X-XXIV)*, s. 1006, 1008.

¹⁷⁵ G. ROSSÉ, *Il vangelo di Luca*, s. 533.

Tato tragédie přináší pro posluchače problém. V souladu s tehdejším vnímáním každého utrpení a neštěstí jako odplaty za provinění by měla být chápána jako trest za hřích. Na druhou stranu se ale obětující poutníci projeví jako zbožní lidé, které Bůh nemá důvod takto trestat. Ježíš jejich dilema neřeší a využívá této události k poučení a varování svých posluchačů (L 13,2-3). Sám ještě připojuje obdobný případ osmnácti lidí, kteří zahynuli při zřícení věže v Siloe (L 13,4-5).¹⁷⁶

Ježíš odmítá pohled, který vidí v každé nemoci a neštěstí Boží trest za spáchaný hřích. Všichni jsou totiž hříšníci, kteří zaslouží být potrestáni a kteří propadnou věčné záhubě, pokud nevyužijí zbývajících času k obrácení a pokání.¹⁷⁷ Pokání pak neznamená jen odvrácení se od hříchu a zlepšení svého chování, ale přijetí Ježíše a jeho zvěsti o Božím království. Že je již nejvyšší čas, naznačuje nejen jeho působení, ale také zmíněné tragické události, které dosvědčují, že setkání s Bohem na soudu může pro člověka nastat zcela nečekaně kdykoli. Pak už nebude čas na obrácení a pokání, které může jisté odsouzení k záhubě odvrátit.¹⁷⁸

4.8.3. Shrnutí

Krátký úryvek o Božích trestech je součástí Ježíšovy řeči (L 12,54-13,9) o důležitosti rozpoznání znamení doby a nutnosti na ně odpovědět obrácením, usmířením a přinášením dobrého ovoce. Tato řeč je přerušena zprávou o tragických událostech v Jeruzalémě, kterou Ježíš, spolu s neštěstím v Siloe, využívá k poučení posluchačů o tom, že všichni lidé jsou hříšníci zasluhující trest, který je možné odvrátit jedině pokáním. Rozsudek nad všemi byl již vyneseno, ale jeho vykonání ještě odsunuto (srov. L 13,6-9), smrt však může přijít kdykoli. Proto je třeba obrátit se, dokud je čas a činit pokání, které znamená přijetí zvěsti o Božím království a radikální změnu života. Jedině tak je možné odvrátit vlastní záhubu.

4.9. Podobenství o ztracené ovci (L 15,3-7)

³Pověděl jim toto podobenství: ⁴„Má-li někdo z vás sto ovcí a ztratí jednu z nich, což nenechá těch devadesát devět na pustém místě a nejde za tou, která se ztratila, dokud ji nenalezne? ⁵Když ji nalezne, vezme si ji s radostí na ramena, ⁶a když přijde domů, svolá své přátele a sousedy a řekne jim: „Radujte se se mnou, protože jsem našel ovci, která se mi ztratila.“ ⁷Pravím vám, že právě tak bude v nebi větší radost nad jedním hříšníkem, který činí pokání, než nad devadesáti devíti spravedlivými, kteří pokání nepotřebují.“

¹⁷⁶ G. SCHNEIDER, *Das Evangelium nach Lukas. Kapitel: 11-24*, s. 297.

¹⁷⁷ D. GOODING, *Lukášovo evangelium*, s. 205.

¹⁷⁸ L. T. JOHNSON, *Evangelium podle Lukáše*, s. 233.

4.9.1. Kontext a struktura textu

Podobenství o pastýři hledajícím ztracenou ovci (L 15,3-7) se nachází ve druhé části Lukášova evangelia, která líčí Ježíšovu cestu do Jeruzaléma. Předchází mu krátká zpráva o přítomnosti hříšníků v Ježíšově blízkosti a reptání farizeů proti tomu (L 15,1-2), které se stalo podnětem pro vyprávění následujících tří podobenství: o ztracené ovci, o ztraceném penízi (L 15,8-10) a o marnotratném synu (L 15,11-32).

Po stručném úvodu (L 15,3) následuje podobenství o pastýři, který hledá svou ztracenou ovci (L 15,4), a jeho radosti z jejího nalezení sdílené s přáteli (L 15,5-6). Tuto radost Ježíš v následné aplikaci přirovnává k Boží radosti nad obrácením hříšníka (L 15,7).

4.9.2. Synoptické srovnání

Podobenství o ztracené ovci má svou zkrácenou paralelu u Matouše, což naznačuje, že v tomto případě Lukáš použil společného pramene Q. Jejich kontext je však zcela odlišný. Lukáš je vypráví jako odpověď na reptání farizeů, že přijímá hříšníky a jí s nimi (L 15,1-2). Po něm následuje podobenství o ztraceném penízi (L 15,8-10). U Matouše je podobenství součástí řeči o komunitě adresované učedníkům, kde ho Ježíš uvádí varováním před pohrdáním maličkými (Mt 18,10) a má tedy úlohu návodu, jak se k nim chovat. Po něm následuje povzbuzení k bratrskému napomínání (Mt 18,15-17).

L 15,3-7	Mt 18,12-14
³ Pověděl jim toto podobenství: ⁴ „Má-li někdo z vás sto ovcí a ztratí jednu z nich, což nenechá těch devadesát devět na pustém místě a nejde za tou, která se ztratila, dokud ji nenalezne? ⁵ Když ji nalezne, vezme si ji s radostí na ramena, ⁶ a když přijde domů, svolá své přátele a sousedy a řekne jim: „Radujte se se mnou, protože jsem našel ovci, která se mi ztratila.“ ⁷ Právím vám, že právě tak bude v nebi větší radost nad jedním hříšníkem, který činí pokání, než nad devadesáti devíti spravedlivými, kteří pokání nepotřebují.“	¹² Co myslíte? Má-li někdo sto ovcí a jedna z nich mu zabloudí, nenechá těch devadesát devět na horách a nejde hledat tu, která zabloudila? ¹³ A podaří-li se mu ji nalézt, amen, pravím vám, bude se z ní radovat víc než z těch devadesáti devíti, které nezabloudily. ¹⁴ Právě tak je vůle vašeho nebeského Otce, aby nezahynul ani jediný z těchto maličkých.

V obou evangeliích se dovídáme o pastýři, který vlastní sto ovcí. Když se mu jedna ztratí (L 15,4) či zabloudí (Mt 18,12), zanechá kvůli ní devadesát devět ostatních a jde ji hledat. U Lukáše je nechává na pustém místě, u Matouše na horách.¹⁷⁹ Pouze Lukáš zdůrazňuje pastýřovu vytrvalost – ovci hledá, dokud ji nenalezne (L 15,4) - a lásku, se kterou ji bere na ramena (L 15,5). Radost z nalezení sdílí se svými přáteli (L 15,6). Naproti tomu Matouš naznačuje možnost, že by pastýř ovci nalézt vůbec nemusel. Pokud se mu to přece jen podaří, raduje se z toho sám (Mt 18,13). Aplikace verše se v souladu s kontextem liší. Lukáš

¹⁷⁹ Více tuto odlišnost rozebírá J. MÁNEK, *Ježíšova podobenství*, s. 85-86.

mluví o větší radosti v nebi nad jedním obráčeným hříšníkem než nad těmi, kdo obráčení nepotřebují (L 15,7). Matouš vyvozuje, že Bůh nechce, aby jediný ze zbloudilých bratří zahynul (Mt 18,14).

Lukášova verze podobenství o ztracené ovci se zdá být bližší nejstarší verzi a to jak svým obsahem, tak kontextem, ve kterém ho Ježíš vyslovil.¹⁸⁰

4.9.3. Výklad textu

Po stručném úvodu (L 15,3) začíná vyprávění řečnickou otázkou (L 15,4) týkající se jednání pastýře, se kterým se každý posluchač může snadno ztotožnit. Jeden pastýř vlastní stádo čítající sto ovcí. Není to velké stádo, a proto je pro něho ztráta jedné z nich citelná. Přesto číselná kombinace 100-1-99 hodnotu ztracené ovce přehnaně nezveličuje, aby mohla být o to víc zdůrazněna velká starostlivost pastýře.¹⁸¹ Když pastýř zjistí, že se mu jedna ovce ztratila, zanechá celé stádo a jde ji hledat a to s velkou vytrvalostí, jak naznačuje obrat „dokud ji nenalezne.“ (L 15,4). O tom, co se stalo s ostatními ovce, zda je pastýř zavřel v ohradě nebo svěřil jinému pastýři, podobenství neříká nic. Víme jen, že je zanechal na pustém místě.¹⁸²

Obraz pastýře a stáda ovcí byl u SZ lidu dobře známý a srozumitelný. Ovce představují jednotlivé členy Božího lidu (1 Kr 22,17; Iz 40,11; 53,6; Ž 100,3), zatímco pastýřem býval myšlen buď samotný Hospodin (Ž 23; Jr 23,3; 31,10; Ez 34,11-16), král, který Boha reprezentoval (2 S 5,2) nebo jiní vůdcové lidu (Jr 3,15; 23,1-4; Ez 34,2-10).¹⁸³ V tomto podobenství Ježíš označuje pastýřem sám sebe. Jako se dobrý pastýř vydá hledat ztracenou ovci svého stáda, tak i Ježíš přišel, aby hledal a našel všechny ztracené, tj. hříšníky, kteří, tak jako vyčerpaná, ztracená ovečka, nejsou schopni najít cestu a navrátit se k Pastýři sami.

Když pastýř unavenou a zesláblou ovci nalezne, vezme si ji s radostí na ramena (L 15,5). Toto gesto je výrazem pastýřovy péče a lásky k ovci i jeho velké radosti z jejího nalezení. Obojí spolu s faktem, že kvůli ní opustil celé své stádo, ukazuje, jak je pro pastýře vzácná. Stejně tak je pro Ježíše nesmírně cenný každý člověk, tedy i hříšník. Proto ho hledá, a když ho nalezne, nic mu nevyčítá ani neklade podmínky, ale věnuje mu svou pozornost a lásku, aby mu tak umožnil návrat do Otcova ovčince.¹⁸⁴

¹⁸⁰ L. TICHÝ, *Ztracená ovce*, s. 16.

¹⁸¹ W. WIEFEL, *Das Evangelium nach Lukas*, s. 283.

¹⁸² Různé názory ohledně osudu zbylých 99 ovcí prezentuje např. P. MAREČEK, *Křesťanské společenství v Matoušově evangeliu*, s. 122.

¹⁸³ W. WIEFEL, *Das Evangelium nach Lukas*, s. 283; P. MAREČEK, *Křesťanské společenství v Matoušově evangeliu*, s. 124.

¹⁸⁴ S. FAUSTI, *Nad evangeliem podle Matouše*, s. 392.

Po návratu domů pastýř svolává své sousedy a přátele, aby s nimi sdílel radost z nalezení ovce (L 15,6). Společná oslava je bodem, kde se podobenství dotýká situace Ježíšova společenství u stolu s hříšníky. Tak jako pastýřovi přátelé s ním sdíleli jeho bolest ze ztráty i radost z nalezení ovce, tak i Ježíš, a v něm sám Bůh, zve své přátele, ty, kdo mu jsou blízko, aby s ním sdíleli jeho bolest ze zbloudění i radost z nalezení a návratu hříšníka.¹⁸⁵

Na tomto místě Ježíš přechází k aplikaci (L 15,7), ve které radost pastýře a jeho přátel přenáší na nebe, což je jeden z výrazů, kterým se opisovalo Boží jméno, které Izraelité nevyslovovali. Všichni posluchači však mohli dobře porozumět, že z obrácení hříšníka se raduje sám Bůh, a že tedy Ježíš jedná stejně jako On. To je ospravedlnění Ježíše a zároveň příklad pro farizeje i každého člověka. Srovnáním, že Boží radost nad jedním obráceným hříšníkem je větší než radost nad devadesáti devíti spravedlivými, pak Ježíš nezamýšlel říct, že by se Bůh ze skutečně spravedlivých neradoval a nemiloval je. Chce tím pouze zdůraznit zvláštní Boží zájem o hříšníka, úsilí o jeho návrat i velkou radost z jeho obrácení.¹⁸⁶

4.9.4. Shrnutí

Podobenství o pastýři hledajícím svou ztracenou ovci je první ze tří podobenství, které Ježíš vypráví jako odpověď na reptání svých odpůrců kvůli tomu, že přijímá hříšníky a sdílí s nimi společenství u stolu. Podobný spor Lukáš zachytil již v příběhu povolání Leviho (L 5,27-32), kde hříšníka Ježíš přirovnal k nemocnému a sebe k lékaři. Nyní přirovnává hříšného člověka k ovci, která sešla z cesty a zbloudila, a sebe k dobrému pastýři, který opouští stádo, aby ji hledal, dokud ji nenalezne. Když ovci, veden velkou starostlivostí a láskou, nalezne, nijak ji netrestá, ale zaplaven velkou radostí ji bere na svá ramena a nese ji domů, kde se o svou radost dělí se svými přáteli.

Podobně jako ztracená ovce neztratí pro pastýře svou hodnotu, takže ji hledá, dokud ji nenalezne, tak ani pro Boha nepřestane existovat člověk, kterého stvořil, když se od něho svým hříchem vzdálí. Nepřestane mít v jeho očích hodnotu, nepřestane ho milovat. Proto poslal svého Syna Ježíše, aby hříšníky hledal, našel a přivedl zpátky domů, kde na ně čeká se svou dobrotou a milosrdenstvím. Tuto lásku a touhu Boha po člověku a po společenství s ním dává Ježíš ztraceným zakusit právě přijímáním hříšníků a společným stolováním s nimi. Nechce tím schvalovat jejich hříšný způsob života, ale ukázat jim dobrotivou Boží tvář a dodat jim odvalu k obrácení. Je to jeden ze způsobů, kterým hledá ztraceného člověka. Jiným způsobem je vyprávění tohoto podobenství svým domněle spravedlivým kritikům, kteří se

¹⁸⁵ W. WIEFEL, *Das Evangelium nach Lukas*, s. 283.

¹⁸⁶ W. ECKEY, *Das Lukasevangelium. Teilband II*, s. 682.

svým postojem nemilosrdenství vůči opovrhovaným sami vylučují ze společenství s Bohem. Tím se i vůči nim projevuje jako dobrý pastýř, kterému, na rozdíl od nájemců, kteří „pasou sami sebe“ (Ez 34,2), leží na srdci každá ovečka.¹⁸⁷

4.10. Podobenství o ztraceném penízi (L 15,8-10)

⁸„Nebo má-li nějaká žena deset stříbrných mincí a ztratí jednu z nich, což nerozsvítí lampu, nevymete dům a nehledá pečlivě, dokud ji nenajde? ⁹A když ji nalezne, svolá své přítelkyně a sousedky a řekne: ‚Radujte se se mnou, poněvadž jsem našla peníz, který jsem ztratila.‘ ¹⁰Pravím vám, právě tak je radost před anděly Božími nad jedním hříšníkem, který činí pokání.“

4.10.1. Kontext a struktura textu

Podobenství o ztraceném penízi (L 15,8-10) stojí mezi podobenstvím o ztracené ovci (L 15,4-7) a podobenstvím o marnotratném synu (L 15,11-32).

Tvoří ho krátké vyprávění (L 15,8-9) o ženě, která ztratila jednu z deseti mincí. Když ji po pečlivém hledání nalezne, svolá své přítelkyně, aby s nimi sdílela svou radost. Závěrečný verš (L 15,10) je aplikací, přirovnávající jejich radost k radosti andělů v nebi z kajícího hříšníka.

Podobenství o ztraceném penízi tvoří s podobenstvím o ztracené ovci dokonalou dvojici. Způsob zdvojování, kdy jsou vedle sebe postaveny dva obrazy s mužskou a ženskou postavou, je pro Lukáše typický.¹⁸⁸ Chce jím zdůraznit jeden z překvapivých aspektů Ježíšova poselství, podle kterého mají příslušníci obou pohlaví před Bohem stejnou důstojnost a odpovědnost, což bylo v tehdejší době snižující ženu něco naprosto nového.¹⁸⁹

4.10.2. Výklad textu

Ježíš opět začíná řečnickou otázkou (L 15,8), ve které nastiňuje všem dobře pochopitelnou situaci. Jedna chudá žena vlastní deset stříbrných mincí. Jedná se o drachmu, která má hodnotu jednoho denáru, což je denní mzda dělníka (srov. Mt 20,2). Ztráta jedné z nich je tedy pro ni dost citelná, takže když ji zjistí, neváhá ve svém tmavém domku, osvětleném jen nízkými dveřmi a malým oknem, rozžehnout lampu a pečlivě prohledat všechny kouty. V hledání je vytrvalá, hledá, dokud minci nenalezne. Předchozímu

¹⁸⁷ P. MAREČEK, *Bible v liturgii. Lk 15,1-10.*

¹⁸⁸ Např. Zachariáš a Alžběta (L 1,5-25; 39-45; 57-64), Simeon a Anna (L 2,25-38), farizeus Šimon a hříšná žena (L 7,36-50), muž s hořčičným zrnem a žena s kvasem (L 13,18-19; 20-21), ženy u hrobu a učedníci putující do Emauz (L 24,1-12; 13-35).

¹⁸⁹ J. MÁNEK, *Ježíšova podobenství*, s. 168.

intenzivnímu hledání nyní odpovídá velká radost, která se opět vyjadřuje tím, že zve své přítelkyně a sousedky k jejímu sdílení (L 15,9).¹⁹⁰

Tak jako u předcházejícího podobenství, i zde následuje aplikace (L 15,10), která má totožný smysl, ale je zkrácená o srovnání počtu. Ztracená mince představuje člověka, který se hříchem vzdálil od Boha, který ho tak jako žena hledá, dokud ho nenalezne. O jeho veliké radosti z obrácení hříšníka se mluví jen skrytě, tím, že jsou jmenováni andělé. Zde nemají roli Božích poslů, ale představují nebeský dvůr, na kterém panuje radost, protože Bůh má radost.¹⁹¹ V podobenství jsou reprezentováni sousedkami a přítelkyněmi, které s ženou její radost z nalezení ztraceného sdílí.¹⁹²

4.10.3. Shrnutí

Podobenství o ztraceném penízi tvoří s předchozím podobenstvím o ztracené ovci (L 15,4-7) dokonalou dvojici. U obou nalezneme ve stejném sledu ztrátu, nalezení a radost sdílenou s druhými. V tomto případě jde o ženu, která s velkou pečlivostí hledá ztracenou minci. Když ji nalezne, sdílí svou radost se svými přítelkyněmi. Totožný je také smysl závěrečného vysvětlení: tak jako žena hledá ztracený peníz, tak milující Bůh hledá hříchem ztraceného člověka. Podobná je i Boží radost z hříšníkova obrácení a pokání, kterou s Ním sdílí celý nebeský dvůr.

4.11. Podobenství o marnotratném synu (L 15,11-32)

¹¹Řekl také: „Jeden člověk měl dva syny. ¹²Ten mladší řekl otci: ‚Otče, dej mi díl majetku, který na mne připadá.‘ On jim rozdělil své jmění. ¹³Po nemnoha dnech mladší syn všechno zpeněžil, odešel do daleké země a tam rozmařilým životem svůj majetek rozházel. ¹⁴A když už všechno utratil, nastal v té zemi veliký hlad a on začal mít nouzi. ¹⁵Šel a uchýtil se u jednoho občana té země; ten ho poslal na pole pást vepře. ¹⁶A byl by si chtěl naplnit žaludek slupkami, které žrali vepři, ale ani ty nedostával. ¹⁷Tu šel do sebe a řekl: ‚Jak mnoho nádeníků u mého otce má chleba nazbyt, a já tu hynu hladem! ¹⁸Vstanu, půjdu ke svému otci a řeknu mu: ‚Otče, zhřešil jsem proti nebi i vůči tobě. ¹⁹Nejsem už hoden nazývat se tvým synem; přijmi mne jako jednoho ze svých nádeníků.‘ ²⁰I vstal a šel ke svému otci. Když byl ještě daleko, otec ho spatřil a hnut lítostí běžel k němu, objal ho a políbil. ²¹Syn mu řekl: ‚Otče, zhřešil jsem proti nebi i vůči tobě. Nejsem už hoden nazývat se tvým synem.‘ ²²Ale otec rozkázal svým služebníkům: ‚Přineste ihned nejlepší oděv a oblečte ho; dejte mu na ruku

¹⁹⁰ J. MERELL, *Kristova podobenství*, s. 44.

¹⁹¹ W. WIEFEL, *Das Evangelium nach Lukas*, s. 287.

¹⁹² M.-J. LAGRANGE, *Évangile selon Saint Luc*, s. 419.

prsten a obuv na nohy. ²³Přiveďte vykrmené tele, zabijte je, hodujme a budme veselí, ²⁴protože tento můj syn byl mrtev, a zase žije, ztratil se, a je nalezen. ‘ A začali se veselit.

²⁵Starší syn byl právě na poli. Když se vracel a byl už blízko domu, uslyšel hudbu a tanec. ²⁶Zavolal si jednoho ze služebníků a ptal se ho, co to má znamenat. ²⁷On mu odpověděl: ‚Vrátil se tvůj bratr, a tvůj otec dal zabít vykrmené tele, že ho zase má doma živého a zdravého.‘ ²⁸I rozhněval se a nechtěl jít dovnitř. Otec vyšel a domlouval mu. ²⁹Ale on odpověděl: ‚Tolik let už ti sloužím a nikdy jsem neporušil žádný tvůj příkaz; a mě jsi nikdy nedal ani kůzle, abych se poveselil se svými přáteli.‘ ³⁰Ale když přišel tenhle tvůj syn, který s děvkami prohýřil tvé jmění, dal jsi pro něho zabít vykrmené tele.‘ ³¹On mu řekl: ‚Synu, ty jsi stále se mnou a všechno, co mám, je tvé.‘ ³²Ale máme proč se veselit a radovat, poněvadž tento tvůj bratr byl mrtev, a zase žije, ztratil se, a je nalezen.‘“

4.11.1. Kontext a struktura textu

Podobenství o marnotratném synu (L 15,11-32) nalezneme pouze v Lukášově evangeliu. Lukáš tedy čerpal ze svého vlastního pramene. Můžeme sice nalézt určitou podobnost s podobenstvím o dvou synech (Mt 21,28-32), nelze je však označit za paralelní texty.¹⁹³ Lukáš ho umísťuje do středu velké vsuvky (L 9,51-19,27) hned za dvojici podobenství o ztracené ovci (L 15,3-7) a o ztracené minci (L 15,8-10) jako součást Ježíšovy odpovědi na reptání farizeů a zákoníků, že přijímá hříšníky a jí s nimi (L 15,1-2). Po něm následuje podobenství o nepoctivém správci (L 16,1-9).

Celý text můžeme rozdělit na krátký úvod (L 15,11) a dvě hlavní části. První (L 15,12-24) pojednává o odchodu mladšího syna, o jeho návratu a otcově velkorysém přijetí plném radosti. Druhá (L 15,25-32) zachycuje odmítavý postoj staršího bratra k takovému přijetí mladšího bratra. Postavou spojující obě dějství, a lze tedy říci hlavní postavou celého příběhu, je otec milující oba své syny.

4.11.2. Výklad textu

Podobenství začíná stručným představením hlavních postav příběhu: jeden člověk měl dva syny (L 15,11). Mladší přichází k otci a žádá ho o vydání dědického podílu, který mu náleží (L 15,12), což v tomto případě byla jedna třetina otcova majetku (Dt 21,17). Otec mu vyhoví a bez jediného slova výčitky nebo napomenutí svůj majetek mezi své syny rozdělí. Brzy na to syn nabytý majetek zpeněží a opouští otcův dům (L 15,13). Jeho kroky míří do „daleké země“, kde si myslí, že skrze zděděný majetek nalezne svobodu a štěstí. Tato daleká

¹⁹³ J. RATZINGER, *Ježíš Nazaretský*, s. 146-147; L. T. JOHNSON, *Evangelium podle Lukáše*, s. 254.

země je symbolem vnitřního vzdálení se a přerušení vztahu syna s otcem a židovským národem, s jeho zvyky a vírou a v posledku představuje přerušení vztahu člověka s Bohem. Místo chopení se příležitosti a postavení se pomocí dědického podílu na vlastní nohy, syn volí lehkovážný, rozmařilý život, který mu nakonec nepřinese vytoužené štěstí a svobodu, ale ztrátu veškerého majetku. Řecké slovo, které zde Lukáš používá, má širší význam a znamená „podstatu“. Naznačuje tak, že syn neztratil jen hmotný majetek, ale i sebe sama.¹⁹⁴

V okamžiku, kdy je všechno bohatství utraceno, komplikuje situaci mladšího syna hlad v zemi (L 15,14). V této nesnázi měl vyhledat nejbližší synagogu a poprosit o pomoc.¹⁹⁵ Místo toho přijímá u pohanského obyvatele té země práci pasáka vepřů (L 15,15), které židé považovali za nečistá zvířata. Tato práce ho udržuje ve stavu trvalé rituální nečistoty, podle talmudu (Bava Kama 82^b Bar) na sebe doslova uvaluje kletbu.¹⁹⁶ Jeho předchozí svoboda a nezávislost na otci, spojená se zanedbáváním náboženských předpisů, se nyní ukazuje jako falešná, vedoucí do otroctví a vylučující z Božího lidu. Jeho úpadek je naprostý. Má menší cenu než nečistá zvířata, o která se stará. Klesnul tak hluboko, že si dokonce přeje být jedním z nich, aby se mohl nasytit aspoň lusky svatojánského chleba jako ona (L 15,16). Tento bod je vrcholem jeho odcizení a zubožení, formou smrti, o které bude později mluvit jeho otec.¹⁹⁷

V této situaci extrémní nouze se mladší syn začíná rozvzpomínat na svého otce a jeho dům, kde na rozdíl od něho nikdo hladem netrpí (L 15,17). Teprve nyní začíná jeho odklon od hodnot daleké země spojený s oceněním společenství s otcem a uvědoměním si vlastního hříchu a odcizení.¹⁹⁸ Rozhoduje se pro návrat do rodného domu (L 15,18-19), je si však dobře vědom své viny a správně také chápe, že svými hříchy nezarmoutil jen svého otce, ale také Boha, jehož jméno opisuje výrazem nebe. Ze svých hříchů vyvozuje, že své postavení syna navždy ztratil. Přes veškerý pokrok, který učinil, ještě svého otce a sílu jeho lásky nezná. I tak je ale plný důvěry v jeho dobrotu. Ví, že dává i tomu nejposlednějšímu námezdnímu dělníkovi mzdu dostačující pro obživu a právě o toto postavení chce svého otce poprosit.¹⁹⁹ Své rozhodnutí okamžitě realizuje (L 15,20). Jestliže situaci nezměrné materiální i duchovní bídy lze přirovnat ke smrti, pak je rozhodnutí k návratu domů a vykročení na cestu nejen počátkem návratu, ale doslova vzkříšením, jak to naznačuje sloveso „vstát“.

V tomto okamžiku přebírá iniciativu otec. Dálka, ve které svého navracejícího se syna spatřil, dává tušit, jak moc jej očekával a vyhlížel. Skoro jakoby se nezaobíral ničím jiným.

¹⁹⁴ J. RATZINGER, *Ježíš Nazaretský*, s. 146.

¹⁹⁵ W. ECKEY, *Das Lukasevangelium. Teilband II*, s. 687.

¹⁹⁶ J. MÁNEK, *Ježíšova podobenství*, s. 173.

¹⁹⁷ W. ECKEY, *Das Lukasevangelium. Teilband II*, s. 687-688.

¹⁹⁸ P. POKORNÝ, *Vznešený Teofíle*, s. 119.

¹⁹⁹ W. ECKEY, *Das Lukasevangelium. Teilband II*, s. 688.

Důvodem není hněv ani touha potrestat nezdárného syna, ale láska a soucit s utrpením, které nešťastník musel přestát. Nedbá na etiketu, která důstojnému orientálci předepisovala za všech okolností pomalou chůzi, ani na synův stav rituální nečistoty a běží mu naproti. Nepromluví jediné slovo. Místo toho syna objímá, čímž mu zabraňuje, aby se před ním pokořil úklonou nebo padnutím na zem. Jeho polibek není jen gestem přivítání, ale také odpuštění a usmíření. Vypovídá o otcově lásce a přijetí navrátilce za syna.²⁰⁰

Teprve nyní dostává syn možnost pronést předem připravená slova vyznání (L 15,21). Situace je však jiná i otec je jiný, než si daleko v cizině představoval. Odpuštění i nečekané znovupřijetí za syna již bylo dáno. Přesto své vyznání vyslovuje, i když vypouští nyní již bezpředmětnou prosbu o přijetí za námezdního dělníka, kterou by svého otce jen zarmoutil.

Otce však synovo kající doznání jakoby vůbec nezajímá. Rozkazuje přinést tři insignie synovské cti (L 15,22), čímž znovu dosvědčuje své odpuštění i opětovné přijetí za syna. Nejprve mu nechává přinést sváteční šaty vyhrazené pro významné hosty. Pravděpodobně se jednalo o roucho, které nosil před svým odchodem.²⁰¹ Jeho opětovné oblečení naznačuje jeho znovuzačlenění do rodiny.²⁰² Dalším znakem synovské důstojnosti je prsten jako symbol moci jednat na místě otce a dávat pokyny.²⁰³ Nakonec dostává boty jako znak vlastnictví, moci a svobody oproti otrokům a válečným zajatcům, kteří museli chodit bosí (Iz 20,2.4).²⁰⁴ Další pokyny služebnictvu se týkají příprav hostiny (L 15,23), která má být slavnostním zpečetěním synova návratu do rodinného společenství, kterého se mají zúčastnit všichni v domě. Zabito má být vykrmené tele, které bylo pěstováno pro zvláštní příležitost.²⁰⁵ Teprve na závěr otec vysvětluje důvody své veliké radosti, ke které zve všechny v domě (L 15,24). Odchodem do ciziny jeho syn jakoby zemřel, nynější návrat znamená totéž co vzkříšení k životu, je to „nové stvoření“.²⁰⁶ Radostná oslava, která spojuje podobenství s předchozími dvěma i se skutečností Ježíšova společenství s hříšníky, nyní může začít.

V tomto okamžiku vstupuje na scénu starší syn (L 15,25). Skutečností, že den trávil na poli je stručně charakterizován jako poslušný a věrný syn, který se den za dnem podílel na správě otcova majetku.²⁰⁷ Při návratu z práce slyší hudbu, což ve všední den není zrovna obvyklé. Jeho překvapení je celkem přirozenou reakcí, která ještě není vinou.²⁰⁸ Přesto sám

²⁰⁰ P. MAREČEK, *Společenství s Otcem*, s. 10-11.

²⁰¹ W. ECKEY, *Das Lukasevangelium. Teilband II*, s. 690.

²⁰² P. MAREČEK, *Společenství s Otcem*, s. 12.

²⁰³ W. ECKEY, *Das Lukasevangelium. Teilband*, s. 690.

²⁰⁴ M. LURKER, *Slovník biblických obrazů a symbolů*, s. 33.

²⁰⁵ L. T. JOHNSON, *Evangelium podle Lukáše*, s. 256.

²⁰⁶ J. MÁNEK, *Ježíšova podobenství*, s. 175.

²⁰⁷ P. POKORNÝ, *Vznešený Teofile*, s. 127-128.

²⁰⁸ M.-J. LAGRANGE, *Évangile selon Saint Luc*, s. 427.

nevstupuje do domu, aby zjistil příčinu neobvyklého veselí, ale přivolává jednoho ze služebníků (L 15,26). Již z této podrobnosti začíná prosvítat, že také on je ve skutečnosti ztracený mimo domov.²⁰⁹ Přivolaný služebník situaci líčí ze svého pohledu (L 15,27). Opomíjí zubožený stav navrátilce i jeho kající vyznání a zdůrazňuje na otcův příkaz poražené tele a bratrovo dobré zdraví.²¹⁰

Hněvivá reakce prvorozeného syna (L 15,28) je protipólem otcovy radosti a připomíná hněv a reptání farizeů a zákoníků kvůli Ježíšovu společenství u stolu s hříšníky (L 15,2).²¹¹ Otec, jehož láska a milost platí všem, podruhé opouští dům, aby domluvami přivedl zpět i nahněvaného prvorozeného.²¹² Synova hněvivá odpověď (L 15,29-30) plná hořkosti a odmítavosti ukazuje, jak hluboko se i on svému otci odcizil, přestože se z jeho domu nikdy nevzdálil. Nechápe své pevné, privilegované postavení syna a dědice a z toho plynoucí svobodu, ani není schopen vidět, že svým příchodem mu otec nabízí tutéž láskyplnou péči jako mladšímu bratrovi.²¹³ Ve své odpovědi nejprve zaměřuje pozornost na sebe a svou mnohaletou věrnou službu otci. Použité sloveso „*dúleuó*“ však naznačuje, že se přitom cítí spíše jako otrok než svobodný syn a dědic hospodáře.²¹⁴ Takový je i jeho vztah k otci, který není založen na lásce, ale na plnění povinností, zásluze a očekávané odplatě.²¹⁵ V souladu s tím za svůj výkon celé roky očekával spravedlivou odměnu, kterou mu však otec, pro kterého vše co má, patří i jeho synu, nikdy nemohl dát. Jeho během let narůstající zklamání, pramenící z pocitu nedostatku uznání a ohodnocení, nyní přerůstá v rozhořčení vyvolané podle jeho názoru nespravedlivým chováním otce. Zatímco jeho dobrý a poctivý život nikdy neoceníl ani kůzlem, které má menší hodnotu než tele, při příchodu svého druhorozeného, který špatným životem promarnil jeho majetek, jej „odměnil“ velkolepou hostinou. Je tak rozezlen, že nedovede přijmout ani svého bratra, kterého nazývá pouze jako otcova syna, ani otce, kterého na rozdíl od mladšího ani neoslovuje.

Ani tomuto staršímu synu otec nic nevyčítá (L 15,31-32). Místo toho jej oslovuje něžným „*teknon*“ (dítě) – je to stále jeho milovaný syn, po jehož plném společenství, projevujícím se nejen vnějším plněním otcovy vůle, ale i vnitřním souladem srdcí, touží. Aby ho dosáhl, vynakládá veškeré úsilí. Nejprve mu připomíná jejich nikdy nepřerušené společenství, které není otrockým chomoutem, ale velikou milostí, a pak potvrzuje jeho dědické nároky, které

²⁰⁹ J. MÁNEK, *Ježíšova podobenství*, s. 176.

²¹⁰ M.-J. LAGRANGE, *Évangile selon Saint Luc*, s. 427-428.

²¹¹ P. MAREČEK, *Společenství s Otcem*, s. 14.

²¹² P. POKORNÝ, *Vznešený Teofile*, s. 128.

²¹³ L. T. JOHNSON, *Evangelium podle Lukáše*, s. 259-260.

²¹⁴ L. T. JOHNSON, *Evangelium podle Lukáše*, s. 256.

²¹⁵ P. MAREČEK, *Společenství s Otcem*, s. 14.

bratrův návrat nemůže umenšit. Po tomto ujištění ho znovu vybízí ke spoluúčasti na hostině a sdílení radosti, která je totožná s radostí, která nastává v nebi pro obráceného hříšníka (L 15,7.10). Otcovo zdůvodnění je takřka stejné, jako když promlouval ke svým služebníkům, avšak s tím rozdílem, že „tento můj syn“ nahrazuje slovy „tento tvůj bratr“. Tím, že otec svému mladšímu synu navrátí jeho synovské postavení, už tento nemůže být dál mrtvý a ztracený ani pro prvorozeného, a proto i on má důvod k oslavě.²¹⁶ Aniž by podalo zprávu o tom, jak se starší syn zachoval, podobenství touto výzvou končí.

4.11.3. Shrnutí

Podobenství o marnotratném synu je součástí Ježíšovy odpovědi na reptání farizeů kvůli jeho stolování s hříšníky (L 15,1-2). S předchozími podobenstvími o ztracené ovci a ztraceném penízi ho spojuje ztráta a z ní plynoucí bolest a následná radost z nalezení ztraceného. V tomto podobenství však tentokrát nejde o majetek, ale o člověka a jeho vztahy s druhými a s Bohem, čímž se poselství předchozích dvou značně prohlubuje. Změna objektu ztráty, která umožňuje jeho vlastní návrat, poukazuje na nutnost spoluúčasti člověka na jeho spáse.

Velice působivým a výstižným způsobem Lukáš vykresluje dva typy lidí a Božího jednání s nimi. Mladší, marnotratný syn reprezentuje člověka, který nedovede ocenit hodnotu a krásu společenství s Bohem ani nechápe důstojnost a svobodu, kterou jako Boží syn má. Naopak, připadá si spoutaný jeho příkázáními, za kterými nedovede vidět otcovu láskyplnou péči. Touží utéct pryč, sáhnout po svobodě a štěstí, které nabízí otcí vzdálený svět. Jeho odchod představuje situaci hříchu, který znamená vzdálení se od Boha, pramene života, a který proto nepřináší slibovaná dobra, ale zotročení, utrpení a nakonec smrt.

Tak jako v podobenství, i v životě Bůh respektuje svobodu člověka, a přestože ví, že jeho kroky směřují do záhuby, dovoluje mu, aby ho opustil. Láska se nedá vynutit. Avšak Boží láska ke ztracenému člověku nepřestane nikdy, nepřestane ho k sobě přitahovat provázky lásky (srov. Oz 11,4), a když srdce člověka udělá k Bohu jeden krok, On jich udělá deset.²¹⁷ Přesto je tato spoluúčast člověka na jeho spáse nutná. Navracejícího se hříšníka Bůh nijak netrestá, ale jako milosrdný a milující otec mu s velkou radostí a bez podmínek odpouští a tak mu navrácí jeho synovské postavení se vším, co obnáší. Ježíš na tomto příběhu ukazuje, že jako pravý Boží Syn jedná stejným způsobem, jako to viděl u svého Otce (J 5,19).

²¹⁶ W. ECKEY, *Das Lukasevangelium. Teilband II*, s. 693-694.

²¹⁷ J. MÁNEK, *Ježíšova podobenství*, s. 174.

Druhou skupinu lidí, zastoupenou starším synem, představují ti, kdo sice poslušně dbají na Boží příkazy a zákazy, ale chybí jim při tom láska. Ani oni neznají otce a nechápou svou svobodu synů a dědiců. Jejich vztah k Bohu není nesen láskou, ale jako otroci jej zakládají na plnění povinností, zásluhách a odplatě. Zde není místo pro milosrdenství a odpuštění darované bez podmínek. I oni jsou Bohu odcizeni, i když jiným způsobem, takže nejsou schopni pochopit Jeho radost z návratu hříšníka a dobrotu vůči němu a už vůbec ne radovat se z toho spolu s Ním. Stejně tak nedovedou přijmout hříšníka za svého bratra. Tím se však sami vylučují ze společenství s Bohem, z radostné hostiny v Božím království. Svým podobenstvím chce Ježíš farizeje všech dob dovést k poznání jejich vlastní ztracenosti a odcizenosti Bohu a současně jim ukázat, že stejnou láskou nepřestává Bůh milovat ani je. Také jim vychází vstříc se svou dobrotou a odpouštějící láskou a také je touží přivést k pravému, plnému společenství se sebou.

4.12. O odpuštění (L 17,3b-4)

^{3b}*Když tvůj bratr zhřeší, pokárej ho, a bude-li toho litovat, odpusť mu.* ⁴*A jestliže proti tobě zhřeší sedmkrát za den, a sedmkrát k tobě přijde s prosbou: „Je mi to líto“, odpustíš mu!*

4.12.1. Kontext a struktura textu

Krátká řeč o odpuštění (L 17,3b-4) je součástí Ježíšova vyučování během cesty do Jeruzaléma (L 9,51-19,27). Lukáš ji zařazuje mezi varování před svody (L 17,1-3a) a výrok o síle víry (L 17,5-6).

Ježíš nejprve učí, jak přistupovat k provinilému bratru: je třeba ho pokárat a v případě jeho lítosti mu odpustit (L 17,3b). Poté vyhlašuje, že odpouštět je třeba vždy, když hříšník projeví lítost, třeba i sedmkrát za den (L 17,4).

4.12.2. Synoptické srovnání

Výzvu k odpouštění zařazuje do svého evangelia také Matouš. Pochází tedy z pramene Q, jehož řád lépe zachoval Lukáš.²¹⁸ U obou evangelistů je adresována učedníkům. Lukáš ji zařazuje v jediném celku mezi krátké výroky o podmínkách učednictví: varování před svody (L 17,1-3a) a výrok o síle víry (L 17,5-6). U Matouše ji nalezneme ve dvou perikopách v rámci Ježíšovy řeči o komunitě (Mt 18,1-35): o bratrském napomínání (Mt 18,15-17) a o odpuštění (Mt 18,21-22). Mezi ně vkládá poučení o moci církve svazovat a rozsvazovat a o účinnosti společné modlitby (Mt 18,18-20). Tomuto celku předchází podobenství o ztracené

²¹⁸ G. ROSSÉ, *Il vangelo di Luca*, s. 650.

ovci (Mt 18,10-14). Téma odpuštění Matouš uzavírá podobenstvím o nemilosrdném služebníku (Mt 18,23-35).

L 17,3b-4	Mt 18,15.21-22
^{3b} Když tvůj bratr zhřeší, pokárej ho, a bude-li toho litovat, odpusť mu.	¹⁵ Když tvůj bratr zhřeší, jdi a pokárej ho mezi čtyřma očima; dá-li si říci, získal jsi svého bratra.
⁴ A jestliže proti tobě zhřeší sedmkrát za den, a sedmkrát k tobě přijde s prosbou: ‚Je mi to líto‘, odpustíš mu!	²¹ Tehdy přistoupil Petr k Ježíšovi a řekl mu: ‚Pane, kolikrát mám odpustit svému bratru, když proti mně zhřeší? Snad až sedmkrát?‘ ²² Ježíš mu na to odpověděl: ‚Pravím ti, ne sedmkrát, ale až sedmdesát sedmkrát.‘

U Lukáše Ježíš učí, že bratra, který zhřešil, máme pokárat a pokud toho bude litovat, odpustit mu (L 17,3b). U Matouše, který popisuje proces bratrského napomínání ve třech stupních (Mt 18,15-17), Ježíš v tomto prvním stupni mluví o pokárání mezi čtyřma očima. Místo lítosti a odpuštění je jeho pozitivním výsledkem uposlechnutí napomenutí a získání bratra (Mt 18,15). U Lukáše potom sám Ježíš připojuje případ sedmi provinění za den, která je třeba při projevu lítosti vždy odpustit (L 17,4). Matouš nejprve vkládá otázku po možném počtu odpuštění do úst Petrovi. Ježíš ve své odpovědi zvyšuje Petrem navrhovaný počet sedmkrát na sedmdesát sedmkrát (Mt 18,21-22).

4.12.3. Výklad textu

Ježíš nejprve svým učedníkům předkládá pravidlo, jak jednat s bratrem, od kterého utrpěli osobní urážku (L 17,3b). Iniciativa náleží poškozenému, který má viníka napomenout a to takovým způsobem, který by ho vedl k lítosti, změně smýšlení a pokání. Teprve potom může dojít k odpuštění a smíření.²¹⁹ Stejný postup platí i pro případ, že tentýž člověk zhřeší proti druhému opakovaně (L 17,4). Číslo sedm symbolizuje plnost, dokonalost. Sedmkrát za den tedy znamená, že připravenost Ježíšových učedníků odpouštět nemá mít žádné meze, stejně jako je nemá ani Boží odpuštění, které oni sami zakouší.²²⁰

Ježíšova slova ukazují církvi, která je tvořena hříšníky, nezbytnost odpuštění, které se musí stát základem života každého společenství. Pro hříšníky jsou pak nadějí, že trhlinu, která vznikla jejich proviněním, lze zacelit odpuštěním.²²¹

²¹⁹ G. ROSSÉ, *Il vangelo di Luca*, s. 651.

²²⁰ W. ECKEY, *Das Lukasevangelium. Teilband II*, s. 731.

²²¹ G. ROSSÉ, *Il vangelo di Luca*, s. 651.

4.12.4. Shrnutí

Perikopu o odpuštění Lukáš převzal z pramene Q. Ve svém evangeliu ji zařadil do druhé poloviny líčení Ježíšovy cesty do Jeruzaléma, do jeho řeči k učedníkům o podmínkách následování. Ježíš jim zde předkládá požadavek, aby si osvojili postoj stálé připravenosti k bezmeznému odpuštění jako známku pravé lásky. Tím budou následovat jeho vlastní příklad a zároveň naplní jeho výzvu být milosrdní, jako je milosrdný Otec (L 6,36), jehož láska a v ní dané odpuštění nezná hranice. Hříšníkovi dává současně naději, že pokud svou vinu uzná a projeví lítost spojenou s nápravou, dostane s odpuštěním i možnost nového začátku.

4.13. O farizeu a celníkovi (L 18,9-14)

⁹*O těch, kteří si na sobě zakládali, že jsou spravedliví, a ostatními pohrdali, řekl toto podobenství: ¹⁰„Dva muži vstoupili do chrámu, aby se modlili; jeden byl farizeus, druhý celník. ¹¹Farizeus se postavil a takto se sám u sebe modlil: „Bože, děkuji ti, že nejsem jako ostatní lidé, vyděrači, nepoctivci, cizoložníci, nebo i jako tento celník. ¹²Postím se dvakrát za týden a dávám desátky ze všeho, co získám.“ ¹³Avšak celník stál docela vzadu a neodvážil se ani oči k nebi pozdvihnout; bil se do prsou a říkal: „Bože, slituj se nade mnou hříšným.“ ¹⁴Pravím vám, že ten celník se vrátil ospravedlněn do svého domu, a ne farizeus. Neboť každý, kdo se povyšuje, bude ponížen, a kdo se ponižuje, bude povýšen.“*

4.13.1. Kontext a struktura textu

Podobenství o celníku a farizeovi (L 18,9-14) patří k vlastní látce Lukášova evangelia, ve kterém uzavírá tzv. „velkou vsuvku“ (L 9,51-18,14). Předchází mu úryvek označovaný jako „malá apokalypsa“ o příchodu Božího království a Syna člověka (L 17,20-37) a podobenství o bezbožném soudci a vytrvalé vdově (L 18,1-8). Od verše L 18,15 se Lukáš vrací k Markově předloze perikopou o Ježíšově přijímání malých dětí a podmínce vstupu do Božího království být jako dítě (L 18,15-17; srov. Mk 10,13-16) a o bohatém muži, který sice dodržoval všechna přikázání, avšak vzdát se všeho pro Ježíše nedokázal (L 18,18-23; srov. Mk 10,17-22).

V této krátké perikopě můžeme rozlišit krátký redakční úvod (L 18,9), po kterém následuje samotné podobenství (L 18,10-13) popisující modlitbu farizeje, který se při ní srovnává s druhými lidmi a vypočítává důvody své vlastní spravedlnosti, a modlitbu celníka vědomého si své hříšnosti a prosícího o Boží slitování. V závěru (L 18,14) Ježíš vyhláší ospravedlnění pokorného celníka a ponížení povyšujícího se farizeje.

4.13.2. Výklad textu

Perikopa začíná redakčním úvodem (L 18,9), ve kterém Lukáš obecně charakterizuje hlavní adresáty jako ty, kdo se v hodnocení sebe sama přeceňují, zatímco druhé podceňují a pohrdají jimi. Tento popis se jasně hodí na farizeje. Lukáš je přesto výslovně nejmenuje, aby tak umožnil vztáhnout tento příklad na sebe i všem ostatním se stejnou dispozicí.²²²

Samotné podobenství je uvedeno krátkým popisem situace a hlavních postav představujících dva naprosto odlišné typy lidí (L 18,10). Jedná se o farizeje reprezentujícího skupinu židů s pověstí větší zbožnosti a svědomitějšího dodržování Zákona, pro které se považovali za zvláštní oblíbence Boha. Druhou skupinu zastupuje celník jako veřejný hříšník, který spolupracuje s nepřátelským Římem a obohacuje se nečistými praktikami. Nespojuje je nic, kromě toho, že vstupují do chrámu, aby se modlili.²²³

První je popsána modlitba farizeova (L 18,11-12). Koná ji vstoje, což byl v židovství obvyklý postoj, a „sám u sebe.“ Tento výraz může vyjadřovat, že se jednalo o soukromou modlitbu mimo obvyklé doby,²²⁴ anebo že místo skutečné modlitby šlo o sebezbožšťující samomluvu ukazující farizeovo odcizení Bohu, což se jeví jako pravděpodobnější.²²⁵ Po vzoru židovské děkovné modlitby *berachah* farizeus začíná díkůvzdáním za to, že na rozdíl od ostatních lidí dodržuje předpisy Zákona a nedopouští se nepravostí.²²⁶ Přitom se nesrovnává s druhými jen všeobecně, ale rozhlíží se kolem sebe a odsuzuje i přítomného celníka. Na to přechází k vypočítávání svých zásluh. Jedná se o půst, který místo předpisovaného jednoho dne v roce, v den smíření, rozšiřuje na dva dny v týdnu, a o odvádění desátků nejen z úrody a dobytka podle Dt 14,22-29, ale ze všeho, co získá. Můžeme si povšimnout, že v tomto výčtu jde jen o kultovní úkony, ale chybí skutky milosrdenství. Farizeus se také nezmiňuje o žádné své chybě, pro kterou by cítil potřebu Boží milosrdné lásky a odpuštění. Je plný sebejisté pýchy, ve které se domnívá, že vše dobré, co se mu podařilo, je jeho vlastní zásluhou a zaslouží tedy za to od Boha patřičnou odměnu. K tomu přidává pohrdání bližními, kteří nedodržují tak přísné zásady jako on, namísto bratrské starosti o spásu jejich duší. Místo chvály Boží se tak jeho „modlitba“ stává sebechválou, která mu brání dojít ospravedlnění.²²⁷

²²² J. MÁNEK, *Ježíšova podobenství*, s. 194.

²²³ W. ECKEY, *Das Lukasevangelium. Teilband II*, s. 759.

²²⁴ Pro veřejnou modlitbu v chrámu byly vyhrazeny dvě denní doby, a to devátá hodina dopoledne (srov. Sk 2,15) a třetí hodina odpoledne (srov. Sk 3,1), soukromá modlitba zde mohla být pronesena kdykoli. J. A. FITZMYER, *The Gospel According to Luke (X-XXIV)*, s. 1186.

²²⁵ P. POKORNÝ, *Vznešený Teofile*, s. 84-86.

²²⁶ Obdobné díky za Boží milost patřit mezi spravedlivé zaznívá i v některých žalmech a jiných židovských modlitbách. Příklady z traktátu Mišny Berachot uvádí např. J. MÁNEK, *Ježíšova podobenství*, s. 195-196.

²²⁷ P. MAREČEK, *Bible v liturgii. Lk 18,9-14*; J. MÁNEK, *Ježíšova podobenství*, s. 195-196.

Proti farizeovi je nyní postaven celník (L 18,13). Zatímco u farizeje Lukáš kladl důraz na jeho slova, u celníka se zaměřuje na jeho kající postoj a gesta. Jako hříšník zůstává stát daleko od oltáře, což symbolizuje propast mezi ním a Bohem. Ze studu nad svými hříchy se neodvažuje pohlédnout k nebi, jak to bylo při modlitbě obvyklé.²²⁸ Svou lítost a bolest vyjadřuje bitím se do prsou. Na rozdíl od farizeje se nerozhlíží kolem sebe a nesrovnává se s druhými, ani se nesnaží stavět do lepšího světla vypočítáváním svých zásluh. Místo toho prostě a pravdivě vyznává svou skutečnou hříšnost i svou závislost na Bohu, který jediný může hříchy odpustit, a v jehož milosrdenství celník skládá veškerou naději. Slovy připomínajícími Ž 51 prosí Boha o odpuštění, vědom si toho, že si je nemůže ničím zasloužit, ale může je dostat jen jako Boží dar.²²⁹

Po vylíčení dvou způsobů chování před Bohem Ježíš navzdory všem očekáváním vyhlašuje, že Bůh²³⁰ přijímá celníkovo pokání i prosbu o odpuštění hříchů, takže celník dochází ospravedlnění (L 18,14). Naproti tomu farizeus, který před Boha předstoupil plný pýchy a sebeuspokojení, aby mu předvedl své ctnosti a zásluhy, ospravedlnění nedochází. Božský zvrat je ještě jednou potvrzen následujícím výrokem, který Ježíš pronesl již při hostině, na které si hosté vybírali přední místa (L 14,11). Ten, kdo se povyšuje, tj. ve své pyšné sebedůvěře pohrdá ostatními, ten bude Božím rozsudkem ponížen. Naopak ten, kdo uznává svou hříšnost a závislost na Božím milosrdenství a tak se pokorně staví před Boha, tomu se od Boha dostane odpuštění a povýšení.²³¹

4.13.3. Shrnutí

Vyprávění o farizeu a celníkovi a jejich modlitbě v chrámu patří k Lukášově vlastní látce a, i když je sám Lukáš označuje jako podobenství, jedná se o tzv. „vyprávění určitého příkladu,“ což je jedna ze zvláštností jeho evangelia.²³²

Na příkladu dvou zcela odlišných postav zde Ježíš ukazuje dva rozdílné postoje člověka před Bohem. Farizeus reprezentuje všechny, kdo ve své snaze o dobrý, poctivý život upadli do léčky pýchy, pro kterou nejsou schopni vidět ani své skutečné chyby ani z toho vyplývající vlastní potřebu Božího milosrdenství. Vidí pouze své ctnosti, o kterých se domnívají, že jsou čistě jejich zásluhou. V postavě celníka Ježíš vyzdvihuje jeho pokoru před

²²⁸ P. Pokorný tento postoj hodnotí jako znamení skutečného setkání s živým Bohem, na něhož pohlédnout znamená smrt (Ex 33,20; Iz 6,5). P. POKORNÝ, *Vznešený Teofilé*, s. 86.

²²⁹ W. ECKEY, *Das Lukasevangelium. Teilband II*, s. 762.

²³⁰ Použitě *passivum divinum* naznačuje, že ospravedlnění dává sám Bůh. L. T. JOHNSON, *Evangelium podle Lukáše*, s. 290.

²³¹ W. WIEFEL, *Das Evangelium nach Lukas*, s. 318.

²³² K těmto vyprávěním dále patří L 10,25-37; 12,16-21; 16,19-31. Srov. P. MAREČEK, *Bible v liturgii. Lk 18,9-14*.

Bohem, ve které uznává svou vlastní hříšnost, a jeho důvěru k Bohu, se kterou se odevzdává Božím milosrdenství. Právě takový má být před Bohem každý z nás: pravdivý a plný důvěry v jeho milosrdnou, odpouštějící lásku.

V závěru vyprávění Ježíš vyhlašuje, že ospravedlnění dochází pro svůj postoj pouze celník a ne farizej. Tím chce znovu varovat všechny, kdo se domnívají, že mají pro své zásluhy v rovině vnějších skutků spásu jistou, a přitom zapomínají na lásku k Bohu i k bližnímu, kterým pohrdají. Naopak všechny hříchem ztracené chce povzbudit k důvěře v Boží dobrotu, že se zalíbením shlédne na kajícího hříšníka a dá mu své odpuštění.

4.14. Zacheus (L 19,1-10)

¹Ježíš vešel do Jericha a procházel jím. ²Tam byl muž jménem Zacheus, vrchní celník a veliký boháč; ³toužil uvidět Ježíše, aby poznal, kdo to je, ale poněvadž byl malé postavy, nemohl ho pro zástup spatřit. ⁴Běžel proto napřed a vylezl na moruši, aby ho uviděl, neboť tudy měl jít. ⁵Když Ježíš přišel k tomu místu, pohlédl vzhůru a řekl: „Zachee, pojd' rychle dolů, neboť dnes musím zůstat v tvém domě.“ ⁶On rychle slezl a s radostí jej přijal. ⁷Všichni, kdo to uviděli, reptali: „On je hostem u hříšného člověka!“ ⁸Zacheus se zastavil a řekl Pánu: „Polovinu svého jmění, Pane, dávám chudým, a jestliže jsem někoho ošidil, nahradím mu to čtyřnásobně.“ ⁹Ježíš mu řekl: „Dnes přišlo spasení do tohoto domu; vždyť je to také syn Abrahamův.“ ¹⁰Neboť Syn člověka přišel, aby hledal a spasil, co zahynulo.“

4.14.1. Kontext a struktura textu

Vyprávění o Ježíšově setkání s celníkem Zacheem (L 19,1-10) v Jerichu se nachází pouze v Lukášově evangeliu, kde je umístěno v závěru Ježíšovy cesty do Jeruzaléma (L 9,51-19,27). Předchází mu předpověď Kristova utrpení (L 18,31-34) a uzdravení slepého před branami Jericha (L 18,35-43). Reptajícímú zástupu, který byl svědkem setkání se Zacheem, pak Ježíš vypráví podobenství o hřivnách (L 19,11-27). Poté již následuje zpráva o Ježíšově vjezdu do Jeruzaléma (L 19,28-44).

Celý úryvek můžeme rozdělit na dvě části. První (L 19,1-4) nás zpravuje o Ježíšově příchodu do Jericha a Zacheově touze spatřit ho. Druhá část líčí jejich setkání (L 18,5-10), které Zachea osvobozuje od lpění na majetku, a které přináší jeho domu spásu.

4.14.2. Výklad textu

Ježíš, putující do Jeruzaléma na velikonoční svátky, vchází do prastarého Jericha²³³ (L 19,1) a obklopen velkým množstvím lidí jím prochází. Pozornost se rychle stáčí na bohatého, jerišského vrchního celníka²³⁴ Zachea (L 19,2-4), který velice touží Ježíše vidět a poznat, kdo je. V tom mu však brání zástup lidí a jeho malá postava. Jeho bohatství a vysoké postavení mu zde nijak nepomohou, naopak je pro ně považován za nečistého hříšníka, který se nachází na okraji společnosti nejen fyzicky (v této chvíli), ale především duchovně. Když vidí, že mu místo nikdo neudělá, nevzdává se, ale běží napřed a vylézá na moruši. Nedbá přitom na to, že se svým během i šplháním do koruny stromu vystaví zesměšnění, myslí jen na Ježíše a to, jak ho uvidět.²³⁵ Jeho touha a vynalézavost připomínají muže nesoucí ochrnutého (L 5,18-19), jejichž víru Ježíš odměnil vnitřním uzdravením nemocného. Také Zacheovo jednání Ježíš nenechá bez povšimnutí. Když k němu přijde, podívá se na něj (srov. L 5,27), osloví ho jménem (srov. L 7,40) a vyzve ho, aby rychle opustil své místo na stromě, protože Ježíš dnes musí být hostem v jeho domě (L 19,5). Společensví u stolu s celníky a hříšníky je u Lukáše typické (L 5,27-32, 7,34; 15,2), ale jen v tomto úryvku se do něj Ježíš vysloveně zve, vyhledává ho, čímž naplňuje své poslání hledat ztracené a zvat je do společensví s Bohem. Ježíšův příklon k hříšníkům vyjadřuje i sloveso *menein* (zůstat),²³⁶ které také napovídá, že Zacheus nyní dostává příležitost Ježíše přijmout nejen jako významného hosta ve svém domě, ale jako proroka s jeho poselstvím a to, nejen ve svém domě, ale i ve svém srdci a celém dalším životě.²³⁷ Při tomto krátkém setkání s Ježíšem Zacheus poznal, že Ježíš je Pán, a současně našel i sám sebe. Pochopil, že ho Bůh tak miluje, navzdory všem jeho chybám a hříchům, že poslal svého Syna, aby ho hledal, našel a zachránil z jeho ztracenosti.²³⁸ A to se děje právě zde a nyní, „dnes“.²³⁹ Proto Ježíšovu výzvu rychle a s radostí přijímá (L 19,6).

Nečekaná Ježíšova volba hostitele vyvolává u přihlížejících reptání (L 19,7) a to nejen u farizejů a zákoníků jako dříve (L 5,30; 7,34; 15,2), ale tentokrát u všech přítomných. Za správné by považovali, kdyby se Ježíš uchýlil k některému ctihodnému člověku, plnému

²³³ Se svým osídlením doloženým od r. 8000 př. Kr. je Jericho považováno za nejstarší známé město na světě. Jeho okolí bylo v Ježíšově době nejurodnější oblastí Palestiny s háji palem a balzámovníků. Samotné Jericho, na Herodův příkaz okrášlené přepychovými stavbami, bylo v té době důležitým pohraničním městem a výchozím bodem na cestě do Jeruzaléma. G. KROLL, *Po stopách Ježíšových*, s. 288-292.

²³⁴ Systém daní a jejich vybírání podrobněji popisuje např. G. KROLL, *Po stopách Ježíšových*, s. 290.

²³⁵ P. MAREČEK, *Bible v liturgii. Lk 19,1-10*.

²³⁶ W. WIEFEL, *Das Evangelium nach Lukas*, s. 326.

²³⁷ L. T. JOHNSON, *Evangelium podle Lukáše*, s. 302.

²³⁸ D. GOODING, *Lukášovo evangelium*, s. 247.

²³⁹ Pro Lukášovo dvojdílo typickým „dnes“ (*sémeron*) se ve svém článku zabývá a na teologickou konotaci míst L 2,11; 4,21; 19,5,9; 23,43 upozorňuje L. TICHÝ, „Das lukanische ‚heute‘“, *Acta Universitatis Palackianae Olomucensis, Facultas Theologica Cyrillo-Methodiana, Theologica Olomucensia*, svazek 4, rok 2003, s. 105-117.

soucitu a správné nauky. Rozhodnutí pro pobyt u hříšného celníka v nich naopak vzbuzuje dojem, jakoby Ježíš jeho nepoctivost schvaloval, zatímco poctivost a zbožnost v jeho očích nehraje roli. S tím nemohou souhlasit.²⁴⁰

Po této stručné vsuvce pokračuje líčení Zacheovy reakce na překvapivé splnění jeho přání. Bůh nám vždy dává víc, než si dovedeme představit. Prožitek Ježíšovy přízně a přijetí v něm způsobilo obrácení, změnu hodnot i způsobu života. Vyjadřuje to slibem,²⁴¹ který ukazuje, že bohatství přestalo být jeho modlou (L 19,8).²⁴² Jeho velkorysá štědrost daleko přesahuje ustanovení zákoníků. Místo obvyklé pětiny, se rozhoduje rozdat chudým celou polovinu svého majetku. Pro nápravu svých nepoctivostí volí nejpřísnější pravidlo mojžíšského Zákona (Ex 21,37), když se rozhoduje pro čtyřnásobnou náhradu místo rabínskou tradicí požadované pětiny přidané k původní škodě.²⁴³ Zde se nabízí srovnání velkorysého přijetí Ježíše hříšným celníkem Zacheem s bohatým mužem, který sice od mládí dodržoval Zákon a byl proto považován za spravedlivého, avšak Ježíšovu výzvu k následování, spojenou se vzdáním se majetku, přijmout nedovedl (L 18,18-23). Nestačí Ježíše jen hledat, vidět a slyšet, ale je také třeba vložit svůj život do jeho rukou a naplnit jeho vůli. Lpěním na majetku, a tedy jeho stavěním na první místo, se člověk Ježíšovu volání a společenství uzavírá a odchází smutný (L 18,23). Ten, kdo se umí velkoryse podělit s chudými, Ježíše naopak přijímá s radostí.²⁴⁴

Ve své odpovědi se Ježíš obrací na Zachea i své kritiky. Slavnostně vyhlašuje, že dnes do jeho domu přišla spása (L 19,9). Děje se to právě teď, když Zacheus Ježíše přijímá a dělí se o svůj majetek s chudými, a ne až by splnil nějaké podmínky. A netýká se jen jeho samotného, ale celé jeho rodiny a služebnictva. Jako důvod Ježíš uvádí Zacheovu příslušnost k židovskému národu, i on je syn Abrahámův. Patří ke ztraceným ovcím izraelského lidu, ke kterým je Ježíš poslán (Mt 15,24). Potvrzuje to i v závěrečném prohlášení, ve kterém shrnuje cíl svého poslání: „Syn člověka přišel, aby hledal a spasil, co zahynulo.“ (L 19,10) Ježíš nepřišel jako přísný soudce, ale jako dobrý pastýř, který hledá hříchem od Boha vzdálené a ztracené, aby je zachránil a přivedl zpět do společenství s Otcem. Setkání Ježíše se Zacheem je příkladem naplnění tohoto poslání.²⁴⁵

²⁴⁰ W. ECKEY, *Das Lukasevangelium. Teilband II*, s. 785.

²⁴¹ Užití přítomného času může vyvolávat dojem, že nejde o slib, ale o líčení již existující Zacheovy praxe. Proti tomuto názoru se staví L. TICHÝ, „Was hat Zachäus geantwortet? (Lk 19,8)“, *Biblica*, ročník 92, číslo 1, 2011, s. 21-38.

²⁴² D. GOODING, *Lukášovo evangelium*, s. 247.

²⁴³ W. ECKEY, *Das Lukasevangelium. Teilband II*, s. 786.

²⁴⁴ L. T. JOHNSON, *Evangelium podle Lukáše*, s. 304.

²⁴⁵ W. ECKEY, *Das Lukasevangelium. Teilband II*, s. 787-788.

4.14.3. Shrnutí

Perikopa o setkání Ježíše s vrchním celníkem Zacheem v Jerichu patří do skupiny vyprávění o Ježíšově přijímání hříšníků (L 5,27-32; 7,36-50; 15,1-2). Od ostatních se liší jeho vlastní iniciativou, se kterou se do Zacheova domu sám zve. Ani Zacheus však jen pasivně nečeká. Ježíš jej tak přitahuje, že pro naplnění své touhy vidět ho, neváhá podstoupit námahu i riziko zesměšnění a vylézá na strom. Ten, který svým nepoctivě získaným majetkem sklízel u lidí jen nepřízeň a pohrdání, se nyní v Ježíšovi setkává s někým, kdo ho přijímá s láskou a bez výčitek takového, jaký je. Právě prožití této lásky a přijetí proměňuje Zacheovo srdce. Nestaví již na první místo bohatství, ale Ježíše, ve kterém poznává Božího Syna, který ho přišel hledat a zachránit svým odpuštěním a láskou, a který ho přišel znovu uvést do společenství s Otcem. Své obrácení Zacheus dokazuje přijetím Ježíše ve svém domě a velkorysým rozdělením svého majetku chudým a těm, na nichž se dopustil křivdy. S Ježíšem přichází do jeho domu spása zahrnující všechny jeho obyvatele. Zacheova otevřenost a poslušnost Ježíšově vůli tak přináší požehnání a záchranu i dalším lidem.

Líčená událost je dokonalým naplněním Ježíšova poslání hledat jako dobrý pastýř hříchem ztracené, zachraňovat je svou láskou a odpuštěním a uvádět je zpět do společenství s Bohem.²⁴⁶ Zdůrazňuje iniciativu Boha i člověka a ukazuje, že nestačí Ježíše jen vidět a slyšet, ale je třeba vzdát se všech model, postavit Boha ve svém životě na první místo a řídit se jeho slovy.

4.15. Prázdný hrob (L 24,1-12)

¹Prvního dne po sobotě, za časného jitra, přišly k hrobu s vonnými mastmi, které připravily. ²Nalezly však kámen od hrobu odvalený. ³Vešly dovnitř, ale tělo Pána Ježíše nenašly. ⁴A jak nad tím byly bezradné, stanuli u nich dva muži v zářícím rouchu. ⁵Zachvátil je strach a sklonily se tváří k zemi. Ale oni jim řekli: „Proč hledáte živého mezi mrtvými? ⁶Není zde, byl vzkříšen. Vzpomeňte si, jak vám řekl, když byl ještě v Galileji, ⁷že Syn člověka musí být vydán do rukou hříšných lidí, být ukřižován a třetího dne vstát.“ ⁸Tu se rozpomenuly na jeho slova, ⁹vrátily se od hrobu a oznámily to všecko jedenácti učedníkům i všem ostatním. ¹⁰Byla to Marie z Magdaly, Jana a Marie Jakubova a s nimi ještě jiné, které to pověděly apoštolům. ¹¹Těm však ta slova připadala jako blouznění a nevěřili jim. ¹²Petr se rozběhl ke hrobu, nahlédl dovnitř a uviděl tam ležet jen plátna. Vrátil se v údivu nad tím, co se stalo.

²⁴⁶ L. TICHÝ, „Jesus and Zacchaeus“, *Acta Universitatis Palackianae Olomucensis*, Facultas Theologica Cyrillo-Methodiana, Theologica Olomucensia, svazek 11, rok 2011, s. 21 k poselství perikopy Lk 19,1-10 výstižně uvádí: „It is the message about the strength and effectiveness of Jesus’s activity which changes the human hearts and transforms their lives.“

4.15.1. Kontext a struktura textu

Perikopa o nalezení prázdného hrobu (L 24,1-12) plynule navazuje na předchozí zprávu o Ježíšově smrti (L 23,44-49) a pohřbu (L 23,50-56). Po ní následuje vyprávění o zjevení Vzkříšeného učedníkům jdoucím do Emauz (L 24,13-35) a komunitě učedníků (L 24,36-49) a o jeho nanebevstoupení (L 24,50-53).

Vyprávění můžeme rozdělit na tři části. První (L 24,1-3) zpravuje o příchodu žen ke hrobu a o nalezení odvaleného kamene a prázdného hrobu. Ve druhé části (L 24,4-7) je líčeno zjevení andělů, kteří ženám řekli o Ježíšově vzkříšení a připomenuli jim Ježíšovy předpovědi velikonočních událostí v Galileji. Ve třetí části (L 24,8-12) se vypráví o návratu žen k učedníkům, kteří jim však nevěřili, a o Petrově cestě k Ježíšovu hrobu.

4.15.2. Synoptické srovnání

Vyprávění o objevení prázdného hrobu prvního dne po sobotě najdeme i v ostatních kanonických evangeliích (Mt 28,1-8; Mk 16,1-8; J 20,1-13) a to hned za zprávou o Ježíšově pohřbu (Mt 27,57-66; Mk 15,42-47; J 19,38-42). V následujících událostech se však evangelisté liší. Lukáš pokračuje zjevením Ježíše emauzským učedníkům (L 24,13-35) a učedníkům v Jeruzalémě (L 24,36-49). U Matouše následuje setkání Vzkříšeného se ženami jdoucími od hrobu (Mt 28,9-10) a zpráva o dohodě stráže hrobu s velekněžími (Mt 28,11-15). Obdobně Jan pokračuje líčením setkání Ježíše s Marií Magdalskou (J 20,14-18), pak ale pokračuje dvojím zjevením v Jeruzalémě (J 20,19-29). Naproti tomu Marek již své evangelium zakončuje závěrečným shrnutím Ježíšových zjevení, misijním příkazem daným učedníkům a Ježíšovým nanebevstoupením (Mk 16,9-20).

L 24,1-12	Mt 28,1-8	Mk 16,1-8	J 20,1-13
¹ Prvního dne po sobotě, za časného jitra, přišly k hrobu s vonnými mastmi, které připravily. ² Nalezly však kámen od hrobu odvalený. ³ Vešly dovnitř, ale tělo Pána Ježíše nenašly. ⁴ A jak nad tím byly bezradné, stanuli u nich dva muži v zářícím roucho. ⁵ Zachvátily je strach a sklonily se tváří k zemi. Ale oni jim řekli: „Proč hledáte živého mezi mrtvými? ⁶ Není zde, byl vzkříšen. Vzpomeňte si, jak vám řekl, když byl ještě v Galileji, ⁷ že Syn člověka musí být vydán do rukou hříšných lidí, být ukřižován	¹ Když uplynula sobota a začínal první den týdne, přišly Marie z Magdaly a jiná Marie, aby se podívaly k hrobu. ² A hle, nastalo velké zemětřesení, neboť anděl Páně sestoupil s nebe, odvalil kámen a usedl na něm. ³ Jeho vzezření bylo jako blesk a jeho roucho bílé jako sníh. ⁴ Strážci byli strachem bez sebe a strnuli jako mrtví. ⁵ Anděl řekl ženám: „Vy se nebojte. Vím, že hledáte Ježíše, který byl ukřižován. ⁶ Není zde; byl vzkříšen, jak řekl. Pojdte se podívat na místo, kde	¹ Když uplynula sobota, Marie z Magdaly, Marie, matka Jakobova, a Salome nakoupily vonné masti, aby ho šly pomazat. ² Brzy ráno prvního dne po sobotě, sotva vyšlo slunce, šly k hrobu. ³ Říkaly si mezi sebou: „Kdo nám odvalí kámen od vchodu do hrobu?“ ⁴ Ale když vzhledly, viděly, že kámen je odvalen; a byl velmi veliký. ⁵ Vstoupily do hrobu a uviděly mládence, který seděl po pravé straně a měl na sobě bílé roucho; i zděsily se. ⁶ Řekl jim: „Neděste se!	¹ První den po sobotě, když ještě byla tma, šla Marie Magdalská k hrobu a spatřila, že kámen je od hrobu odvalen. ² Běžela k Šimonu Petrovi a k tomu učedníkovi, kterého Ježíš miloval, a řekla jim: „Vzali Pána z hrobu, a nevíme, kam ho položili.“ ³ Petr a ten druhý učedník vstali a šli k hrobu. ⁴ Oba dva běželi, ale ten druhý učedník předběhl Petra a byl u hrobu první. ⁵ Sehnul se a viděl tam ležet lněná plátina, ale dovnitř nevesel. ⁶ Po něm přišel Šimon Petr a vešel do hrobu. Uviděl tam ležet

<p>a třetího dne vstát.“⁸Tu se rozpomenuly na jeho slova,⁹vrátily se od hrobu a oznámily to všechno jedenácti učedníkům i všem ostatním.¹⁰Byla to Marie z Magdaly, Jana a Marie Jakobova a s nimi ještě jiné, které to pověděly apoštolům.¹¹Těm však ta slova připadala jako blouznění a nevěřili jim.¹²Petr se rozběhl ke hrobu, nahlédl dovnitř a uviděl tam ležet jen plátna. Vrátil se v údivu nad tím, co se stalo.</p>	<p>ležel.⁷Jděte rychle povědět jeho učedníkům, že byl vzkříšen z mrtvých; jde před nimi do Galileje, tam ho spatří. Hle, řekl jsem vám to.“⁸Tu rychle opustily hrob a se strachem i s velikou radostí běžely to oznámit jeho učedníkům.</p>	<p>Hledáte Ježíše, toho Nazaretského, který byl ukřižován. Byl vzkříšen, není zde. Hle, místo, kam ho položily.⁷Ale jděte, řekněte učedníkům, zvláště Petrovi: „Jde před vámi do Galileje; tam ho spatříte, jak vám řekl.“⁸Ženy šly a utíkaly od hrobu, protože na ně padla hrůza a úžas. A nikomu nic neřekly, neboť se bály.</p>	<p>Iněná plátna,⁷ale šátek, jímž ovázali Ježíšovu hlavu, neležel mezi plátny, nýbrž byl svinut na jiném místě.⁸Potom vešel dovnitř i ten druhý učedník, který přišel k hrobu dřív; spatřil vše a uvěřil.⁹Dosud totiž nevěděli, že podle Písma musí vstát z mrtvých.¹⁰Oba učedníci se pak vrátili domů.¹¹Ale Marie stála venku před hrobem a plakala. Přitom se naklonila do hrobu¹²a spatřila dva anděly v bílém rouchu, sedící na místě, kde před tím leželo Ježíšovo tělo, jednoho u hlavy a druhého u nohou.¹³Otázali se Marie: „Proč pláčeš?“ Odpověděla jim: „Ondnesli mého Pána a nevím, kam ho položili.“</p>
---	---	--	---

Objevení prázdného hrobu se ve všech evangeliích odehrává za časného rána prvního dne po sobotě (L 24,1; Mt 28,1; Mk 16,1-2; J 20,1) a ve všech jsou hlavními protagonisty ženy. Marek zmiňuje celkem tři: Marii z Magdaly, Marii, matku Jakobovu, a Salome (Mk 16,1). Lukáš k výslovně jmenovaným Marii z Magdaly, Janě a Marii Jakobově přidává „ještě jiné“ (L 24,10). Naproti tomu u Matouše ke hrobu přichází jen Marie z Magdaly a jiná Marie (Mt 28,1). Jan se soustředí pouze na Marii Magdalskou (J 20,1). Jen Lukáš a Marek mluví o vonných mastech, které s sebou ženy nesly k pomazání Ježíšova těla (L 24,1; Mk 16,1).

Jediný Matouš píše o zemětřesení způsobeném andělem, když odvalil kámen od hrobu, na který vzápětí usedl, a o přítomnosti stráží a jejich strachu (Mt 28,2-4). Lukáš a Jan stručně sdělují, že kámen byl odvalen (L 24,2; J 20,1). Marek přidává dohady žen, kdo jim kámen odvalí (Mk 16,3). U Jana na tomto místě začíná vsuvka vlastní látky (J 20,2-10) o Mariině návratu k Petrovi a Janovi a jejich cestě ke hrobu. Teprve po jejich odchodu Marie nahlédla do hrobu a spatřila dva anděly. Kdy se ke hrobu vrátila a co ji k tomu přimělo text nesděljuje (J 20,11-12). Lukáš a Marek hovoří o vstupu žen do hrobu, kde uviděly mládence v bílém rouchu (Mk 16,5) či dva muže v zářícím rouchu (L 24,4), a o strachu žen. Jediný Lukáš zde výslovně říká, že Ježíšovo tělo nenašly (L 24,3).

Následující andělova řeč je u Marka a Matouše velmi podobná (Mk 16,6-7; Mt 28,5-7). Anděl jim sděljuje, že Ježíš byl vzkříšen, zve je, aby se podívali na místo, kde ležel, a nakonec je posílá k učedníkům se vzkazem o Ježíšově odchodu do Galileje, kde ho spatří.

Marek zde zdůrazňuje zvláštní postavení Petra, když jej výslovně jmenuje (Mk 16,7). Zatímco u Matouše ženy anděla poslechnou (Mt 28,8), podle Marka ze strachu neřeknou nic (Mk 16,8). Lukášova verze se v této části shoduje jen ve zprávě o Ježíšově vzkříšení (L 24,6). Po ní anděl ženám připomíná Ježíšovy předpovědi jeho utrpení, smrti a vzkříšení (L 24, 6b-7). Hned na to ženy odchází k učedníkům, kteří však jejich vyprávění neuvěří, načež Petr jde ke hrobu, aby sám viděl, že je prázdný (L 24,8-12). Janův závěr této perikopy je zcela odlišný: andělé se Marie ptají proč pláče a ona, zatím nic netušíc o vzkříšení, udává jako důvod odnesení Ježíšova těla a neznalost místa, kde byl položen (J 20,13).

4.15.3. Výklad textu

Brzy ráno prvního dne po sobotě, vyhrazené ke svátečnímu klidu, se ženy, které Ježíše doprovázely během jeho veřejného působení, vypravily ke hrobu (L 24,1). Jména tří z nich se dovídáme až později: Marie z Magdaly, Jana a Marie Jakubova (L 24,10). S sebou si vzaly vonné masti k pomazání narychlo pohřbeného Ježíšova těla. Když našly kámen od hrobu odvalený, vstoupily dovnitř, Ježíšovo tělo však nenašly (L 24,2-3).

V tom se jim zjevili dva muži v zářícím rouchu (L 24,4), kteří jsou později označeni jako andělé (L 24,23). Vystrašené ženy oslovují řečnickou otázkou, která zní jako výtká: „Proč hledáte živého mezi mrtvými?“ (L 24,5). Vzápětí pokračují (L 24,6-7) zvěstováním Ježíšova vzkříšení a připomínkou Ježíšových předpovědí jeho utrpení, smrti a zmrtvýchvstání v době jeho působení v Galileji (L 9,22.44; 17,25; 18,32-33). Rozdílem je zde jasné určení způsobu popravu ukřižováním a morální hodnocení těch, do jejichž rukou má být Ježíš vydán, jako hříšníků.²⁴⁷ Ježíš byl vydán do rukou právě těch, které přišel hledat a zachránit (L 19,10), aby je svou smrtí na kříži z moci hříchu a smrti vytrhl. Že jeho ukřižování nebylo jen výsledkem nešťastné souhry okolností, ale nezbytnou součástí Božího plánu záchrany hříchem zotročeného člověka, naznačuje i sloveso „být vydán“ ve formě *passivum divinum*.²⁴⁸ Ženy, které byly očitými svědky Ježíšovy smrti na kříži, si nyní mají vzpomenout na celé proroctví a uvěřit, že nyní, třetího dne, se naplnila i jeho třetí část.²⁴⁹

V následujících verších (L 24,8-12) evangelista Lukáš dokládá, že se tak skutečně stalo. Ženy se na Ježíšova slova rozvzpomenuly a odešly vše povědět učedníkům. Ti jim však neuvěřili. Pouze Petr se rozběhl ke hrobu, kde zjistil, že je skutečně prázdný. To jej sice naplnilo údivem, ale nepřimělo uvěřit, že se Ježíšovo proroctví o zmrtvýchvstání naplnilo.

²⁴⁷ W. ECKEY, *Das Lukasevangelium. Teilband II*, s. 970.

²⁴⁸ G. ROSSÉ, *Il vangelo di Luca*, s. 1011.

²⁴⁹ W. ECKEY, *Das Lukasevangelium. Teilband II*, s. 970.

4.15.4. Shrnutí

Nalezení prázdného hrobu ženami je ve všech kanonických evangeliích zachyceno jako první událost po Ježíšově pohřbu. Ženy se hned ráno vypravily ke hrobu, který však našly otevřený a prázdný. Andělé, kteří se jim zjeví, jim pak vysvětlili, že Ježíš vstal z mrtvých, a připomenuli jim, že i to bylo součástí jeho proroctví o jeho utrpení a smrti, které se nyní naplnilo. Jen na tomto místě, oproti Ježíšovým předpovědím i zprávám v ostatních evangeliích, je jako připomínka smyslu Ježíšova poslání zmíněna hříšnost lidí, do jejichž rukou byl Spasitel vydán, aby naplnil Boží plán spásy hledat a zachránit padlého člověka a přivést ho zpět do společenství s Otcem.

4.16. Zjevení v Jeruzalémě (L 24,36-49)

³⁶Když o tom mluvili, stál tu on sám uprostřed nich. ³⁷Zděsili se a byli plni strachu, poněvadž se domnívali, že vidí ducha. ³⁸Řekl jim: „Proč jste tak zmateni a proč vám takové věci přicházejí na mysl? ³⁹Podívejte se na mé ruce a nohy: vždyť jsem to já. Dotkněte se mne a přesvědčte se: duch přece nemá maso a kosti, jako to vidíte na mně.“ ⁴⁰To řekl a ukázal jim ruce a nohy. ⁴¹Když tomu pro samou radost nemohli uvěřit a jen se divili, řekl jim: „Máte tu něco k jídlu?“ ⁴²Podali mu kus pečené ryby. ⁴³Vzal si a pojedl před nimi. ⁴⁴Řekl jim: „To jsem měl na mysli, když jsem byl ještě s vámi a říkal vám, že se musí naplnit všechno, co je o mně psáno v zákoně Mojžíšově, v Prorocích a Žalmech.“ ⁴⁵Tedy jim otevřel mysl, aby rozuměli Písmu. ⁴⁶Řekl jim: „Tak je psáno: Kristus bude trpět a třetího dne vstane z mrtvých; ⁴⁷v jeho jménu se bude zvěstovat pokání na odpuštění hříchů všem národům, počínajíc Jeruzalémem. ⁴⁸Vy jste toho svědky. ⁴⁹Hle, sesílám na vás, co slíbil můj Otec; zůstaňte ve městě, dokud nebudete vyzbrojeni mocí z výsosti.“

4.16.1. Kontext a struktura textu

Perikopa o zjevení Ježíše v Jeruzalémě (L 24,36-49) je součástí poslední kapitoly Lukášova evangelia, která líčí události po Ježíšově vzkříšení. Předchází jí příběh učedníků, kterým se vzkříšený Ježíš zjevil na cestě do Emauz (L 24,13-35). Po ní následuje krátká zpráva o Ježíšově nanebevstoupení (L 24,50-53).

Text můžeme rozdělit na dvě části. První (L 24,36-43) popisuje nečekané Ježíšovo zjevení uprostřed učedníků, jejich strach a nevěru a Ježíšovu snahu přesvědčit je o své skutečné přítomnosti. Druhá část (L 24,44-49) zachycuje Ježíšovu řeč k učedníkům, ve které jim s poukazem na naplnění starozákonních proroctví vysvětluje smysl svého utrpení a smrti, vyhláší misijní úkol církve a zaslíbí Ducha svatého.

4.16.2. Synoptické srovnání

Vyprávění o zjevení vzkříšeného Krista učedníkům spojené s misijním pověřením zachycují i ostatní evangelisté (Mt 28,16-20; Mk 16,14-18; J 20,19-23). I když čerpají ze stejné tradice, za paralelu lze označit jen text Janův, který nyní s Lukášem srovnáme.²⁵⁰

Oba evangelisté mezi zprávu o prázdném hrobě (L 24,1-12; J 20,1-10) a zjevení učedníkům v Jeruzalémě (L 24,36-49; J 20,19-23) vkládají Kristovo zjevení někomu jinému. U Lukáše učedníkům putujícím do Emauz (L 24,13-35), u Jana Marii Magdalské (J 20,11-18). U Lukáše pak následuje nanebevstoupení (L 24,50-53), kterým evangelium končí. Naproti tomu Jan zaznamenává ještě další dvě zjevení: v Jeruzalémě (J 20,24-29) a v Galileji (J 21,1-23) a dva dovětky (J 20,30-31; 21,24-25).

L 24,36-49	J 20,19-23
<p>³⁶Když o tom mluvili, stál tu on sám uprostřed nich. ³⁷Zděsili se a byli plni strachu, poněvadž se domnívali, že vidí ducha. ³⁸Rekl jim: „Proč jste tak zmateni a proč vám takové věci přicházejí na mysl? ³⁹Podívejte se na mé ruce a nohy: vždyť jsem to já. Dotkněte se mne a přesvědčte se: duch přece nemá maso a kosti, jako to vidíte na mně.“ ⁴⁰To řekl a ukázal jim ruce a nohy. ⁴¹Když tomu pro samou radost nemohli uvěřit a jen se divili, řekl jim: „Máte tu něco k jídlu?“ ⁴²Podali mu kus pečené ryby. ⁴³Vzal si a pojedl před nimi.</p> <p>⁴⁴Rekl jim: „To jsem měl na mysli, když jsem byl ještě s vámi a říkal vám, že se musí naplnit všechno, co je o mně psáno v zákoně Mojžíšově, v Prorocích a Žalmech.“ ⁴⁵Tedy jim otevřel mysl, aby rozuměli Písmu. ⁴⁶Rekl jim: „Tak je psáno: Kristus bude trpět a třetího dne vstane z mrtvých; ⁴⁷v jeho jménu se bude zvěstovat pokání na odpuštění hříchů všem národům, počínajíc Jeruzalémem. ⁴⁸Vy jste toho svědky. ⁴⁹Hle, sesílám na vás, co slíbil můj Otec; zůstaňte ve městě, dokud nebudete vyzbrojeni mocí z výsosti.“</p>	<p>¹⁹Téhož dne večer - prvního dne po sobotě - když byli učedníci ze strachu před Židy shromážděni za zavřenými dveřmi, přišel Ježíš a postavil se uprostřed nich a řekl: „Pokoj vám.“ ²⁰Když to řekl, ukázal jim ruce a bok. Učedníci se zaradovali, když spatřili Pána.</p> <p>²¹Ježíš jim znovu řekl: „Pokoj vám. Jako mne poslal Otec, tak já posílám vás.“ ²²Po těch slovech na ně dechl a řekl jim: „Přijměte Ducha svatého. ²³Komu odpustíte hříchy, tomu jsou odpuštěny, a komu je neodpustíte, tomu odpuštěny nejsou.“</p>

Lukášova verze je podstatně rozsáhlejší, obsahuje 14 veršů oproti 5 veršům u Jana. V první části popisující Ježíšovo zjevení se oba evangelisté shodují v čase – u obou se odehrává večer prvního dne po sobotě, i když u Lukáše to vyplývá jen z kontextu. V obou případech jsou učedníci shromážděni a Ježíš se znenadání zjevuje uprostřed nich (L 24,36; J 20,19). Pouze u Jana je zdraví slovy: „Pokoj vám“ (J 20,19). Zatímco Lukáš popisuje reakci učedníků jako zděšení a strach (L 24,37), Jan mluví o jejich strachu z Židů (J 20,19). V obou evangeliích Ježíš ukazuje učedníkům své zraněné údy: u Lukáše ruce a nohy (L 24,39), u Jana ruce a bok (J 20,20). Tuto část Lukáš dále rozvádí, když Ježíš nabízí učedníkům, aby se ho dotkli (L 24,39) a snížili rybu (L 24,42). Oba evangelisté také zaznamenávají radost učedníků (L 24,41; J 20,20), ale jen u Lukáše jim jejich radost brání uvěřit.

²⁵⁰ Pokud jde o problematiku tradice a redakce textu Lk 24,36-49, viz P. MAREČEK, *Ježíšovo vzkříšení v evangeliích: Výklad závěrečných kapitol kanonických evangelií*, Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2011, s. 203-205.

Druhé části srovnávaných perikop se shodují pouze ve skutečnosti vyslání učedníků a zmínce o Duchu svatém. Jan je opět stručnější. Po zopakování pozdravení pokoje Ježíš učedníkům předává své poslání (J 20,21) a vzápětí jim uděluje Ducha svatého spolu s mocí odpouštět hříchy (J 20,22-23). U Lukáše Ježíš nejprve učedníkům vysvětluje smysl svého utrpení a smrti a otevírá jim mysl, aby rozuměli Písmu (L 24,44-45). Teprve potom jim uděluje své misijní pověření: zvěstovat v jeho jménu pokání na odpuštění hříchů všem národům (L 24,46-48). Nakonec jim zaslubuje dar Ducha svatého, jehož příchod mají očekávat v Jeruzalémě (L 24,49).

4.16.3. Výklad textu

V okamžiku, kdy spolu učedníci hovoří o zjevení Vzkříšeného Šimonovi a učedníkům jdoucím do Emauz, se Ježíš objevuje uprostřed nich (L 24,36-43). Oni se však v domnění, že vidí ducha, vyděsí. Aby je přesvědčil, že je to on sám v oslaveném těle, ukazuje jim své ruce a nohy a vybízí je, aby se jich dotkli. Ze stejného důvodu před nimi i pojí rybu. Tímto výjevem chce Lukáš doložit tělesnost Vzkříšeného a ukázat, jakým způsobem bude Ježíš od nynějška přítomen v církvi: jeho přítomnost bude zcela reálná a přesto zcela jiná, bude to však skutečně on sám a věřící ho budou moci zakoušet „hmatatelně“ v eucharistii a Božím slově.²⁵¹

V následující řeči (L 24,44-49) Ježíš nejprve poukazuje na nutnost svého utrpení, smrti a zmrtvýchvstání, kterými naplnil mesiánská proroctví Starého zákona. Poté vyhláší, že tímto ještě Boží plán spásy naplněn není (srov. Iz 49,6) a jeho poslání tedy nekončí. Nyní musí v jeho jménu pokračovat v hlásání evangelia svědkové těchto událostí.²⁵² Předmětem jejich hlásání má být „pokání na odpuštění hříchů“ (L 24,47). Učedníci tedy mají pokračovat v díle svého Mistra, který přišel, aby zachránil hříšníky, aby je hledal a přivedl zpět do společenství s Bohem. Jejich misie se má týkat celého světa, žádný člověk nemá být vyloučen. Začít má v Jeruzalémě, protože odpuštění hříchů a s ním nový život, které nabízí, jsou založeny na Ježíšově utrpení, smrti a zmrtvýchvstání, ke kterým došlo právě za jeho hradbami. V tomto městě také mají učedníci vyčkat, dokud nebudou vyzbrojeni dary Ducha svatého.²⁵³

²⁵¹ L. T. JOHNSON, *Evangelium podle Lukáše*, s. 416-417.

²⁵² G. ROSSÉ, *Il vangelo di Luca*, s. 1043-1044.

²⁵³ D. GOODING, *Lukášovo evangelium*, s. 293-294.

4.16.4. Shrnutí

Vyprávění o setkání Vzkříšeného s učedníky v Jeruzalémě tvoří spolu s perikopou o Ježíšově nanebevstoupení závěr Lukášova evangelia. Po vylíčení důkazů Ježíšovy reálné přítomnosti v oslaveném těle následuje jeho řeč, ve které poukazuje na naplnění SZ prorockví jeho utrpením, smrtí a zmrtvýchvstáním. Poté ohlašuje apoštolům, že nyní oni, jako očití svědkové těchto událostí, budou pokračovat v jeho poslání, které rozšiřuje na všechny národy. Jejich úkolem bude hlásat obrácení a pokání na odpuštění hříchů, tj. stejně jako jejich božský Mistr hledat hříchem ztracené a přivádět je skrze odpuštění zpět do společenství s Bohem a stejně jako on, dobrý pastýř, být připraveni položit za své ovce i vlastní život (J 10,11). K tomuto nelehkému úkolu je Otec vybaví dary Ducha svatého.

Naplnění těchto Ježíšových slov Lukáš líčí ve Skutcích apoštolů, kde je obrácení a odpuštění hříchů ústředním tématem prvokřesťanských kázání (např. Sk 2,38; 3,19; 5,31; 8,22; 13,38; 17,30; 26,18.20) i celého vyprávění.²⁵⁴

²⁵⁴ W. ECKEY, *Das Lukasevangelium. Teilband II*, s. 991.

5. Závěr

Tato práce si, ve shodě s tématem „Ježíš a hříšníci v Lukášově evangeliu“, kladla za cíl poskytnout výklad perikop Lukášova evangelia, ve kterých se objevují výrazy „hřích“, „hříšník“ nebo „hřešit.“

Po úvodní kapitole, ve které jsme si stanovili předmět, cíl, používanou literaturu, metodu a strukturu práce, jsme se stručně seznámili s evangeliem podle Lukáše. Zabývali jsme se jeho autorem, adresáty, dobou a místem vzniku, jeho prameny, strukturou a hlavními teologickými tématy. V následující třetí kapitole jsme věnovali pozornost chápání pojmů „hřích“ a „hříšník“ ve Starém a Novém zákoně Písma svatého. Ve čtvrté, hlavní kapitole jsme se pokusili provést výklad jednotlivých perikop týkajících se našeho tématu. Přitom jsme zachovali jednotný postup: citace úryvku, jeho začlenění do kontextu a jeho struktura, synoptické srovnání, výklad textu a závěrečné shrnutí.

Téma hříchu a Ježíšova vztahu k hříšnému člověku, kterého přišel od hříchu osvobodit, patří v Lukášově evangeliu ke stěžejním. Při bližším zkoumání jsme zjistili, že výrazy označující skutečnost hříchu se v něm ve srovnání s ostatními kanonickými evangelií vyskytují nejčastěji. V různých kontextech a literárních druzích jsme našli průběžně v celém evangeliu celkem 18 perikop obsahujících alespoň jeden z daných výrazů. První dvě perikopy (L 1,67-79; 3,1-20) se týkají Jana Křtitele a jeho poslání, a proto jsme se jejich výkladem nezabývali. Ostatní texty zachycují jak Ježíšovo vyučování (L 6,27-36; 7,31-35; 11,2-4; 13,1-5; 15,3-7; 15,8-10; 15,11-32; 17,3b-4; 18,9-14), tak líčení jeho setkání s konkrétními lidmi v jejich různých životních situacích (L 5,1-11; 5,17-26; 5,27-32; 7,36-50; 19,1-10). Specifickou skupinu tvoří texty z období po Ježíšově zmrtvýchvstání (L 24,1-12; 24,36-49). Celkem jedenáct perikop má paralelu alespoň v jednom kanonickém evangeliu, zbývajících sedm (L 1,67-79; L 5,1-11; 13,1-5; 15,8-10; 15,11-32; 18,9-14; 19,1-10) je Lukášovou vlastní látkou. Hlavní poselství jednotlivých perikop se pokusíme zachytit na následujících řádcích.

Na počátku Ježíšova veřejného působení v Galileji se odehrává událost povolání rybářů (L 5,1-11), při které Šimon zakouší Ježíše nejprve jako učitele a po zázračném rybolovu jako svrchovaného Pána, jehož slovo má moc. Současně poznává i vlastní hříšnost, která však, jak se ukazuje, pro Ježíše není překážkou k pozvání Šimona ke sdílení jeho života i poslání. V následujícím vyprávění o uzdravení ochrnutého a sporu Ježíše s farizeji a učiteli Zákona (L 5,17-26) Ježíš prostřednictvím smysly ověřitelného zázračného uzdravení dokazuje, že jako pravý Boží Syn má moc nejen konat zázraky, ale také lidem odpouštět hříchy. Třetí perikopa o povolání celníka Leviho (L 5,27-32) zachycuje Ježíšovu odpověď na

reptání odpůrců kvůli jeho společenství u stolu s hříšníky. Ježíš se v ní přirovnává k lékaři, jehož posláním je vyhledávat a uzdravovat nemocné, kterými myslí právě hříšníky. Ve výzvě k lásce k nepřátelům (L 6,27-36) Ježíš své učedníky vybízí, aby překonali zákon odplaty i reciproční normu *do ut des*, kterou se řídí i hříšníci, a přijali za nejvyšší normu svého chování milosrdnou Otcovu lásku ke všem lidem bez rozdílu. Ježíš sice hříšníky zve do Božího království, na cestě jeho následování však musí změnit své postoje i jednání podle Božího vzoru. V podobenství o hrajících si dětech (L 7,31-35) Ježíš odhaluje neschopnost svých odpůrců pochopit a přijmout jak poselství Jana Křtitele o nutnosti obrácení a pokání, tak Ježíšovu zvěst o Boží lásce a odpuštění, projevující se mimo jiné i jeho stolováním s hříšníky. Významným textem je vyprávění o setkání Ježíše s hříšnicí v domě farizeje Šimona (L 7,36-50). Ježíš znovu odkrývá svou identitu Božího Syna hledajícího hříšníky a připraveného odpustit každý hřích, když přijímá farizeovo pozvání na hostinu a poté, co Šimon posuzuje Ježíšovo přijetí láskyplných gest od hříšné ženy, mu vypráví podobenství o dvou dlužnících, v němž může poznat pravdu o vlastní hříšnosti a potřebě Božího milosrdenství a odpuštění. Ženiny projevy velké lásky Ježíš vysvětluje jako plod odpuštění jejích hříchů. Zde také slouží jako kontrast k Šimonově nezdvořilosti: „Komu se málo odpouští, málo miluje“ (L 7,47).

Ve druhé části Lukášova evangelia, jejíž děj se odehrává na cestě do Jeruzaléma, je zachycena modlitba Páně (L 11,2-4), jejíž součástí je i prosba o odpuštění hříchů, podmíněná prominutím vin těm, kdo prosícímu ublížili. V krátké perikopě o Božích trestech (L 13,1-5) Ježíš používá tragických událostí v Jeruzalémě a v Siloe, aby své posluchače poučil o nutnosti obrácení a pokání, které musí činit pro odvrácení trestu, který jako hříšníci zasluhují. Důležitým celkem je 15. kapitola, zachycující Ježíšovu odpověď na reptání farizeů pro jeho přijímání hříšníků (L 15,1-2). Tvoří ji tři podobenství. V podobenství o ztracené ovci (L 15,3-7) se Ježíš přirovnává k pastýři hledajícímu ztracenou ovci, tj. hříšného člověka. Radost v nebi nad jeho obrácením zdůrazňuje velký Boží zájem o hříchem ztraceného člověka a jeho návrat do společenství s Otcem. Stejně poselství nese také podobenství o ztracené minci (L 15,8-10). Podobenství o marnotratném synu (L 15,11-32) ho ještě více prohlubuje, když líčí, jak Otec ve své bezpodmínečné lásce vychází vstříc a odpouští oběma svým synům, kteří reprezentují dva odlišné typy lidí. Starší syn zastupuje všechny poslušné Zákona, kterým však chybí láska k Otci. Mladší syn představuje všechny, kdo se hříchem vzdálili z Otcova domu. Aby se stali skutečnými syny, musí Otcovu lásku a odpuštění přijmout a dokázat se radovat spolu s Ním z návratu ostatních ztracených dětí a přijímat je za své bratry a sestry. Krátká perikopa o odpuštění (L 17,3b-4) zdůrazňuje nutnost osvojit si po Otcově vzoru postoj stálé připravenosti k bezmeznému odpuštění jako známku pravé lásky. V podobenství o modlitbě

farizeje a celníka v chrámu (L 18,9-14) Ježíš ukazuje, že ospravedlnění dojdou jen ti, kdo s pokorou uznají svůj hřích a závislost na Bohu. Opačně se bude dít lidem plným pýchy a sebejistého přesvědčení, že spásu musí obdržet jako odměnu za své ctnosti a skutky Zákona. Poslední perikopou z této části Ježíšova působení je jeho setkání s vrchním celníkem Zacheem (L 19,1-10). Je to dokonalý příklad naplnění Ježíšova poslání hledat hříchem ztracené, zachraňovat je svou láskou a odpuštěním a uvádět je zpět do společenství s Bohem. Zdůrazňuje iniciativu Boha i člověka a ukazuje, že nestačí Ježíše jen vidět a slyšet, ale je třeba vzdát se všech model, postavit Boha ve svém životě na první místo a řídit se jeho slovy.

Poslední dvě perikopy jsou součástí vyprávění o událostech po Ježíšově vzkříšení. Vyprávění o nalezení prázdného hrobu ženami (L 24,1-12) se našeho tématu dotýká připomínkou Ježíšovy předpovědi jeho vydání do rukou hříšných lidí, jeho smrti a vzkříšení, aby naplnil Boží plán spásy zachránit padlého člověka a přivést ho zpět do společenství s Otcem. O tom, že tímto ještě Boží plán spásy dovršen není, ale v jeho naplňování musí pokračovat Ježíšovi učedníci, mluví poslední perikopa o zjevení vzkříšeného Ježíše v Jeruzalémě (L 24,36-49), když Ježíš svým učedníkům dává pověření hlásat pokání na odpuštění hříchů po celém světě.

Naše bádání tedy potvrdilo, že téma hříchu se dotýká života každého člověka – mužů stejně jako žen, zjevných hříšníků i lidí snažících se žít podle Božího Zákona, střídavě se člověk dostává do pozice viníka i poškozeného. Jako takový se má každý Kristův učedník obrátit a činit pokání, které kromě přijetí zvěsti o Božím království znamená i radikální změnu života. Ve vztahu k Bohu si má osvojit postoj lásky, pokory a důvěry v Boží milosrdnou lásku a odpuštění. Pokud se proviní proti bližnímu, má i před ním svou vinu uznat a projevit lítost spojenou s nápravou, aby se mu dostalo jeho odpuštění. Pro opačný případ si má po vzoru Otce osvojit postoj stálé připravenosti k bezmeznému odpuštění bližnímu.

V úvodní kapitole jsme zmínili verše z knihy proroka Izajáše, které Ježíš přečetl při svém vystoupení v nazaretské synagoze (L 4,18-19). Nyní můžeme potvrdit, že ve vztahu k hříšníkům Ježíš tato slova svým učením i skutky skutečně naplnil. Jako dobrý pastýř ztracenou ovci a lékař nemocného, Ježíš vyhledával hříšného člověka, aby mu dal zakusit Boží lásku, přízeň a přijetí, aby mu odpustil jeho hříchy a pozval ho ke sdílení svého života i poslání a tak mu umožnil odpoutat se od svých model a závislostí a vykročit na cestu zpět domů k Otci. Přitom si nevšiml jen veřejných hříšníků, ale i všech, kteří ve své snaze žít podle Zákona uvízli v léčce pýchy a falešné sebejistoty. Především prostřednictvím podobenství je vedl k poznání pravdy o sobě, bez které nemohou vykročit na cestu přijetí Božího milosrdenství a odpuštění, na cestu do Božího království.

Anotace

Jméno a příjmení:	sr. Prokopa Martina Pyšná
Název práce:	Ježíš a hříšníci v Lukášově evangeliu
Vedoucí práce:	Doc. Dr. Petr Mareček, Th.D.
Počet stran:	82
Počet titulů použité literatury:	56
Klíčová slova:	Lukášovo evangelium Ježíš Hřích Hříšník Odpuštění

Cílem diplomové práce je výklad perikop Lukášova evangelia, ve kterých se objevují výrazy „hřích“, „hříšník“ nebo „hřešit.“

První kapitola stanovuje předmět a cíl práce, seznamuje s přehledem bádání, použitou literaturou, metodou a strukturou práce. Druhá kapitola obecně pojednává o Lukášově evangeliu: o jeho autorovi, adresátech, době a místu vzniku, o jeho pramenech, struktuře a hlavních teologických tématech. Třetí kapitola věnuje pozornost pojmům „hřích“ a „hříšník“ v Písmu svatém. Čtvrtá, hlavní kapitola se zabývá perikopami Lukášova evangelia, ve kterých se vyskytují termíny „hřích“, „hříšník“ nebo „hřešit.“ U každého úryvku poskytuje citaci z ekumenického překladu Písma svatého, začlenění do kontextu, strukturu perikopy, v případě paralelních textů synoptické srovnání, dále vlastní výklad textu a závěrečné shrnutí. Jedná se o tyto perikopy: povolání rybářů (L 5,1-11), uzdravení ochrnutého (L 5,17-26), povolání celníka Leviho (L 5,27-32), o lásce k nepřítelům (L 6,27-36), podobenství o hrajících si dětech (L 7,31-35), Ježíš a hříšnice v domě farizeově (L 7,36-50), modlitba Páně (L 11,2-4), o Božích trestech (L 13,1-5), podobenství o ztracené ovci (L 15,3-7), podobenství o ztraceném penízi (L 15,8-10), podobenství o marnotratném synu (L 15,11-32), o odpuštění (L 17,3b-4), podobenství o farizeu a celníkovi (L 18,9-14), Zacheus (L 19,1-10), prázdný hrob (L 24,1-12) a zjevení v Jeruzalémě (L 24,36-49). Pátá kapitola obsahuje stručné shrnutí výsledků bádání.

Použitá literatura

- VON ALLMEN, J.-J., ed., *Biblický slovník*, Praha: Kalich, 1991.
- Bible. Písmo svaté Starého a Nového zákona (včetně deuterokanonických knih): Český ekumenický překlad*. Praha: Česká biblická společnost, 1995⁶.
- BOVON, F., *Das Evangelium nach Lukas, 1. Teilband Lk 1,1-9,50*, EKK III/1, Zürich – Neukirchen: Benziger – Neukirchener, 1989.
- COVER, R. C., „Sin, Sinners: Old Testament“, in *ABD*, VI, s. 31-40.
- DONAHUE, J. R. – HARRINGTON, D. J., *Evangelium podle Marka*, Sacra Pagina 2, Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2005.
- DOUGLAS, J. D., ed., *Nový biblický slovník*, Praha: Návrat domů, 1996.
- ECKEY, W., *Das Lukasevangelium. Unter Berücksichtigung seiner Parallelen. Teilband I: 1,1-10,42*, Neukirchen – Vluyn: Neukirchener, 2004.
- ECKEY, W., *Das Lukasevangelium. Unter Berücksichtigung seiner Parallelen. Teilband II: 11,1-24,53*, Neukirchen – Vluyn: Neukirchener, 2004.
- FAUSTI, S., *Nad evangeliem podle Marka. Porozumět Božímu slovu*, Praha: Paulínky, 2007.
- FAUSTI, S., *Nad evangeliem podle Matouše. Porozumět Božímu slovu*, Praha: Paulínky, 2009.
- FAUSTI, S., *Una comunità legge il vangelo di Luca*, Bologna: EDB, 1994.
- FITZMYER, J. A., *The Gospel According to Luke (X-XXIV)*, AncB 28B, New York: Doubleday, 1985.
- FREEDMAN, D. N., ed., *Anchor Bible Dictionary*, I-VI, New York: Doubleday, 1992 (= *ABD*).
- GNILKA, J., *Ježíš Nazaretský – poselství a historie*, Praha: Vyšehrad, 2001.
- GOODING, D., *Lukášovo evangelium*, Praha: Návrat domů, 1994.
- HARRINGTON, D. J., *Evangelium podle Matouše*, Sacra pagina 1, Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2003.
- HELLER, J., *Výkladový slovník biblických jmen*, Praha: Advent-Orion, Vyšehrad, 2003.
- HÉRING, J., „Hřích“, in *Biblický slovník*, ed. J.-J. von Allmen, Praha: Kalich, 1991, s. 71-73.
- JOHNSON, L. T., *Evangelium podle Lukáše*, Sacra pagina 3, Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2005.
- Katechismus katolické církve*, Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2001² (= *KKC*).
- KROLL, G., *Po stopách Ježíšových*, Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2002².
- LAGRANGE, M. - J., *Évangile selon Saint Luc*, EtB, Paris: Gabalda, 1948⁷.
- LÉON-DUFOUR, X., ed., *Slovník biblické teologie*, Řím: Velehrad – Křesťanská akademie, 1981.

- LIMBECK, M., *Evangelium sv. Matouše*, MSKNZ 1, Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 1996.
- LURKER, M., *Slovník biblických obrazů a symbolů*, Praha: Vyšehrad, 1999.
- LYONNET, S., „Hřích“, in *Slovník biblické teologie*, ed. X. Léon-Dufour, Řím: Velehrad – Křesťanská akademie, 1981, s. 128.
- MÁNEK, J., *Ježíšova podobenství*, Praha: Blahoslav, 1972.
- MAREČEK, P., *Ježíšovo vzkříšení v evangeliích: Výklad závěrečných kapitol kanonických evangelií*, Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2011.
- MAREČEK, P., *Křesťanské společenství v Matoušově evangeliu: Jeho hlavní charakteristiky podle Mt 18,1–35*, Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2005.
- MAREČEK, P., „Společenství s Otcem. Výklad podobenství o marnotratném synu (Lk 15,11-32)“, *Studia Theologica*, ročník VI, číslo 4 [18], 2004, s. 1-18.
- MERELL, J., *Kristova podobenství*, Praha: Ústřední církevní nakladatelství, 1969.
- MILNE, B. A. – MURRAY, J., „Hřích“, in *Nový biblický slovník*, ed. J. D. Douglas, Praha: Návrat domů, 1996, s. 302-303.
- MÜLLER, P.-G., *Evangelium sv. Lukáše*, MSKNZ 3, Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 1998.
- NOVOTNÝ, A., *Biblický slovník*, Praha: Kalich, 1992.
- Nový zákon*. Text užívaný v českých liturgických knihách přeložený z řečtiny se stálým zřetelem k Nové Vulgátě, Praha: Česká liturgická komise, 1989 (= ČLP).
- PIDOUX, G., „Hřích“, in *Biblický slovník*, ed. J.-J. von Allmen, Praha: Kalich, 1991, s. 70-71.
- POKORNÝ, P., *Literární a teologický úvod do Nového zákona*, Praha: Vyšehrad, 1993.
- POKORNÝ, P., *Vznešený Teofile, teologie Lukášova evangelia a Skutků*, Třebenice: Mlýn, 1998.
- RATZINGER, J., *Ježíš Nazaretský*, Brno: Barrister & Principal, 2007.
- ROSSÉ, G., *Il vangelo di Luca. Commento esegetico e teologico*, Roma: Città Nuova, 2001.
- SANDERS, E. P., „Sin, Sinners: New Testament“, in *ABD*, VI, s. 40-47.
- SCHNEIDER, G., *Das Evangelium nach Lukas. Kapitel: 11-24*, ÖTKNT 3/2, Gütersloh: Gerd Mohn – Würzburg: Echter, 1984.
- SUŠIL, F., *Evangelium svatého Lukáše*, Praha: Dědictví sv. Prokopa, 1885.
- TICHÝ, L., „Co je to podobenství“, *Studia theologica*, ročník VI, číslo 1 [15], 2004, s. 1-9.
- TICHÝ, L., „Das lukanische ‚heute‘“, *Acta Universitatis Palackianae Olomucensis, Facultas Theologica Cyrillo-Methodiana, Theologica Olomucensia*, svazek 4, rok 2003, s. 105-117.

- TICHÝ, L., „Jesus and Zacchaeus“, *Acta Universitatis Palackianae Olomucensis, Facultas Theologica Cyrillo-Methodiana, Theologica Olomucensia*, svazek 11, rok 2011, s. 15–22.
- TICHÝ, L., *Úvod do Nového zákona*, Svitavy: Trinitas, 2003.
- TICHÝ, L., „Was hat Zachäus geantwortet? (Lk 19,8)“, *Biblica*, ročník 92, číslo 1, 2011, s. 21-38.
- TICHÝ, L., „Ztracená ovce (Mt 18,12-14; Lk 15,4-7)“, *Studia theologica*, ročník XIII, číslo 1 [43], 2011, s. 1-17.
- WIEFEL, W., *Das Evangelium nach Lukas*, ThHK 3, Berlin: Evangelische Verlagsanstalt, 1988.

Použité elektronické dokumenty

BibleWorks for Windows 8, 2009.

MAREČEK, P., *Úvod do Nového zákona*, CMTF UP: 2007-2008, nepublikovaná skripta pro potřeby studentů, dostupné na: <https://www.portalcmtf.upol.cz/download.php>

MAREČEK, P., *Bible v liturgii. Lk 5,1-11*, [online], dostupné z: www.bible-cz.org [cit. 14.11.2011].

MAREČEK, P., *Bible v liturgii. Lk 15,1-10*, [online], dostupné z: www.bible-cz.org [cit. 14.11.2011].

MAREČEK, P., *Bible v liturgii. Lk 18,9-14*, [online], dostupné z: www.bible-cz.org [cit. 14.11.2011].

MAREČEK, P., *Bible v liturgii. Lk 19,1-10*, [online], dostupné z: www.bible-cz.org [cit. 14.11.2011].

Seznam použitých zkratek

ABD	<i>Anchor Bible Dictionary</i> , I-VI, ed. D. N. Freedman, New York: Doubleday, 1992
Adv. Haer.	Adversus Haereses (Proti bludům)
AncB	Anchor Bible
apod.	a podobně
ČEP	<i>Bible. Písmo svaté Starého a Nového zákona (včetně deuterokanonických knih): Český ekumenický překlad</i> . Praha: Česká biblická společnost, 1995 ⁶
ČLP	<i>Nový zákon</i> . Text užívaný v českých liturgických knihách přeložený z řečtiny se stálým zřetelem k Nové Vulgátě, Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 1998 ²
ed.	editor (neboli vydavatel)
EKK	Evangelisch-Katholischer Kommentar zum Neuen Testament
EtB	Études bibliques
KKC	<i>Katechismus katolické církve</i> , Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2001
MSKNZ	Malý stuttgartský komentář. Nový zákon
např.	například
NZ	Nový zákon, novozákonní
ÖTKNT	Ökumenischer Taschenbuchkommentar zum Neuen Testament
po Kr.	po Kristu
př. Kr.	před Kristem
Q	pramen logií
ř.	řádek
s.	strana, strany
srov.	srovnej
sv.	svatý
SZ	Starý zákon, starozákonní
ThHK	Theologischer Handkommentar zum Neuen Testament
tj.	to je
tzv.	tak zvaný

Zkratky biblických knih jsou podle ČEP (Starý zákon), s. 9-10; (Nový zákon), s. 3.